

RUIMTELIJKE ADAPTATIE IN DE PROVINCIE ZUID- HOLLAND

Een onderzoek naar de factoren die van invloed zijn op de multi-level governance omtrent Ruimtelijke Adaptatie in de provincie Zuid-Holland

Naam: Lonneke de Jong
Studentnummer 419657
Datum 13-01-2017
Scriptiebegeleider Dr.ir. J. (Jasper) Eshuis
Tweede lezer Prof.dr. M.W. (Arwin) van Buuren

Master Governance en Management van
Complexe Systemen
Faculteit der Sociale Wetenschappen
Bestuurskunde
Erasmus Universiteit Rotterdam

Stage organisatie Provincie Zuid-
Holland
Stagebegeleider Frencky Huisman -
Maessen

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterscriptie “**Ruimtelijke Adaptatie in de provincie Zuid-Holland**”. Deze masterscriptie betreft een casestudie naar het netwerk in de Provincie Zuid-Holland rondom Ruimtelijke Adaptatie. Deze scriptie heb ik geschreven in het kader van mijn afstuderen van de master Governance en Management van Complexe Systemen aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Van maart 2016 tot en met juli 2016 heb ik stagegelopen bij de Provincie Zuid-Holland.

Deze masterscriptie is tot stand gekomen met de medewerking van meerdere personen. Allereerst wil ik Frencky Huisman-Maessen en Marit Brandhorst bedanken. Frencky was mijn stagebegeleider vanuit de Provincie Zuid-Holland en zij heeft op een prettige wijze kritische feedback gegeven over mijn scriptie. Ook kon ik bij haar altijd terecht voor vragen en gedachte-uitwisselingen. Marit Brandhorst was een andere stagiaire op het onderwerp Ruimtelijke Adaptatie bij de Provincie Zuid-Holland vanuit de opleiding Planologie aan de Hogeschool Rotterdam. Zij heeft mijn scriptie vaak gelezen en ik wil haar bedanken voor de prettige samenwerking tijdens onze stage.

Daarnaast wil ik Jasper Eshuis bedanken voor zijn begeleiding tijdens deze periode. Vooral zijn kritische feedback en meedenken over mijn scriptie hebben bijgedragen aan het schrijven ervan. Ook heb ik prettig samengewerkt met mijn medestudenten in de scriptiekring. Ik wil hen graag bedanken voor de feedback en het beantwoorden van mijn vragen.

Daarnaast waren mijn collega's bij de Provincie Zuid-Holland erg prettig om mee te werken. Zij namen mij mee naar relevante afspraken en conferenties, zij dachten mee over het onderwerp en zij stelden kritische vragen over mijn scriptie. Om deze reden wil ik hen ook allen bedanken voor de samenwerking.

Verder wil ik graag de respondenten van de interviews bedanken voor hun medewerking. Zij hebben mij allen hartelijk ontvangen tijdens de interviews en gaven een inkijkje in hun werkzaamheden en meningen over dit onderwerp.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Lonneke de Jong

Breda, oktober 2016

Samenvatting

Deze scriptie is het eindproduct van het masteronderzoek naar de multi-level governance omtrent Ruimtelijke Adaptatie in de provincie Zuid-Holland. Ruimtelijke Adaptatie houdt in dat er bij de inrichting van de openbare ruimte in Nederland rekening gehouden moet worden met de gevolgen van klimaatverandering zoals droogte, overstromingen, wateroverlast en hitte. De Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie heeft als doel gesteld dat in 2020 overheden Ruimtelijke Adaptatie mee moeten nemen in beleid en dat in 2050 Nederland klimaatbestendig en waterrobuust wordt ingericht.

In dit onderzoek is antwoord gegeven op de vraag:

“Wat is de invloed van de relatie tussen de actoren, netwerkmanagementstrategieën en politieke betrokkenheid op de mate van doelbereiking van het Ruimtelijke Adaptatie beleid in de provincie Zuid-Holland?”

Om antwoord te geven op deze vraag zijn een literatuur – en documentanalyse, interviews en observaties uitgevoerd.

De Provincie Zuid-Holland werkt in een multi-level governance systeem aan Ruimtelijke Adaptatie. De multi-level governance wordt gekenmerkt door een strikte rol – en taakverdeling die gebaseerd is op vertrouwen en het geven van ruimte voor de zelfsturing van gemeenten.

Doordat de politiek betrokken is bij dit onderwerp worden in ambities en doelen opgesteld in organisaties. De politieke betrokkenheid uit zich in gelimiteerde middelen en medewerkers krijgen weinig tijd en ruimte om aan Ruimtelijke Adaptatie te werken. Politieke betrokkenheid uit zich ook niet in het beschikbaar stellen van financiële middelen. Medewerkers van organisaties krijgen een budget om zich aan te sluiten bij netwerken, maar niet om zelf maatregelen te nemen en projecten op te starten.

De invloed van de relatie tussen de actoren op de mate van doelbereiking is vooral te zien in het verwachten van toekomstige voordelen van het uitwisselen van kennis, informatie en ervaringen. Intergemeentelijke samenwerking op het gebied van

gezamenlijke maatregelen en projecten is nog niet tot stand gekomen, omdat partijen daar de voordelen niet van zien of er geen tijd of middelen voor beschikbaar hebben.

De invloed van netwerkmanagementstrategieën is duidelijk te zien. Er worden verschillende netwerkmanagementstrategieën door verschillende partijen ingezet. Wat mist is het managen van de interne instituties waardoor Ruimtelijke Adaptatie integraal kan worden opgepakt en de kloven tussen afdelingen van organisaties minder groot worden. Daarnaast zijn de netwerkmanagementstrategieën op dit moment gericht op het leren van elkaar en niet op het verbinden van partijen aan bepaalde programma's of projecten met betrekking tot Ruimtelijke Adaptatie.

De Provincie Zuid-Holland wordt aan het einde van dit onderzoeksverslag geadviseerd om de verschillende netwerkmanagementstrategieën in te zetten zodat zij een faciliterende en stimulerende rol innemen. Hierdoor wordt de Provincie Zuid-Holland meer zichtbaar in het netwerk, kunnen zij verschillende partijen verbinden aan een bepaald project, maatregel of onderzoek met betrekking tot Ruimtelijke Adaptatie en kunnen zij initiatieven faciliteren voor een nieuwe overeenkomst of project waardoor Ruimtelijke Adaptatie integraal wordt opgepakt.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Samenvatting	4
Overzicht figuren en tabellen	9
Afkortingen.....	9
Hoofdstuk 1 Inleiding.....	12
1.1 Inleiding	12
1.2 Aanleiding.....	13
1.3 Probleemstelling	15
1.3.1 Probleemanalyse.....	15
1.3.2 Doelstelling.....	16
1.4 Vraagstelling	16
1.5 Relevantie van het onderzoek.....	17
1.5.1 Maatschappelijke relevantie	17
1.5.2 Wetenschappelijke relevantie	18
1.6 Leeswijzer.....	18
Hoofdstuk 2 Theoretisch kader	20
2.1 De veranderende manier van werken door de overheid	20
2.1.1 De netwerksamenleving	20
2.1.2 Governance.....	21
2.2 Coproductie	22
2.3 Governance netwerk.....	23
2.4 Relatie tussen betrokken actoren.....	26
2.5 Politieke betrokkenheid.....	28
2.6 Netwerkmanagement.....	28
2.6.1 Het managen van de inhoud van het netwerk.....	29
2.6.2 Het managen van het proces van het netwerk.....	30
2.6.3 Het managen van de instituties in een netwerk.....	31
2.6.4 Rollen.....	31
2.7 Operationalisering.....	34
2.7.1 Conceptueel model.....	34
2.7.2 Operationalisatie.....	35
Hoofdstuk 3 Methodologische verantwoording	38
3.1 Onderzoekdesign	38
3.1.1 Casestudy	38

3.1.2 Kwalitatief onderzoek	39
3.2 Betrouwbaarheid en validiteit	45
3.2.1 Betrouwbaarheid	45
3.2.2 Validiteit.....	46
Hoofdstuk 4 Context beschrijving	48
4.1 Actualiteiten	48
4.2 Beleidscontext	49
4.3 Het Deltaprogramma.....	50
4.3.1 Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie	52
Hoofdstuk 5 Onderzoeksbevindingen – en resultaten.....	56
5.1 Casusbeschrijving.....	56
5.1.1 Beleidsdoelen Ruimtelijke Adaptatie van de Provincie Zuid-Holland.....	56
5.1.2 Actoren in het netwerk	59
5.2 Empirische bevindingen en analyse.....	62
5.2.1 Multi-level governance.....	62
5.2.2 Samenwerkingsverbanden met betrekking tot uitwisselen van kennis	79
City Deal Klimaatadaptatie	79
Community of Practice Klimaatadaptatie	86
5.3 Synthese van de analyse	91
Hoofdstuk 6 Conclusies.....	96
6.1 Deelvragen	96
6.1.1 Beleidsvorming en – implementatie in een netwerksamenleving	97
6.1.2 Factoren die van invloed zijn op de multi-level governance	98
6.1.3 Doelbereiking bij de Provincie Zuid-Holland.....	103
6.1.4 Betrokken actoren	105
6.1.5 Doelbereiking in de netwerken.....	106
6.1.6 De verwachtingen en behoeften van de betrokken actoren	108
6.2 Centrale vraagstelling	109
6.3 Discussie	113
Hoofdstuk 7 Aanbevelingen.....	118
Literatuurlijst.....	124
Bijlagen	130
Bijlage 1 Lijst respondenten	130
Bijlage 2 Vragenlijst	131
Bijlage 3 Observaties	133
Bijlage 4 Aandachtspunten observaties	134

Bijlage 5 Geraadpleegde documenten	135
Bijlage 6 Codeerschema.....	136

Overzicht figuren en tabellen

Figuur 1	Overheidsparticipatietrap (bron: Rob, 2015).
Figuur 2	Conceptueel model
Figuur 3	'Weten, willen, werken' (bron: Ministerie I&M & EZ, 2015, paragraaf 2.2.3 Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie)
Figuur 4	Gemeenten Provincie Zuid-Holland (bron: Provincie Zuid-Holland)
Tabel 1	Operationalisatieschema
Tabel 2	Begroting Doel 1.1 (bron: Begroting Provincie Zuid-Holland, 2016)
Tabel 3	Synthese van de analyse

Afkortingen

ARK	Adaptatie Ruimte en Klimaat
College B&W	College van burgemeester en wethouders
CoP	Community of Practice Klimaatadaptatie
DBRA	Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie
GS	Gedeputeerde Staten
IBT	Interbestuurlijk Toezicht
IPO	Interprovinciaal Overleg
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut
Ministerie EZ	Ministerie van Economische Zaken
Ministerie I&M	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
Ministerie V&J	Ministerie van Veiligheid en Justitie
NAS	Nationale Adaptatiestrategie
NPG	New Public Governance
PS	Provinciale Staten
RAS	Regionale Adaptatie Strategie
Rob	Raad van het openbaar bestuur
Stichting CAS	Stichting Climate Adaptation Services
SvdG	Staat van de Gemeente
Taakteam ZHDP	Taakteam Zuid-Holland Deltaprogramma
UvW	Unie van Waterschappen
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VRM	Visie Ruimte en Mobiliteit

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Inleiding

De opgave om Nederland te beschermen tegen overstromingen en wateroverlast wordt de komende decennia groter door de effecten van klimaatverandering, bodemdaling en de toenemende druk op de beschikbare ruimte. Het aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering kan gezien worden als een governance uitdaging (van Buuren, Vliet & Termeer, 2015; Huntjes, Ottow & Lasage, 2015; Ellen, Leeuwen, Kuindersma, Breman & Lamoen, 2015). De Rijksoverheid laat in een persbericht op 8 maart 2016 weten:

“Klimaatbestendig inrichten, bouwen, wonen en leven vraagt om een omslag in denken en doen. Zo vraagt het bijvoorbeeld van overheden om op een andere manier met de inrichting van de openbare ruimte om te gaan. Maar ook burgers kunnen anders omgaan met klimaatverandering ... Om te komen tot klimaatbestendige steden moeten overheden met andere partijen optrekken. Van lokale overheid tot ontwikkelaar, van beleidsmaker tot beheerder, van bestuurder tot bewoner. Intensieve samenwerking is de sleutel” (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2016).

Het aanpassen aan de gevolgen van deze veranderingen betreft technische aspecten, zoals het verhogen van dijken, maar ook veranderingen in het sociale domein, zoals het door de samenleving omgaan met onverwachte gebeurtenissen in de toekomst. De governance van de aanpassing aan klimaatverandering brengt verschillende problemen en kansen met zich mee (van Buuren et al., 2015). Volgens Van Buuren et al. (2015) zal de governance van het aanpassen aan klimaatverandering vier uitdagingen tegenkomen. Ten eerste de multi-actor, multi-sector en multi-level governance context, omdat de gevolgen van klimaatverandering over de grenzen van beleidsdomeinen, zoals watermanagement, ruimtelijke planning, infrastructuur, landbouw, energie, industrie, natuur en gezondheid, heen gaan. Ook gaat klimaatadaptatie over de grenzen van institutionele niveaus en organisaties. Er zijn niet alleen overheidsinstellingen bij betrokken, maar ook private organisaties, maatschappelijke organisaties en burgers (Koppenjan & Klijn, 2004). Door de opkomst

van specialisatie, professionalisering, decentralisatie en individualisatie zijn er veel plaatsen waar mensen, groepen en organisaties besluiten nemen. Er is sprake van fragmentatie, en middelen zijn verspreid over meerdere partijen. Organisaties zijn hierdoor wederzijds afhankelijk van elkaar en netwerken rondom beleidsthema's worden gevormd (Koppenjan & Klijn, 2004). De governance strategie die gekozen wordt, moet rekening houden met deze fragmentatie (van Buuren et al., 2015). Ten tweede is klimaatadaptatie nieuw en het is geen goed gestructureerd beleidsdomein. Er bestaat daarom onzekerheid over wie welke rol en verantwoordelijkheden heeft (van Buuren et al., 2015). Ten derde is de besluitvorming over klimaatadaptatie erg kennisintensief en zullen er onzekerheden blijven bestaan over de oorzaken, risico's en oplossingen (van Buuren et al., 2015). Als laatste zullen de consequenties van klimaatverandering in de toekomst pas duidelijk worden waardoor besluitvormers langer de tijd nemen om besluiten te nemen en om maatregelen te implementeren (van Buuren et al., 2015).

De vier uitdagingen laten zien dat het ontwikkelen en uitvoeren van beleid voor ruimtelijke adaptatie complex is. Dat neemt niet weg dat er tegenwoordig verschillende overheden aan werken.

1.2 Aanleiding

De governance van klimaatverandering bestaat uit twee onderdelen, namelijk de mitigatie en de adaptatie (Knieling & Filho, 2013). Klimaatmitigatie gaat over het verminderen van de veranderingen van het klimaat, bijvoorbeeld om globale temperatuurstijging tegen te gaan, dient de concentratie van alle broeikasgassen gestabiliseerd te worden dan wel teruggebracht naar een acceptabel niveau (Hoppe, Bueren & Sanders, 2013). Klimaatadaptatie houdt in dat er wordt ingespeeld op de gevolgen van klimaatverandering, zoals het verhogen van dijken en het rekening houden met de gevolgen bij onder andere ruimtelijke (her)inrichting (van Buuren et al., 2015). De Rijksoverheid, provincies en andere overheden stellen beleidsprogramma's op met het doel klimaatmitigatie en - adaptatie in de uitvoering van hun werkzaamheden mee te nemen. Op Prinsjesdag in 2015 is de nieuwe editie van het Deltaprogramma verschenen: Deltaprogramma 2016. Het kabinet heeft daarin 5 deltabeslissingen genomen, namelijk de Deltabeslissing Waterveiligheid,

Deltabeslissing Zoetwaterstrategie, Deltabeslissing IJsselmeer gebied, Deltabeslissing Rijn-Maasdelta en de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie. Voor dit onderzoek staat de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie centraal. In de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie staan de plannen voor de bouw en inrichting van het landschap, zodat er bij (her)inrichtingsplannen beter rekening wordt gehouden met de gevolgen van het veranderen van het klimaat. Het belangrijkste onderdeel van deze Deltabeslissing is dat alle overheden samen de ambitie vastleggen dat Nederland in 2050 zo goed mogelijk klimaatbestendig en waterrobuust is ingericht (Ministerie van Infrastructuur en Milieu & Ministerie van Economische Zaken, 2014 (hierna Ministerie I&M & EZ)). Het is de verantwoordelijkheid van de regionale en lokale overheden om deze Deltabeslissing te vertalen in concrete maatregelen. In het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019: Zuid-Holland: slimmer, schoner en sterker, heeft de Provincie Zuid-Holland deze Deltabeslissing meegenomen in de plannen voor de komende jaren. Ook in de begroting van 2016 van de Provincie Zuid-Holland is dit meegenomen door het programma “Groen, Waterrijk en Schoon” op te nemen. Dit programma bevat onder andere het doel om de Provincie Zuid-Holland duurzaam te beschermen tegen overstromingen en de gevolgen van overstromingen en wateroverlast zoveel mogelijk te beperken.

De uitwerking hoe de Gedeputeerde Staten, het dagelijks bestuur van de provincie Zuid-Holland, de doelstellingen van het Hoofdlijnenakkoord wil gaan behalen, staat beschreven in de Strategische Agenda Deltaprogramma 2016. Om de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie in te voeren, moet de Provincie Zuid-Holland uiterlijk in 2020 provinciaal beleid voor Ruimtelijke Adaptatie hebben ontwikkeld en dit integreren in het omgevingsgebied. Dit is uitgewerkt in de Visie Ruimte en Mobiliteit (VRM), specifiek in “hoofdstuk 4 Water, Bodem en Energie”. Hiermee zet de Provincie Zuid-Holland zich in voor onder andere waterveiligheid en een waterrobuuste inrichting. De Provincie beoogt een efficiënte benutting van de ruimte en de netwerken. Ook biedt de Provincie Zuid-Holland een uitnodigend perspectief aan de markt, samenleving en overheden nu investeringsmiddelen schaars zijn. De Provincie wil de doelstellingen van dit beleid behalen in samenwerking met andere partijen (Provinciale Staten, 2014).

In 2019 moet de Provincie Zuid-Holland een omgevingsvisie hebben vastgesteld. In deze omgevingsvisie staan de strategische beleidskeuzes voor de fysieke

leefomgeving op lange termijn en het ondersteunt de Omgevingswet. Een van de voorwaarden die aan de omgevingsvisie worden gesteld is dat het een integrale visie moet zijn. Het moet dus een samenhangende visie worden op strategisch niveau en geen optelsom van beleidsvisies van diverse domeinen.

1.3 Probleemstelling

1.3.1 Probleemanalyse

Doordat de samenleving complexer is geworden en doordat de investeringsmiddelen van de Provincie Zuid-Holland schaars zijn, moet de Provincie Zuid-Holland op zoek naar nieuwe manieren waarop de maatregelen omtrent Ruimtelijke Adaptatie worden gevormd en worden geïmplementeerd. De Provincie Zuid-Holland bevindt zich in een netwerk met onder andere gemeenten, waterschappen en private organisaties. Het is voor de Provincie Zuid-Holland belangrijk om te komen tot een goede samenwerking met andere organisaties rondom Ruimtelijke Adaptatie. Dit onderzoek richt zich daarom op de rol van de Provincie Zuid-Holland in het netwerk met deze partijen tijdens de vorming en de uitvoering van de maatregelen van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie.

Een goede samenwerking met andere partijen in een netwerk komt niet zomaar tot stand. Om te komen tot coproductie van beleid, het gezamenlijk vormgeven en implementeren van beleid zijn een aantal factoren van belang. Vanuit de literatuur over governance, netwerkmanagement en coproductie blijkt dat er veel factoren invloed hebben op een succesvolle samenwerking. De factoren uit de literatuur zijn vergeleken met de vier uitdagingen van Van Buuren., et al. (2015) die de governance van het aanpassen klimaatverandering met zich meebrengt. Deze uitdagingen zijn in paragraaf 1.1 uitgewerkt. Daarnaast zijn de factoren aan het Taakteam Zuid-Holland Delta Programma (Taakteam ZHDP) voorgelegd. De drie belangrijkste factoren, volgens de literatuur en het Taakteam ZHDP, voor succesvolle coproductie zijn (Tops, 1999; Tops, Depla & Manders, 1996; Bekkers, 2012; Koppenjan & Klijn, 2012):

1. Relatie tussen actoren in een netwerk
 - a. Wederzijds voordeel van de samenwerking
2. Aanwezigheid van politieke betrokkenheid

- a. Steun en ambitie vanuit wethouders/bestuurders e.d.
 - b. Financiële middelen
3. Netwerkmanagement
- a. Leiding van de centrale actoren, aanjagers van de samenwerking
 - b. Het faciliteren van de samenwerking (bijeenkomsten, spelregels, onderzoek)
 - c. Het verbinden van verschillende actoren en het coördineren van de samenwerking tussen deze actoren

Vanuit de literatuur en het Taakteam ZHDP blijken deze factoren belangrijk voor coproductie in een netwerk. In de netwerken rond Ruimtelijke Adaptatie is het onduidelijk hoe deze factoren doorwerken op het einddoel omtrent Ruimtelijke Adaptatie. Dit onderzoek gaat dit ophelderen.

1.3.2 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is het geven van aanbevelingen ter verbetering van het Provinciaal beleid voor Ruimtelijke Adaptatie door een inzicht te geven in de theorie rondom coproductie en netwerkmanagement, door het bestuderen van wetenschappelijke theorieën en beleidsinstrumenten en door het maken van een analyse van de meningen en behoeften van betrokken actoren via het afnemen van interviews.

1.4 Vraagstelling

De vraagstelling komt voort uit de aanleiding en de probleemstelling. De factoren die van invloed zijn op het ontstaan van samenwerking tussen de verschillende actoren komen voort uit de theorie over coproductie en uit het overleg met het Taakteam ZHDP.

De centrale vraag in dit onderzoek is:

Wat is de invloed van de relatie tussen de actoren, netwerkmanagementstrategieën en politieke betrokkenheid op de mate van doelbereiking van het Ruimtelijke Adaptatie beleid in de provincie Zuid-Holland?

Om de centrale vraag te beantwoorden, zijn de volgende deelvragen opgesteld:

1. Hoe verloopt beleidsvorming en – implementatie in een netwerksamenleving?
2. Op welke manier beïnvloed de relatie tussen verschillende partijen de procesuitkomsten?
3. Welke netwerkmanagementstrategieën zijn er, en wat is hun invloed op procesuitkomsten?
4. Wat is de invloed van politieke betrokkenheid op procesuitkomsten?
5. Hoe wordt Ruimtelijke Adaptatie bij de Provincie Zuid-Holland meegenomen in beleidsstukken en hoe implementeren zij dit beleid?
6. Welke actoren zitten er in het netwerk omtrent Ruimtelijke Adaptatie in de provincie Zuid-Holland?
7. Wat is de invloed van de procesuitkomsten op de coproductie in de Provincie Zuid-Holland?
8. Wat zijn de verwachtingen en behoeften van de betrokken actoren voor de rollen en taken die de Provincie Zuid-Holland kan uitvoeren rondom het thema Ruimtelijke Adaptatie?
9. Welke verbeterpunten zijn te benoemen voor de Provincie Zuid-Holland?

1.5 Relevantie van het onderzoek

De relevantie van het onderzoek betreft de maatschappelijke en wetenschappelijke meerwaarde van het onderzoek.

1.5.1 Maatschappelijke relevantie

De afgelopen maanden is in het nieuws regelmatig aandacht voor wateroverlast in verschillende gebieden in Nederland. Ruimtelijke Adaptatie en watermanagement worden hierdoor steeds belangrijker, ondanks dat nog veel onzekerheid bestaat over de gevolgen van de klimaatverandering. Vanwege de steeds complexere maatschappij kunnen overheidsorganisaties hun doelstellingen niet alleen realiseren en samenwerking wordt noodzakelijk. De samenwerking tussen de provincies, gemeenten, waterschappen en private organisaties, zoals onder andere adviesbureaus, onderzoeksinstituten en agrarische ondernemers, kan van grote betekenis zijn voor de maatschappij. In dit onderzoek worden aanbevelingen gegeven op het gebied van governance en coproductie, zodat de samenwerkingsverbanden tussen verschillende partijen verbeterd kunnen worden in allerlei soorten beleidsnetwerken.

1.5.2 Wetenschappelijke relevantie

Governance is een veel besproken onderwerp binnen de bestuurswetenschappelijke literatuur. Dit onderzoek richt zich op de governance in een netwerk van partijen in de Provincie Zuid-Holland met betrekking tot klimaatadaptatie. Klimaatverandering is een complex en controversieel probleem en klimaatadaptatie is ingewikkeld, omdat het om moet gaan met de fysieke complexiteit, de sociale discussie en de complexe governance omgeving (Vliet, van Buuren & Eshuis, 2015). Daarnaast is het een nieuw beleidsterrein en is toepasbare kennis nodig over hoe overheden om moeten gaan met de adaptatie van klimaatveranderingen (Vliet et al., 2015). Ruimtelijke Adaptatie is daarnaast geen zelfstandig beleidsterrein. Dat houdt in dat organisaties Ruimtelijke Adaptatie moeten mee koppelen met andere beleidsterreinen en dat het over grenzen van afdelingen, beleidsterreinen en organisaties heen gaat.

Ook is het openbaar bestuur in Nederland verdeeld over verschillende organisaties en op verschillende niveaus georganiseerd; lokaal (gemeenten), regionaal (waterschappen en veiligheidsregio's), provinciaal (provincies), nationaal (regering en departementen), Europees (instellingen van de EU) en internationaal (NAVO, VN) (Bovens., 't Hart & van Twist, 2012). Hieruit blijkt dat de provincies een tussenlaag zijn in het openbaar bestuur van Nederland. Provincies hebben hierdoor te maken met verschillende organisaties en partijen. Het kan gebruikelijk zijn dat zij netwerkmanagement toepassen om samen te werken met al deze organisaties.

Dit onderzoek geeft een overzicht van hoe een overheidsinstelling, de Provincie Zuid-Holland, om kan gaan met de governance van klimaatadaptatie. De factoren die invloed hebben op de doelbereiking van de netwerken rondom Ruimtelijke Adaptatie worden onderzocht. Het is nog niet duidelijk hoe deze factoren voor succesvolle coproductie in het netwerk rondom Ruimtelijke Adaptatie doorwerkt. Dit onderzoek draagt bij aan de groei van theorie over dit relatief nieuwe en niet zelfstandige beleidsterrein.

1.6 Leeswijzer

In dit hoofdstuk is het centrale onderwerp van dit onderzoek toegelicht. Daarnaast zijn de centrale probleem –en vraagstelling gepresenteerd. De volgorde van de aanvullende deelvragen sluit aan bij de opbouw van dit onderzoek.

De eerste vier deelvragen hebben betrekking op het theoretisch kader van dit onderzoek. In dit theoretisch kader zullen de theoretische inzichten worden toegelicht die betrekking hebben op governance netwerken. Daarnaast komt ook nog de effectiviteit van coproductie aan bod en welke factoren daar invloed op kunnen hebben. Het derde theoretische onderdeel gaat over governance en welke onderdelen van een netwerk gemanaged kunnen worden.

Het tweede onderdeel van het hoofdstuk is het conceptueel model, met daarbij de operationalisatie. In de operationalisatie zullen de theoretische concepten worden uitgelegd in meetbare variabelen. In het derde hoofdstuk zal er ingegaan worden op de manier waarop het onderzoek wordt uitgevoerd en hoe de betrouwbaarheid en de validiteit van dit onderzoek wordt gewaarborgd.

In hoofdstuk 4 zal ingegaan worden op de context. De eerste paragrafen van hoofdstuk 5 geeft antwoord op deelvragen 5 en 6. Het beleid van de Provincie Zuid-Holland wordt in dit hoofdstuk toegelicht. Ook wordt hier een overzicht gegeven van de betrokken actoren in het netwerk. Het tweede deel van hoofdstuk 5 is de analyse van de empirische bevindingen. Hierin zullen deelvragen 7 en 8 worden beantwoord.

Het zesde hoofdstuk betreft de belangrijkste conclusies die uit het onderzoek kunnen worden getrokken, een antwoord op de centrale vraag en een paragraaf met de discussie over dit onderzoek. Het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 7, zal bestaan uit aanbevelingen aan de Provincie Zuid-Holland en wordt antwoord gegeven op deelvraag 9.

Soms staat er provincie met een hoofdletter en andere keren weer niet. Om verwarring te voorkomen een kleine uitleg. Als Provincie met een hoofdletter geschreven staat, wordt de organisatie, de Provincie Zuid-Holland bedoeld. Met een kleine letter, provincie, wordt het gebied van Zuid-Holland bedoeld.

Hoofdstuk 2 Theoretisch kader

In het theoretisch kader worden de belangrijkste theoretische inzichten voor dit onderzoek gepresenteerd. Deze theorieën gaan over de multi-level governance in een netwerksamenleving en over het sturen van een netwerk; netwerkmanagement. Deze theorieën zijn van belang voor het onderzoek naar de rol en taken van de Provincie Zuid-Holland in het netwerk rondom Ruimtelijke Adaptatie.

2.1 De veranderende manier van werken door de overheid

2.1.1 De netwerksamenleving

De samenleving verandert door grote sociale, technologische, economische en culturele ontwikkelingen. Door deze ontwikkelingen zijn productieprocessen veranderd en is informatie een steeds belangrijker goed geworden. Organisaties staan niet meer alleen in contact met hun omgeving, maar door deze informatiestromen ontstaat een meer dynamisch en wereldwijd karakter. Er wordt niet meer gekeken naar organisaties als geheel en hun omgeving, maar naar de relaties tussen organisaties en tussen onderdelen van organisaties (Bekkers, 2012; Bovens, 't Hart & van Twist, 2012; Castells, 2010). Hierdoor heeft de samenleving zich in de afgelopen decennia ontwikkeld tot een netwerksamenleving. Het woord netwerk beschrijft een structurele conditie waarbij verschillende factoren aan elkaar zijn gerelateerd door middel van meerdere en elkaar kruisende connecties. Een netwerk bestaat wanneer meerdere mensen en/of organisaties gelinkt zijn aan anderen mensen en/of organisaties (Barney, 2004). De structuur van de netwerksamenleving is open en gedecentraliseerd, dynamisch door grensoverschrijdende activiteiten, vrij en onafhankelijk en de digitale wereld is ook een fysieke ruimte waarin interacties kunnen plaatsvinden (Castells, 2010; Albrechts & Mandelbaum, 2005; Koppenjan & Klijn, 2004). Technologische ontwikkelingen maken het voor netwerken mogelijk om informatie, kennis en visies over grenzen van organisaties en landen heen te brengen. Ook dit maakt de netwerksamenleving een globale verandering (Castells, 2010; Provan & Kenis, 2008).

De netwerksamenleving wordt steeds meer gezien als de basisvorm van organisaties en relaties (Barney, 2004; Koppenjan & Klijn, 2004). Koppenjan & Klijn (2004) merken

op dat de netwerksamenleving bestaat uit veel verschillende netwerken waarin organisaties, afdelingen van organisaties en individuen acteren. Deze verschillende netwerken en actoren in de netwerken zijn afhankelijk van elkaars kennis, informatie en middelen. Door deze ontwikkelingen is de samenleving steeds complexer geworden (Koppenjan & Klijn, 2004). De complexe samenleving uit zich in onvoorspelbaarheid en onzekerheid (Gerrits & Marks, 2015). Onzekerheid, omdat een complex systeem een non-lineaire structuur heeft. Besluiten en beleid hebben vaak een disproportionele causale link met de uitkomsten en dit hindert beleidsmakers bij het begrijpen van welke maatregelen wel of niet werken. Onvoorspelbaarheid is het andere kenmerk van een complex systeem. Een complex systeem ontwikkelt zich op een unieke manier door zelforganisatie, die zich niet op precies dezelfde manier zal herhalen. De nieuwe staat van een systeem kan hierdoor niet te voorspellen zijn uit de eerdere staat van het systeem (Gerrits & Marks, 2015). De netwerksamenleving levert ook voordelen op. Provan & Kenis (2008) benoemen een verbeterd leervermogen, efficiënter gebruik maken van bronnen, meer capaciteit om complexe problemen aan te pakken, meer competitie tussen actoren en een verbeterde service voor klanten en cliënten als voordelen van een netwerksamenleving.

2.1.2 Governance

Door de verandering naar een netwerksamenleving moeten overheidsinstellingen en private organisaties hun weg vinden in deze netwerken. Problemen van individuen, organisaties en overheden worden aangepakt door wederzijds afhankelijke organisaties (Koppenjan & Klijn, 2004). Overheden moeten op een andere manier omgaan met deze problemen. Deze nieuwe vorm van sturing heeft in de literatuur veel verschillende benamingen. De meest voorkomende benadering is governance. Governance komt voor in verschillende stromingen, zoals New Public Governance (NPG). NPG beschrijft de verschuiving naar de nieuwe manier van sturing, omschreven vanuit netwerktheorieën en sociologische theorieën. NPG erkent de verhoogde fragmentatie en onvoorspelbaarheid van publieke diensten en onderstreept de bijdrage van meerdere, wederzijds afhankelijke actoren aan het beleidsproces en de meerdere processen die doordringen in de beleidsontwikkeling. De focus van NPG ligt op de governance processen en de relaties tussen organisaties waar vertrouwen, relaties en contracten belangrijke mechanismen zijn (Osborne, 2006).

De sturing (governance) vanuit overheden heeft te maken met meerdere partijen van verschillende niveaus waardoor de governance een multi-level karakter krijgt (Jessop, 2004). Volgens Knieling & Filho (2013) vindt de governance van klimaatadaptatie in een multi-level governance systeem plaats. Bij multi-level wordt een onderscheid gemaakt in twee dimensies, namelijk de verticale en de horizontale dimensie. De verticale dimensie benadrukt de samenwerking van de overheid met andere partijen met nadruk op de verwikkelde hiërarchische relaties. De governance van klimaatadaptatie krijgt te maken met de verticale dimensie, namelijk door de hiërarchische relatie tussen internationale, nationale en regionale overheden (Jessop, 2004; Knieling & Filho, 2013). De horizontale dimensie benadrukt de samenwerking in netwerken met wederzijds afhankelijke actoren (Jessop, 2004). De horizontale dimensie bij de governance van klimaatadaptatie is volgens Knieling & Filho (2013) het netwerk van publieke en private organisaties, semipublieke organisaties en burger. De horizontale dimensie wordt voor de governance door overheden in de netwerksamenleving steeds belangrijker. Provan & Kenis (2008) benoemen het werken in netwerken als een nieuwe vorm van samenwerking door meerdere organisaties. Turrini, Cristofoli, Frosini & Nasi (2010) geven aan dat de effectiviteit van het werken in netwerken door verschillende factoren wordt bepaald. Een onderscheid kan worden gemaakt in de factoren op organisatieniveau en op netwerkniveau. De effectiviteit van een organisatie wordt vaak gemeten door te kijken naar de behaalde doelen. Op netwerkniveau is dit lastiger aangezien alle organisaties hun eigen doelen hebben, en gezamenlijk als netwerk een doel hebben vastgesteld (Turrini et al., 2010).

2.2 Coproductie

Deze nieuwe vorm van samenwerking kan coproductie worden genoemd. Tops (1999) ziet coproductie als een verzamelterm voor het laten mee-produceren van burgers, betrokkenen en belanghebbenden in de totstandkoming van beslissingen.

De definitie van coproductie volgens Tops (1999), is:

“Wederzijds afhankelijke partijen in een netwerk op grond van een proces van wederzijdse beeldvorming (dat gestalte krijgt door middel van overleg, ruil en onderhandeling) komen tot een gemeenschappelijke definitie van het probleem en daarop voortbouwende aanpakken, waardoor gezamenlijke beleidspraktijk ontstaan (p:169-170)”.

De effectiviteit van een netwerk kan worden vastgesteld door te meten of de opgestelde doelen zijn behaald (Turrini et al., 2010). De doelen van een netwerk kunnen tussentijds aangepast worden, door onder andere nieuwe inzichten, onderzoeken, ervaringen of externe gebeurtenissen.

Uit bovenstaande definitie blijkt dat coproductie een bestuursstijl is waarbij de overheid niet in haar eentje beleid ontwikkelt en uitvoert, maar daar actief andere partijen bij betreft. Deze partijen kunnen andere overheidsorganen zijn, maar ook maatschappelijke organisaties, semipublieke instellingen, private instellingen en burgers. In de doelstelling over de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie staat dat de Provincie Zuid-Holland een goede samenwerking wil bereiken met andere publieke en private organisaties tijdens de uitvoering van beleid rondom Ruimtelijke Adaptatie.

2.3 Governance netwerk

Het netwerkverband, waarin deze samenwerking plaatsvindt, wordt geformeerd rondom een probleem of thema door de wederzijds afhankelijke actoren. De samenstelling van deze netwerken variëren per thema of probleem (Bovens, Hart & Twist, 2012). Ook zijn er verschillende benamingen voor deze netwerken, zoals beleidsnetwerk en governance netwerk. Volgens Bovens et al., (2012) is een beleidsnetwerk

“Een duurzaam verband, waarin beleidsvoerders en andere partijen binnen en buiten het openbaar bestuur met elkaar overleggen en onderhandelen over beleid (p:124)”.

De Bruijn & Ter Heuvelhof (1999) benadrukken de afhankelijkheid tussen de actoren en beschrijven beleidsnetwerken als

“Een aantal actoren met verschillende belangen, die voor de realisering van hun doelstellingen afhankelijk van elkaar zijn (p:15)”.

Klijn & Koppenjan (1997) benadrukken weer het strategisch handelen van de verschillende actoren voor het bereiken van hun doelen en beschrijven beleidsnetwerken als

“Een context waarbinnen actoren strategisch handelen en waarbij zij bij het handelen stuiten op andere strategisch handelende actoren (p:148-149)”.

De meest volledige definitie, en de definitie die in dit onderzoek gebruikt wordt:

“Meerdere relatief stabiele, non-hiërarchische en onafhankelijke relaties, die meerdere partijen met een gedeeld belang bij een bepaald beleid aan elkaar verbinden. Die partijen wisselen middelen uit om deze gedeelde belangen te behartigen en zij werken samen aan een gezamenlijk doel” (Gerrits, 2012; Torfing, Peters, Pierre & Sørensen., 2012; Sørensen & Torfing, 2009).

Voor dit onderzoek is van belang dat er in het beleidsnetwerk rondom Ruimtelijke Adaptatie rekening gehouden wordt met de aanwezigheid van verschillende partijen. Deze partijen zullen het eens moeten worden over verschillende doelen en ambities, zoals waar zij zich gezamenlijk op richten, welke beleidsprioriteiten worden gesteld, welke uitvoeringsarrangementen ze tot stand brengen, wie welke taken en verantwoordelijkheden heeft, etc. (Bovens et al., 2012).

Deze partijen zijn onderling afhankelijk van elkaar, maar operationeel autonoom en zij werken samen door middel van onderhandelingen en zelfregulering (Torfing et al., 2012). Torfing et al. (2012) maken een onderscheid in verschillende governance netwerken, zoals netwerken die kennisdeling faciliteren, netwerken die de coördinatie verbeteren zodat de gezamenlijke inspanningen worden gemaximaliseerd en andere netwerken faciliteren samenwerking door het opstellen van een gezamenlijke definitie en oplossingen van problemen en uitdagingen. Daarnaast kan een governance netwerk binnen publieke organisaties, tussen publieke organisaties of tussen publieke en private organisaties gevormd zijn (Torfing et al., 2012). Torfing et al. (2012) maken ook een ander onderscheid in de aard van het governance netwerk

- Een governance netwerk kan top-down en bottom-up bestuurd worden. Top-down houdt in dat het netwerkinitiatief wordt genomen vanuit een regiegedachte. Het initiatief wordt hiërarchisch ingevoerd. Met bottom-up wordt bedoeld dat het initiatief van onderaf wordt geïnitieerd (Torfing et al., 2012).
- Een governance netwerk kan gesloten of open zijn. Hiermee wordt bedoeld in hoeverre het governance netwerk open staat voor toetreding van nieuwe actoren. Bij dit vraagstuk kan ook worden gekeken naar de gedeelde probleemdefinitie en aanpak. Wanneer de actoren in het netwerk het oneens zijn over het probleem en de oplossing kan een open netwerk meer ruimte bieden voor processen waarin alternatieve probleempercepties en oplossingen naar voren kunnen komen (Bekkers, 2012; Torfing et al., 2012). Wanneer consensus bestaat over de aard van het probleem en de oplossingen, past een

meer gesloten karakter wellicht beter, omdat die gericht is op het formaliseren en realiseren van de aanpak (Bekkers, 2012).

- Een governance netwerk kan informeel of formeel gevormd zijn. Hiermee wordt bedoeld of de actoren en de processen in het governance netwerk formeel zijn vastgelegd of niet (Torfing et al., 2012).

De aard van het governance netwerk is van invloed op de doelen en ambities die de verschillende, wederzijds afhankelijke actoren met elkaar hebben afgesproken. Op hun doelen en ambities te bereiken moeten zij samenwerking in het beleidsnetwerk. De aard van het netwerk is van belang, aangezien actoren autonoom zijn en samenwerken door middel van onderhandelingen en zelfregulering (Torfing et al., 2012). De aard van het netwerk wordt beïnvloed door de manier waarop deze onderhandelingen en zelfregulering plaatsvinden en kan bijdragen aan het behalen van de doelen van het netwerk (Torfing et al., 2012).

De Nederlandse overheid bestaat uit verschillende partijen die zich op verschillende schaalniveaus bevinden en die verschillende verantwoordelijkheden hebben. Zoals hierboven blijkt, worden ook deze verschillende organisaties betrokken bij het aanpakken van een bepaald probleem of thema en zullen verschillende organisaties zich ook rondom een bepaald thema groeperen in een governance netwerk. In een dergelijk governance netwerk werken de verschillende partijen samen aan een bepaalde beleidspraktijk. Deze manier van samenwerken wordt coproductie genoemd (Bekkers, 2012; Torfing et al. 2012). Zoals hierboven blijkt heeft de definitie van coproductie veel overlap met de definities van een governance netwerk, omdat het beide gaat over de gezamenlijke context waarin verschillende betrokken partijen werken aan bepaald probleem. Bij coproductie gaat het voornamelijk ook over de samenwerking en de gemeenschappelijke probleemdefinitie en aanpak die ontstaat tussen de verschillende partijen. Terwijl bij een governance netwerk het vooral gaat over het netwerkverband en de context waarin de samenwerking plaatsvindt.

In de literatuur wordt beschreven dat het ontstaan van coproductie door verschillende factoren wordt beïnvloed (Tops, Depla & Manders, 1996; Bekkers, 2012; Verschuere, Bransen & Pestoff, 2012; Klijn, Edelenbos & Stijn, 2010; Koppenjan & Klijn, 2004; Tops, 1996). Deze verschillende factoren zijn aan het begin van het onderzoek vergeleken met de vier uitdagingen waar de governance van het aanpassen aan

klimaatverandering mee te maken krijgt. Volgens Van Buuren, et al. (2015) krijgt de governance te maken met een multi-actor, multi-sector en multi-level speelveld waardoor de governancestrategie zorgvuldig gekozen moet worden en rekening moet houden met fragmentatie. Daarnaast krijgt de governance van klimaatadaptatie te maken met een nieuw beleidsterrein. Dit beleidsterrein is niet goed gestructureerd en er bestaat onzekerheid over de rol en verantwoordelijkheden van de verschillende betrokken partijen. Ook is de governance van klimaatadaptatie erg kennisintensief en blijft er onzekerheid bestaan. De laatste uitdaging waar de governance van klimaatadaptatie mee te maken krijgt is dat de gevolgen van klimaatverandering pas in de toekomst duidelijk worden. De factoren uit de literatuur die overeenkomen met deze uitdagingen zijn de relatie tussen de betrokken actoren, de politieke betrokkenheid en netwerkmanagement. Deze factoren zijn gekozen, aangezien de verschillende theorieën van onder andere Tops, Depla & Manders, 1996; Bekkers, 2012; Verschuere, Bransen & Pestoff, 2012; Klijn, Edelenbos & Stijn, 2012; Koppenjan & Stijn, 2004 en Tops, 1996 allen deze factoren benoemen in hun theorieën. Daarnaast zijn deze factoren gekozen, omdat het Taakteam ZHDP deze factoren in de praktijk het meest is tegengekomen en voor deze case relevant vindt. In dit onderzoek wordt onderzocht of deze factoren ook van invloed zijn op de aard van het netwerk en op de mate waarop het einddoel is behaald.

De factoren worden in de volgende paragrafen individueel behandeld.

2.4 Relatie tussen betrokken actoren

De mogelijkheid om de samenwerking tot stand te brengen tussen de betrokken actoren moet bestaan (Tops et al., 1996). Die mogelijkheid ontstaat wanneer de betrokken actoren een gedeeld beeld hebben van de aard en omvang van het probleem, zodat ze een gemeenschappelijke beleidsopgave kunnen definiëren. Ook moeten de actoren vertrouwen hebben in elkaar zodat ze zien dat ze wederzijds afhankelijk van elkaar zijn en elkaar nodig hebben op de korte en lange termijn (Bekkers, 2012; Verschuere et al, 2012). Vertrouwen houdt in dat een actor een open en kwetsbare positie aannemen, omdat ze verwachten dat de andere actoren zich zullen weerhouden van opportunistisch gedrag, wanneer de kans daartoe zich voordoet, zonder de garantie dat de andere actor zich ook zo gaat gedragen. De verschillende partijen geloven en verwachten dat de andere partijen hun beide

belangen meeneemt in overwegingen tijdens de interacties (Klijn et al., 2010). Vertrouwen zorgt er in een netwerk voor dat de transactiekosten minder worden. Niet alles hoeft namelijk in contracten worden vastgelegd en vertrouwen zorgt voor meer voorspelbaarheid, omdat de actoren een positieve verwachting hebben ten aanzien van de mogelijke reactie van anderen (Koppenjan & Klijn, 2004; Klijn et al., 2010). Daarnaast draagt vertrouwen bij aan de bereidbaarheid van actoren om hun middelen te investeren. Ook stimuleert vertrouwen het uitwisselen van kennis en informatie en het stimuleert innovatie (Koppenjan & Klijn, 2004; Klijn et al., 2010). De verwachtingen van toekomstige voordelen die door de samenwerking tussen de partijen ontstaat, is een belangrijke factor waardoor vertrouwen tussen partijen aanwezig is. De verwachting dat constante interactie tussen actoren in het netwerk zal zorgen voor gezamenlijke voordelen heeft een positieve invloed op het vertrouwen in een netwerk (Koppenjan & Klijn, 2004; Verschuere et al., 2012). Door de verwachting dat ze voordelen halen uit de samenwerking en wanneer een win-win situatie kan ontstaan, blijven de betrokken actoren betrokken in het netwerk (Verschuere et al., 2012). Tussen de betrokken actoren ontstaat doordat zij wederzijds voordeel behalen; doelvervlochten. Bij doelvervlochten worden de doelen en belangen van de verschillende partijen vervlochten zodat er meer mogelijkheden tot uitruil ontstaan (Bekkers, 2012). Ook verbetert de relatie doordat betrokken actoren zicht krijgen op elkaars perspectieven en denkkaders. Dit kan ertoe leiden dat de betrokken actoren meer respect hebben voor elkaar. Het kan er ook toe leiden dat er nieuwe actoren in het vizier komen, die nu wel in het netwerk thuishoren, waardoor er een nieuwe dynamiek ontstaat en er ruimte komt voor andere aanpakken (Bekkers, 2012). Het gevoel van wederzijdse afhankelijkheid wordt versterkt doordat actoren een beeld krijgen van de beschikbare bronnen bij andere actoren. De betrokken partijen hebben bronnen zoals geld, informatie, wettelijke taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden, imago etc. die kunnen worden uitgeruild. Die bronnen worden ook uitgeruild door de betrokken partijen, omdat de bronnen ongelijk verdeeld zijn en de partijen elkaars bronnen nodig hebben (Tops, 1996; Bekkers, 2012). De relatie tussen de actoren is van invloed op de aard van netwerk aangezien de relaties bepalend kunnen zijn hoe de actoren het netwerk besturen (top-down of bottom-up) en of de actoren een open in – en uittreding toestaan of niet.

2.5 Politieke betrokkenheid

De betrokkenheid van een verantwoordelijke minister, gedeputeerde of wethouder is een belangrijke succesfactor voor het ontstaan van coproductie in een netwerk. Deze politieke betrokkenheid kan zich bijvoorbeeld uiten in politieke steun, het overtuigen van sceptici, het naar buiten brengen van successen en het zorgen voor financiële middelen (Bekkers, 2012). Politieke steun houdt in dat er draagvlak bestaat in de politiek en dat zij het thema of het probleem als belangrijk ervaren. Financiële middelen zijn belangrijk, omdat dit als smeermiddel gezien kan worden voor processen van coproductie (Tops et al., 1996). Politiek en beleid zijn niet van elkaar gescheiden, maar constant met elkaar verbonden. De rol van de politiek is vooral gericht op het vertalen van een maatschappelijk probleem in een politiek probleem en daarna in het vaststellen van de doelstellingen van een beleidsprogramma (Bekkers, 2012). De politiek kan een bepaalde visie hebben op het probleem of thema en deze visie geeft ruimte aan partijen om daaraan hun eigen invulling te geven.

De aanwezigheid van politieke betrokkenheid is van invloed op de aard van het governance netwerk aangezien hierdoor contracten, ambities en doelen kunnen ontstaan die kunnen bepalen hoe het governance netwerk in elkaar zit. Wordt het netwerk formeel opgezet door bestuurders en willen zij het top-down blijven besturen of geven zij de voorkeur aan een open, informele setting waar ambtelijke medewerkers de dagelijkse invulling van het netwerk mogen bepalen. Ook de afwezigheid van politieke betrokkenheid kan invloed hebben op de aard van het netwerk. Het kan zijn dat dan geen formele netwerken worden opgezet, maar dat andere informele momenten gebruikt worden om ruimtelijke adaptatie een plaats te geven.

De aanwezigheid van politieke betrokkenheid is ook van invloed op het succes van de samenwerking in een governance netwerk, omdat dit zich uit in meer middelen, aandacht in de media, het vaststellen van ambities en het overtuigen van tegenstanders. Hierdoor gaan meer actoren, organisaties, onderdelen van organisaties of individuen met het onderwerp aan de slag.

2.6 Netwerkmanagement

Coproductie vindt plaats in een netwerk en het kan gezien worden als managementvraagstuk; ook wel netwerkmanagement genoemd (Bekkers, 2012). Ook

de manier waarop netwerkmanagement plaatsvindt in het governance is een factor die van invloed is op succesvolle coproductie (Bekkers, 2012).

Dit managementvraagstuk krijgt vorm en inhoud door systematisch en weloverwogen interventies uit te voeren (Bekkers, 2012). Deze interventies zijn een vorm van netwerkmanagement en zijn gericht op het veranderen van de posities van partijen in een netwerk, het veranderen van de relaties tussen deze partijen of het veranderen van de spelregels in een netwerk (Bekkers, 2012). Door het inzetten van deze interventies wordt het netwerk gestuurd (Koppenjan & Klijn, 2004; Klijn, Steijn & Edelenbos, 2010). De bedoeling van netwerkmanagement is dat het resulteert in optimale uitkomsten voor de betrokken partijen, doordat er strategische afstemming over de behartiging van een gedeeld belang zal plaatsvinden (Koppenjan & Klijn, 2004; Sørensen & Torfing, 2009). Deze sturing kan worden gehinderd door fouten in het netwerk, zoals de geslotenheid van het netwerk, een tunnelvisie en de duurzaamheid van het verband (Sanders, 2014). Het sturen van een netwerk, netwerkmanagement, kan door het gebruik van verschillende managementstrategieën (Koppenjan & Klijn, 2004; Sørensen & Torfing, 2009). Het gebruik van meerdere managementstrategieën heeft een positief effect op de uitkomsten van het netwerk (Klijn et al., 2010). Het doel van het inzetten van managementstrategieën is om duidelijk te krijgen hoe de kennis, informatie en perspectieven over de verschillende actoren verspreid zijn, hoe deze actoren bij elkaar gebracht kunnen worden en hoe er een gedeelde begripsvorming en oplossingsrichtingen ontstaan. Het doel is dus niet dat er een oplossing komt voor een al vaststaand probleem en aanpak (Koppenjan & Klijn, 2004). Zonder het inzetten van managementstrategieën is het erg moeilijk om belangrijke resultaten te behalen in een netwerk met complexe interacties tussen actoren (Klijn et al., 2010). In een netwerk kunnen verschillende onderdelen worden gemanaged, namelijk de inhoud, het proces en instituties (Koppenjan & Klijn, 2004; Klijn et al., 2010).

2.6.1 Het managen van de inhoud van het netwerk

Het managen van de inhoud van het netwerk houdt in dat in kaart wordt gebracht wat de verschillen zijn tussen de percepties van de verschillende actoren, een poging om deze verschillen te reduceren en/of het behalen van een set van doelen waar de verschillende actoren het over eens zijn (Koppenjan & Klijn, 2004; Klijn et al., 2010). Klijn et al. (2010) splitst het managen van de inhoud van het netwerk op in twee typen strategieën, namelijk *process agreements* en *exploring content*. Het doel van het

managen van de inhoud van een netwerk is het verbeteren van de gezamenlijke beeldvorming, de reflectie over eigen kaders heen en de ontwikkeling van interessante oplossingen die worden ondersteund door de verschillende actoren. Het is een zoektocht naar een gemeenschappelijke basis en dat is een voorwaarde voor communicatie die verdere interacties, samenwerking en gedeeld leren bevordert (Koppenjan & Klijn, 2004). De gemeenschappelijke basis kan ontstaan door het ontwikkelen van een gedeelde taal, overeenstemming over autoriteit en over een bepaalde manier van werken, etc. Het managen van de inhoud van een netwerk is nodig omdat hierdoor de doelen en percepties van de verschillende actoren duidelijk worden, de beleidsdoelen zullen door de gezamenlijke beeldvorming op een lijn worden geplaatst en het helpt bij het overtuigen van de verschillende actoren dat er urgentie bestaat voor gezamenlijke actie (Koppenjan & Klijn, 2004; Klijn et al., 2010). Hierdoor wordt de wederzijdse afhankelijkheid vergroot (Koppenjan & Klijn, 2004; Sørensen & Torfing, 2009).

2.6.2 Het managen van het proces van het netwerk

Het managen van het proces van een netwerk gaat over betrokken zijn bij interacties waardoor de betrokken actoren elkaar beter leren kennen en het vinden van een manier om de strategieën en oplossingen van de verschillende actoren te coördineren (Koppenjan & Klijn, 2004). Er moeten verbindingen worden gelegd tussen de betrokken actoren, arena's en andere netwerken. Door deze verbindingen worden partijen met verschillende achtergronden, percepties en doelen bij elkaar gebracht in een dynamische omgeving. De partijen met verschillende achtergronden worden bij elkaar gebracht rondom een bepaald netwerk, omdat er wordt gedacht in beleidsdoelen in plaats van beleidsprogramma's (Sørensen & Torfing, 2009; Klijn et al., 2010). Er moet in deze omgeving ruimte zijn voor verschillende percepties en voorkeuren zodat interacties tussen de verschillende actoren kan ontstaan. De actoren moeten elkaar leren kennen, moeten impliciete regels ontwikkelen en moeten vertrouwen opbouwen, zodat ze elkaars kernwaarden niet aanvallen, maar respecteren. Wanneer dit gelukt is, zullen de actoren condities ontwikkelen voor het nemen van besluiten, het probleem en mogelijke oplossingen (Koppenjan & Klijn, 2004; Sørensen & Torfing, 2009). Ook zullen zij een grotere betrokkenheid bij het netwerk hebben en zullen zij eerder bereid zijn om middelen te delen en risico's nemen in het netwerk (Sørensen & Torfing, 2009). Het verbinden van de actoren in een

netwerk (connecting strategie) heeft volgens Klijn et al. (2010) het meeste effect op het realiseren van belangrijke resultaten in een netwerk.

2.6.3 Het managen van de instituties in een netwerk

De verschillende actoren in een netwerk komen uit verschillende instituties en delen niet hetzelfde referentiekader. Die instituties zijn zo vanzelfsprekend voor de verschillende actoren dat zij volgens die structuren en regels ook in het netwerk werken. Zij moeten worden begeleid in het maken van nieuwe overeenkomsten over de spelregels voordat zij aan de oplossing voor het probleem gaan werken. Dat houdt in dat er verschillende dingen veranderen door nieuwe regels, zoals patronen van relaties, institutionele regels die deze relaties ondersteunen en de patronen van meningen en belangen die strategisch gedrag veroorzaken in een netwerk (Koppenjan & Klijn, 2004). Dit moet worden bereikt door de aanpassing van netwerkregels, het managen van vertrouwen door het creëren van institutionele arrangementen en het her ontwikkelen van politiek gerelateerde instituties (Koppenjan & Klijn, 2004; Sørensen & Torfing, 2009; Klijn et al., 2010).

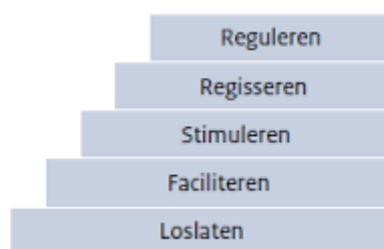
Het managen van de inhoud, het proces en de instituties van een netwerk overlappen op bepaalde onderdelen. Het is wel van belang dat de netwerkmanager aandacht besteed aan al deze onderwerpen, omdat ze allen bijdragen aan het succes van een netwerk. Welke strategieën het meest nodig zijn, zal verschillen per situatie.

2.6.4 Rollen

De netwerkmanager kan het netwerk op twee manieren sturen, namelijk hands-on en hands-off sturing (Sørensen & Torfing, 2009; Klijn et al., 2010). Hands-on sturing houdt in dat het netwerk wordt gestuurd door interacties tussen actoren en het netwerk te faciliteren en dus actief bezig zijn in het netwerk. Dit is een actieve rol van sturing. Hands-off sturing houdt in dat het netwerk vanaf een afstand wordt gestuurd door het zelfregulerende karakter van governance netwerken (Sørensen & Torfing, 2009). Het opnieuw framen van het beleid, de problemen, mogelijke oplossingen, middelen en het opnieuw ontwikkelen van institutionele arrangementen in het beleidsnetwerk zijn manieren van hands-off sturing. Hands-off sturing is een minder actieve rol van sturing. Hands-on sturing gaat vooral over het faciliteren van het netwerk, dus zorgen dat alle relevante actoren in het netwerk aanwezig zijn, zorgen dat er door de betrokken actoren een gezamenlijk doel ontstaat en het actief participeren in een netwerk.

Sørensen & Torfing (2009) geven aan dat het sturen van een netwerk het meest succesvol is wanneer hands-on en hands-off sturing wordt gecombineerd. Ook de Raad van het openbaar bestuur heeft in 2012 het advies 'Loslaten in vertrouwen' gepubliceerd. Hierin geven zij ook aan dat de overheid verschillende rollen kan innemen. Voor de overheid is dit volgens Rob (2012) een paradigmashirt, omdat dit vooral inhoudt dat de 'nieuwe' overheid uitvoeringstaken los moet laten en dat de 'nieuwe' overheid bereid is om de daarbij benodigde bevoegdheden en verantwoordelijkheden over te dragen aan andere betrokken actoren.

De Rob introduceert bij deze veranderende rollen de overheidsparticipatieladder:

Figuur 1 Overheidsparticipatieladder (bron: Rob, 2012).

De uitleg van de verschillende rollen volgens Rob (2012):

- **Loslaten**
De overheid laat een taak los en heeft inhoudelijk en in het proces geen bemoeienis.
- **Faciliteren**
Een andere partij komt met het initiatief en de overheid ziet daar belang bij om dat mogelijk te maken en faciliteert dit initiatief.
- **Stimuleren**
De overheid wil dat een bepaald beleid wordt gerealiseerd, maar laat dit aan andere partijen over. De overheid zoekt naar mogelijkheden en interventies om andere partijen in beweging te krijgen.
- **Regisseren**
De overheid behoudt de regie, maar andere partijen hebben wel een rol tijdens het proces.
- **Reguleren**
De overheid reguleert de inhoud en het proces door wet- en regelgeving. De overheid kan de regels handhaven en bij overtreding een sanctie uitvoeren.

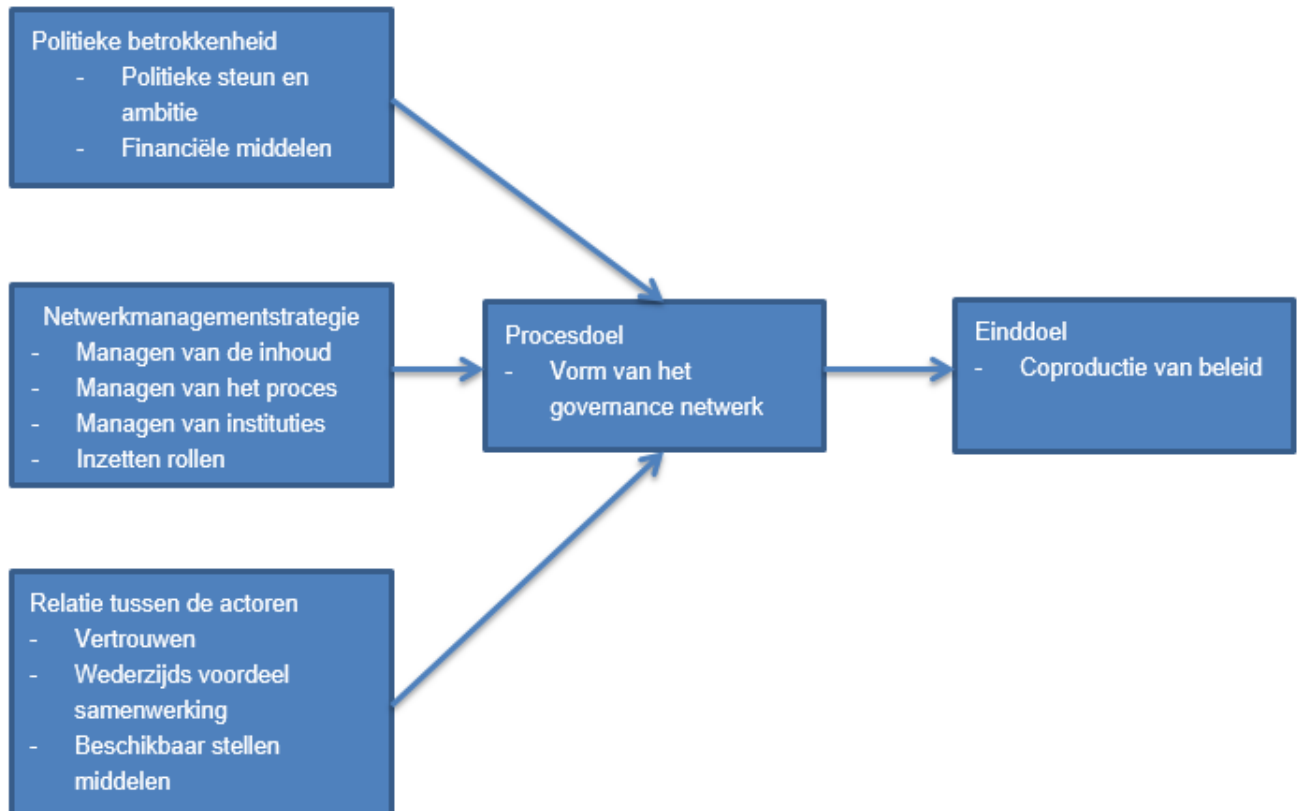
Voor de overheid bestaat niet één ideale of beste rol en welke rol de overheid zal innemen hangt af van de situatie en het onderwerp (Rob, 2012). De Raad van het openbaar bestuur (2012) geeft aan dat de vitaliteit van de samenleving meer ruimte krijgt als de overheid de overheidsparticipatietrap zo min mogelijk beklimt. In dit onderzoek wordt gekeken naar welke rollen kunnen worden gebruikt tijdens de ontwikkeling en implementatie van het beleid rondom Ruimtelijke Adaptatie.

Het managen van een netwerk kan leiden tot het ontstaan van nieuwe instituties en nieuwe verbindingen tussen actoren en netwerken. Hierdoor kan de aard van het netwerk omtrent Ruimtelijke Adaptatie veranderen, omdat nieuwe actoren aansluiten en nieuwe regels worden opgesteld. Dit kan van invloed kan zijn op het behalen van de einddoelen. In dit onderzoek zullen deze relaties worden onderzocht. In het volgende hoofdstuk zullen de indicatoren waarmee deze relaties worden onderzocht schematisch worden weergegeven.

2.7 Operationalisering

Het conceptueel model en de operationalisatie is ontstaan uit het hierboven beschreven theoretisch kader. De theoretische concepten en de relaties daartussen zijn weergegeven in het conceptueel model (figuur 2) en zijn verder gedefinieerd en ontleed in meetbare bestanddelen in tabel 1 “Operationalisatieschema”.

2.7.1 Conceptueel model

Figuur 2 Conceptueel model

In de empirie wordt gekeken naar welke invloed ‘politieke betrokkenheid’, ‘netwerkmanagementstrategieën’ en ‘de relatie tussen de actoren’ heeft op de ‘aard van het samenwerkingsverband’ en ‘de mate waarop het einddoel is behaald’. In de volgende paragraaf wordt weergegeven door middel van welke indicatoren gekeken wordt naar deze factoren en relaties. In hoofdstuk 3 wordt uitgelegd op welke manier deze factoren en relaties zijn onderzocht en hoe deze factoren en relaties zijn

uitgewerkt in het codeerschema. In dit codeerschema zijn de indicatoren verder uitgewerkt. Het codeerschema staat in bijlage 6.

2.7.2 Operationalisatie

Variabele	Definitie	Indicator
Einddoel		
Coproductie	De uitvoering van het beleid rondom Ruimtelijke Adaptatie in samenwerking met andere, wederzijds afhankelijke actoren. Zij werken samen om hun beleidsdoelen te behalen.	<ul style="list-style-type: none"> - Vastgesteld beleidsdoel. - Behalen beleidsdoel op organisatieniveau. - Behalen beleidsdoel op netwerkniveau.
Procesdoel		
Aard van het governance netwerk	De manier waarop meerdere relatief stabiele, non-hiërarchische en onafhankelijke relaties, die meerdere partijen met een gedeeld belang bij een bepaald beleid aan elkaar verbonden zijn.	<ul style="list-style-type: none"> - Top-down of bottom-up besturing van het netwerk. - Open of gesloten in – en uittreding van actoren in het netwerk. - Het netwerk is informeel gevormd of formeel vastgelegd.
Netwerkmanagementstrategie		
Managen van de inhoud	Het sturen van een netwerk door het managen van de gezamenlijke beeldvorming, reflectie over eigen kaders heen en de ontwikkeling van oplossingen.	<ul style="list-style-type: none"> - Faciliteren van een gezamenlijk denkkader. - Promoten van inhoudelijke variëteit in oplossingen.
Managen van het proces	Het sturen van een netwerk door het faciliteren van interacties waardoor de betrokken actoren elkaar beter leren kennen en het coördineren van de strategieën	<ul style="list-style-type: none"> - Verbindingen maken tussen actoren. - Coördineren van de samenwerking en besluitvorming.

	en oplossingen van de verschillende actoren.	
Managen van instituties	Het sturen van een netwerk door het ontwikkelen van nieuwe instituties.	<ul style="list-style-type: none"> - Aanpassen netwerkregels. - Faciliteren van institutionele arrangementen. - Het ontwikkelen van politiek gerelateerde instituties.
Inzetten rollen	Het aannemen van verschillende rollen voor het sturen van een netwerk.	<ul style="list-style-type: none"> - Loslaten. - Faciliteren. - Stimuleren. - Regisseren. - Reguleren.
Relatie tussen actoren		
Vertrouwen	Een actor heeft een stabiele, positieve verwachting over de intenties en beweegredenen van de andere actor.	<ul style="list-style-type: none"> - Verwachtingen van toekomstige voordelen. - Het verwachten van goede intenties van de andere actoren.
Wederzijds voordeel samenwerking	De actoren halen allen voordelen uit de samenwerking.	<ul style="list-style-type: none"> - Win-win situatie. De individuele doelen van de allen actoren worden behaald. - Doelvervloechting. De doelen en belangen van verschillende actoren raken elkaar en zij zullen samen beide doelen willen behalen.
Beschikbaar stellen middelen	De betrokken actoren zijn bereid om hun middelen beschikbaar te stellen aan andere actoren in het netwerk.	<ul style="list-style-type: none"> - Inzicht in elkaars middelen. - Inzicht in elkaars verantwoordelijkheden. - Uitrust van middelen en competenties.

Politieke betrokkenheid

Politieke steun en ambitie	De bestuurder (gedeputeerde/wethouder) neemt het onderwerp mee in de doelen en ambities van de organisatie en kan sceptici overtuigen van de urgentie.	<ul style="list-style-type: none">- Ruimtelijke Adaptatie is opgenomen in doelen en ambities van de organisatie.- De bestuurder besteedt aandacht en tijd aan Ruimtelijke Adaptatie.- De bestuurder is aanwezig in formele en/of informele settings rondom Ruimtelijke Adaptatie.- Het naar buiten brengen van successen van Ruimtelijke Adaptatie.
Financiële middelen	Er is budget beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de maatregelen door de bestuurder (gedeputeerde/wethouder)	<ul style="list-style-type: none">- Ruimtelijke Adaptatie is opgenomen in de begroting.- Budget vastgesteld voor Ruimtelijke Adaptatie.

Tabel 1 Operationalisatieschema

Hoofdstuk 3 Methodologische verantwoording

In hoofdstuk 3 van dit onderzoek wordt nader ingegaan op hoe de data is verzameld en geanalyseerd; de onderzoeksmethodiek. Ook de manier waarop de betrouwbaarheid en validiteit in dit onderzoek is gewaarborgd, wordt in dit hoofdstuk toegelicht.

3.1 Onderzoeksdesign

In deze paragraaf wordt ingegaan op de keuzes over de wijze waarop het onderzoek is uitgevoerd.

3.1.1 Casestudy

In dit onderzoek is gekozen voor een casestudy over de doorwerking van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie bij gemeenten, waterschappen, Rijkswaterstaat en veiligheidsregio's in de Provincie Zuid-Holland en welke rol de Provincie Zuid-Holland in het netwerk heeft.

Verschuren & Doorewaard (2007) hebben de volgende definitie van een casestudy gegeven: "Een casestudy is een onderzoek waarbij de onderzoeker probeert om een diepgaand en integraal inzicht te krijgen in een of enkele tijdruimtelijk begrensde objecten of processen" (pp:183). In dit onderzoek is gekozen voor een casestudy aangezien, vanwege de volgende kenmerken van het onderzoek:

1. Een smal domein, met een klein aantal aan onderzoekseenheden.

Verschuren & Doorewaard (2007) benoemen voorbeelden van een case zoals de lokale omroep, een bedrijf, de totstandkoming van een bepaalde wet, locatiekeuzes etc. Dit onderzoek richt zich op de doorwerking en uitwerking van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie in de Provincie Zuid-Holland. Een klein aantal onderzoekseenheden is onderzocht door middel van een kwalitatieve onderzoeksmethode. Door middel van een casestudy probeert men een integraal beeld te krijgen van het object, Ruimtelijke Adaptatie in de provincie Zuid-Holland, als geheel (Verschuren & Doorewaard, 2007).

2. Er wordt meer de diepte ingegaan dan de breedte door een arbeidsintensieve dataverzameling.

Er is gebruik gemaakt van kwalitatieve gegevens en onderzoeksmethoden. Mogelijkheden tot dataverzameling bij een casestudy zijn interviews, (participerende) observatie en inhoudsanalyse. Het gebruik van verschillende methode van dataverzameling wordt methodetriangulatie genoemd. In dit onderzoek is ook gebruik gemaakt van methodetriangulatie. Dit wordt in hoofdstuk 3.1.2 nader toegelicht per methode. Daarnaast is ook gekeken naar het netwerk rondom Ruimtelijke Adaptatie en de inhoudelijke documenten van de partijen in het netwerk. Hierdoor is ook sprake van bronnentriangulatie.

3. Een open waarneming op locatie.

De onderzoekseenheden zijn bestudeerd in hun natuurlijke omgeving. Bij de Provincie Zuid-Holland worden de documenten geanalyseerd en met relevante medewerkers gepraat. Daarnaast zijn de externe interviews en observaties ook op de externe locatie uitgevoerd.

3.1.2 Kwalitatief onderzoek

In dit onderzoek is de diepte ingegaan door middel van verschillende manieren van dataverzameling die passen bij de onderzoeksstrategie van een casestudy.

Caseselectie

De keuze voor de case in dit onderzoek is op pragmatische gronden, in een vroeg stadium in het onderzoekstraject, gemaakt. De opdrachtgever van dit onderzoek gaf aan dat behoefte was voor een onderzoek naar Ruimtelijke Adaptatie binnen de Provincie Zuid-Holland en naar de samenwerking tussen partijen rondom dit onderwerp. Nadat er een aantal oriënterende gesprekken hebben plaatsgevonden over dit onderwerp, is samen met de opdrachtgever besloten dat de studie zich richt op hoe verschillende organisaties in het netwerk werken aan Ruimtelijke Adaptatie en welke rol de Provincie Zuid-Holland in de toekomst kan vervullen. Dit is voor de opdrachtgever, de Provincie Zuid-Holland, van belang, omdat zij als doel hebben gesteld om een goede samenwerking rondom Ruimtelijke Adaptatie te ontwikkelen. Daarnaast is de keuze gebaseerd op wetenschappelijke gronden. Zoals in hoofdstuk 1.5.2 is aangegeven, is klimaatverandering en klimaatadaptatie een nieuw beleidsterrein en is er wetenschappelijk kennis nodig over hoe overheden om kunnen

gaan met de adaptatie van klimaatveranderingen. Ook zijn provincies in Nederland een bestuurlijke tussenlaag. Dat betekent dat zij met verschillende organisaties en niveaus moeten samenwerken om hun doelen te realiseren. Zij kunnen netwerkmanagement gebruiken om deze samenwerking vorm te geven. Door deze case te onderzoeken, worden handvatten geboden aan de Provincie Zuid-Holland hoe zij om kunnen gaan met dit vraagstuk en hoe zij netwerkmanagementstrategieën kunnen inzetten.

De case Ruimtelijke Adaptatie in de provincie Zuid-Holland is een veelzijdige case doordat het een dynamisch onderwerp is en verschillende ontwikkelingen gaande zijn. Deze veelzijdigheid wordt benut door een 'geneste' case-study. Dit houdt in dat er verschillende deelcases (de multi-level governance, City Deal en de CoP) binnen de overkoepelende case (Ruimtelijke Adaptatie in de provincie Zuid-Holland) onderzocht zijn en met elkaar vergeleken zijn.

Een beperking van deze caseselectie is dat het geen volledig afgerond project is. De situatie waarin onderzoek wordt gedaan is erg in beweging en verandering. Het onderwerp is voor partijen actueel door de extreme weersomstandigheden van de afgelopen tijd en doordat de afspraak om klimaatadaptatie verankerd te hebben in beleid, dichterbij komt. De Provincie Zuid-Holland en de onderzochte partijen zijn allen bezig om Ruimtelijke Adaptatie een plek te geven in de organisatie, in hun werkzaamheden en zij zijn aan het beslissen hoe ze dit onderwerp gezamenlijk op kunnen pakken. Doordat het geen afgerond project is, zullen de respondenten zich blijven ontwikkelen rondom dit onderwerp op het gebied van kennis, proces en organisatorische instituties.

Dit is echter ook een sterk punt van het onderzoek, omdat het juist gaat over hoe de samenwerking tussen partijen nu tot stand komt, welke wensen en behoeften verschillende partijen hebben en wat de rol van de provincie Zuid-Holland daarin is. De onderzoeksresultaten kunnen daardoor gebruikt worden om de samenwerking tussen partijen te vergroten en om de juiste rol in te nemen in verschillende situaties.

Vanwege de keuze voor een casestudy ligt er een zwaar accent op triangulatie. Dit kwalitatief onderzoek is daarom uitgevoerd door middel van het afnemen van interviews, observaties en het bestuderen van literatuur en documenten.

Interviews

De belangrijkste databron zijn de interviews. Door middel van het afnemen van interviews is informatie verkregen over de manier waarop verschillende organisaties in de Provincie Zuid-Holland op dit moment werken aan Ruimtelijke Adaptatie. Ook is informatie verkregen over de meningen en percepties van de verschillende organisaties over de rol van de Provincie Zuid-Holland op dit moment en in de toekomst.

De selectie van de interviews heeft plaatsgevonden door een selectieve, strategische steekproef. Dat wil zeggen dat de respondenten bewust zijn gekozen. De keuze is genomen op basis van organisatie en werkzaamheden. Het criterium bij de werkzaamheden was dat de werkzaamheden te maken moesten hebben met Ruimtelijke Adaptatie. Het criterium bij de organisatie was dat de organisatie in het netwerk omtrent Ruimtelijke Adaptatie in de provincie Zuid-Holland deelneemt. De relevante organisaties zijn het ministerie van I&M, gemeenten in de provincie Zuid-Holland, waterschappen in de provincie Zuid-Holland, Rijkswaterstaat en de veiligheidsregio's in de provincie Zuid-Holland. Bij de keuze van de gemeenten is allereerst gekeken naar het verschil in grootte van het gemeentelijk gebied. Daarnaast is er vanuit bestaande netwerken gekeken welke gemeenten bezig zijn met Ruimtelijke Adaptatie. Voor de keuze van de waterschappen en veiligheidsregio uit de provincie Zuid-Holland is gezocht in bestaande netwerken van de Provincie Zuid-Holland naar contacten van medewerkers die werkzaam zijn rondom dit onderwerp. In totaal zijn er 19 interviews afgenomen met respondenten uit verschillende organisaties. De lijst met functie en organisatie van de respondenten en de datum van het interview staat in bijlage 1. Om de anonimiteit van de respondenten te waarborgen zijn alleen de organisatie, functie van de respondent en datum van het interview weergegeven in bijlage 1. De namen en contactgegevens van de respondenten zijn in het bezit van de onderzoeker.

De beperking van deze manier van selecteren van de respondenten is dat niet iedere gemeenten, waterschap of veiligheidsregio wordt gerepresenteerd aangezien alleen de organisaties worden meegenomen waar dit onderwerp al enigszins speelt. Aangezien dit onderzoek zich richt op hoe de bestaande netwerken eruitzien en hoe zij samenwerken, zijn deze respondenten juist erg bruikbaar voor dit onderzoek.

De vorm van de interviews was semi-gestructureerd. Door het stellen van open vragen en de semi-gestructureerde vorm is er meer ruimte voor de onderzoeker om door te vragen. Ook voor de respondenten geeft deze vorm meer ruimte om hun verhaal te vertellen.

De instrumentalisering voor het semi-gestructureerde interview is een vragenlijst. Deze vragenlijst, bijlage 2, bevat onderwerpen en vragen die de interviewer aan bod heeft laten komen in de interviews. Bij het opstellen van de vragenlijst is nagegaan welke aspecten meegenomen moesten worden tijdens de interviews. Deze aspecten komen voort uit de bestudeerde literatuur en de operationalisering. Daarnaast is een inleiding en afronding geformuleerd, waarin verteld is wat het doel van het onderzoek en het interview is, afspraken worden gemaakt over het gebruik van opnameapparatuur en welke mogelijkheid de respondent heeft om het interviewverslag te corrigeren.

Observaties

Observatie is volgens Verschuren & Doorewaard (2007) een techniek van data-genereren waarbij de onderzoeker in principe op locatie waarnemingen verricht bij personen, situaties of processen. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van een vrije vorm van observeren. De onderzoeker heeft van maart 2016 tot en met juli 2016 stagegelopen bij de Provincie Zuid-Holland op de beleidsafdeling van de afdeling Ruimte, Wonen en Bodem en heeft deze 5 maanden geparticipeerd in het governancesysteem. De onderzoeker had een lijst met aandachtspunten (bijlage 4). Deze aandachtspunten waren gericht op of bestuurders van de verschillende organisaties aanwezig waren bij de bijeenkomst en de aard van het netwerk. Ook is er onder andere gekeken naar hoe deze bestuurders hun ambities en doelen uitspreken, besluiten nemen, vervolgspraken maken en oplossingen aandroegen.

De bijeenkomsten waarbij is geobserveerd staan in bijlage 3. Tijdens deze bijeenkomsten heeft de onderzoeker gedeeltelijk deelgenomen aan de dagelijkse activiteiten. Tijdens overleggen heeft de onderzoeker zich voorgesteld, het doel van het onderzoek vermeld en de onderzoeker heeft verduidelijkingsvragen gesteld. Bij een aantal workshops heeft de onderzoeker genotuleerd. Bij conferenties e.d. heeft de onderzoeker ook deelgenomen aan de activiteiten tijdens deze conferenties.

De onderzoeker heeft gekozen voor deze manier van participerende observatie, zodat de personen tijdens de bijeenkomsten zich niet anders zouden gedragen en de onderzoeker niet als indringer zouden zien. Volgens Verschuren & Doorewaard (2007) is participerende observatie de remedie daartegen, omdat de onderzoeker één van hen wordt.

Een beperking van bovenstaande manieren van dataverzameling is dat de onderzoeker wordt gezien als vertegenwoordiger van de Provincie Zuid-Holland. Dit heeft de onderzoeker proberen te voorkomen door duidelijk te zijn over haar eigen rol en door het doel van het onderzoek en haar aanwezigheid aan het begin van de bijeenkomsten te vertellen.

Literatuur- en documentanalyse

Om verschillende deelvragen te beantwoorden is gebruik gemaakt van het bestuderen van literatuur en documenten. De documenten “Deltaprogramma 2016”, “Hoofdlijnenakkoord 2015-2019”, “Strategische Agenda Zuid-Holland 2016” en “Visie Ruimte en Mobiliteit” van de Provincie Zuid-Holland zijn geanalyseerd. In deze documenten staat vermeld hoe de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie uit het “Deltaprogramma 2016” is doorgewerkt in documenten van de Provincie Zuid-Holland. Daarnaast zijn ook documenten van andere partijen uit het netwerk geanalyseerd, zoals verschillende Adaptatie Strategieën van verscheidende gemeenten. Alle geraadpleegde documenten staan in bijlage 5. Uit deze documenten is een inhoudsanalyse uitgevoerd. De inhoudsanalyse in dit onderzoek was globaal opgezet door middel van een lijst met aandachtspunten. Deze aandachtspunten waren gericht op waarin de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie een plek had gekregen in verschillende beleidsstukken. Door het uitvoeren van een documentanalyse werd de inhoud van documenten begrepen en geordend. De onderdelen uit de documentanalyse die uiteindelijk in dit onderzoek zijn meegenomen, zijn bij medewerkers van de Provincie Zuid-Holland gelezen en gecheckt op volledigheid en correctheid.

Daarnaast is er ook gebruik gemaakt van literatuur voor het beantwoorden van deelvragen. De wetenschappelijke literatuur is het eerste geweest waar in dit onderzoek naar is gekeken. De onderwerpen van de wetenschappelijke literatuur waren gericht op governance, klimaatadaptatie, netwerkmanagement en coproductie.

Uit deze literatuur zijn elementen overgenomen waar vanuit het onderzoek verder is uitgevoerd. De literatuur is ook gebruikt voor het ontwerpen van het onderzoek (hoofdstuk 1 en 2).

Analyse

Het verzamelde materiaal uit de interviews, observaties en de literatuur – en documentanalyse is onderworpen aan een inhoudsanalyse. De interviews zijn geanalyseerd door middel van coderen als onderzoekstechniek. Coderen houdt in dat er op basis van het theoretisch kader en het operationaliseringschema een codeerschema (bijlage 6) is opgesteld (Baarda, 2009). Het manier van coderen was back-and-forth coderen. De nadruk in dit onderzoek lag op het ‘back’ coderen. Dit houdt in dat vanuit de literatuur constructen zijn vastgesteld waarnaar op zoek is gegaan in de transcripten (Van Thiel, 2010). Ook is er sprake geweest van ‘forth’ coderen en dit houdt in dat er nieuwe constructen uit de transcripten zijn ontstaan (Van Thiel, 2010).

Alle interviews zijn volledig getranscribeerd. Citaten uit deze transcripten zijn door middel van het codeerschema gelabeld aan de indicatoren uit de operationalisatie. Ook zijn er nieuwe codes ontstaan uit de interviews. Deze codes zijn eerder niet gevonden in de theorie, maar zijn geregeld benoemd in de interviews. Deze codes komen ook voor in het codeerschema in bijlage 6. Voor het coderen is het programma ‘atlas.ti’ gebruikt.

Door middel van het coderen zijn de theoretische concepten in de praktijk onderzocht en konden interviews met elkaar worden vergeleken. Dit heeft bijgedragen aan de analyse en de beantwoording van de onderzoeksvragen.

Een beperking van coderen als analysemethode is dat de onderzoeker de interviews en observaties interpreteert. Coderen is een systematische werkwijze, die bijdraagt aan het objectiveren van het onderzoek, aangezien steeds dezelfde codes op dezelfde manier worden gebruikt voor de analyse. Desondanks blijft er een element van interpretatie aan zitten, aangezien de onderzoeker de codes moet toekennen aan de interviewfragmenten.

Door de operationalisatie uit de theoretische concepten te halen en het codeerschema daaraan te koppelen, is duidelijk onderscheid te maken tussen verschillende

concepten waardoor de onderzoeker de interviewfragmenten concreet kan labelen aan de indicatoren.

3.2 Betrouwbaarheid en validiteit

Er zijn voorafgaand aan het uitvoeren van het onderzoek diverse keuzes gemaakt om de validiteit en betrouwbaarheid van het wetenschappelijk onderzoek te waarborgen.

3.2.1 Betrouwbaarheid

De betrouwbaarheid van het onderzoek wordt bepaald door de elementen nauwkeurigheid en herhaalbaarheid (Thiel, 2010). Dit is in dit onderzoek gewaarborgd door een aantal zaken.

De nauwkeurigheid van dit onderzoek is gewaarborgd door het vooraf opstellen van een vragenlijst (bijlage 2) voor de interviews. Deze vragenlijst heeft de functie van geheugensteun en leidraad tijdens de interviews (Baarda, 2009). Naast de vragenlijst is er audioapparatuur gebruikt om de interviews op te nemen en zijn de interviews getranscribeerd. De uitwerking van de interviews is ter controle teruggestuurd naar de respondenten. De respondenten kregen daarbij de kans om het transcript te controleren en eventueel aan te vullen, onderdelen weg te halen of te veranderen.

Het risico bij het afnemen van interviews is dat de respondenten sociaal wenselijke antwoorden geven. Om dit te voorkomen is het tijdens de interviews belangrijk geweest dat de onderzoeker een neutrale rol innam, geen subjectieve vragen stelde en de respondenten niet stuurde in de antwoorden. Deze neutrale rol nam de onderzoeker in door duidelijk te vertellen tijdens de inleiding wat het doel van het onderzoek is en wat de rol van de onderzoeker is binnen de Provincie Zuid-Holland.

De herhaalbaarheid van het onderzoek is gewaarborgd door de specifieke omschrijving van de keuze van de methoden in hoofdstuk 3.1. Daarnaast is het ook gewaarborgd door de vragenlijst en de lijst van respondenten en observaties op te nemen in het onderzoek. Ook het coderen van de interviews is gedaan aan de hand van het codeerschema in bijlage 6. Door deze elementen op te nemen in het onderzoeksrapport is het voor een andere onderzoeker mogelijk om dit onderzoek te repliceren.

Zoals eerder benoemd, is de case geen afgerond project. Hierdoor komt de herhaalbaarheid van dit onderzoek en dan vooral de conclusies in het geding. Respondenten en organisaties zullen zich blijven ontwikkelen rondom dit thema. De antwoorden die de respondenten geven en de beschikbaarheid van de documenten van organisaties zullen dus in de toekomst anders kunnen zijn. Zoals net vermeldt, kan de methode van onderzoek herhaald worden aan gezien dit uitgebreid is beschreven.

3.2.2 Validiteit

De validiteit van een onderzoek gaat over of er gemeten wordt, wat er gemeten moet worden en over de generaliseerbaarheid van het onderzoek (Thiel, 2010). Er kan een onderscheid worden gemaakt tussen interne en externe validiteit.

Interne validiteit is de mate waarin de methoden en technieken van onderzoek ervoor zorgen dat de resultaten en conclusies de onderzochte casus treffen. Het gaat er om dat de onderzoeker heeft gemeten, wat de onderzoeker wilde meten (Zwieten & Willems, 2004). De theoretische concepten uit hoofdstuk 2 zijn door middel van de operationalisering voortdurend meegenomen tijdens de dataverzameling en de analyse. Ook is er in dit onderzoek gekozen voor bronnen – en methodetriangulatie. Er zijn verschillende methodes gebruikt namelijk interviews, participatieve observaties en literatuur – en documentanalyse. Door de theoretische concepten als vertrekpunt te beschouwen bij het opstellen van de vragenlijst en het codeerschema is geprobeerd om de case zo gericht mogelijk te onderzoeken. Hierdoor wordt de interne validiteit gewaarborgd.

De externe validiteit is de mate van generaliseerbaarheid van het onderzoek. De selectie van de respondenten is op een selectieve wijze gemaakt. Er zijn bewuste keuzes gemaakt voor de soort gemeente, waterschap en veiligheidsregio. Deze bewuste keuze heeft wellicht tot gevolg gehad dat een aantal gemeenten in een bepaalde regio van de Provincie Zuid-Holland ondervertegenwoordigd zijn. Ook de keuze voor de waterschappen en veiligheidsregio's kan dit tot gevolg hebben. Hier is mee omgegaan door wel een groot aantal gemeenten en waterschappen te interviewen zodat er verschillende meningen en percepties naar voren kwamen.

De generaliseerbaarheid is wel gewaarborgd doordat de gemeenten, waterschappen en veiligheidsregio's voor dezelfde soort uitdagingen staan met betrekking tot

ruimtelijke adaptatie. Alle overheidsinstellingen moeten het namelijk in beleid verankerd hebben in 2020, alleen dat doen zij allen op hun eigen manier die aansluit bij hun werkzaamheden, verantwoordelijkheden en doelstellingen. Er is gekozen voor diversiteit in gemeenten zodat de verschillen in uitdagingen als gevolg door de grootte van de gemeenten ook meegenomen worden in het onderzoek. Ook de overheidsinstellingen buiten de Provincie Zuid-Holland moeten aan de slag met ruimtelijke adaptatie, en ook de andere provincies zitten in dezelfde bestuurlijke tussenlaag. Al deze instellingen hebben te maken met soortgelijke vraagstukken als de provincie Zuid-Holland. De onderzoeksresultaten uit dit onderzoek zijn hierdoor ook bruikbaar voor andere overheidsinstellingen buiten de Provincie Zuid-Holland.

Hoofdstuk 4 Context beschrijving

De Nederlandse overheid moet plannen maken voor een klimaatbestendig en waterrobuust Nederland. Uit metingen blijkt dat de zeespiegel stijgt, de bodem daalt, er meer extreme regenbuien zijn, meer mensen in Nederland wonen, de temperatuur stijgt en dat risicogebieden vaak stedelijke gebieden zijn (Rijksoverheid, n.b.). Hoe klimaatverandering politiek en economisch wordt gereguleerd hangt af van de interpretatie van het probleem (Knieling & Filho, 2013). De Nederlandse overheid heeft de afgelopen decennia geïnvesteerd in kennis over klimaatadaptatie met onder andere Klimaat voor Ruimte 2004-2010, Kennis voor Klimaat 2008-2014 en het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie.

In dit hoofdstuk wordt de context omtrent Ruimtelijke Adaptatie in de Provincie Zuid-Holland beschreven. Allereerst worden de actualiteiten van het onderwerp en de beleidscontext weergegeven. Daarna wordt het Deltaprogramma en de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie uitgebreid beschreven.

4.1 Actualiteiten

Het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) heeft in 2014 vier klimaatscenario's voor Nederland opgesteld. De vier scenario's geven een samenhangend beeld van veranderingen in twaalf klimaatvariabelen, waaronder temperatuur, neerslag en zeespiegelstijging. Deze scenario's beschrijven de hoekpunten waarbinnen de klimaatverandering in Nederland kan veranderen. Zij zijn een leidraad voor het ontwikkelen van berekeningen en strategieën voor adaptatie (KNMI, 2015). Ons klimaat verandert onder andere door temperatuurstijging. Deze temperatuurstijging kan leiden tot meer sterfte in de zomer, verminderde luchtkwaliteit en stijging van het aantal allergiedagen. Lange periodes van droogte kunnen leiden tot watertekort, verminderde waterkwaliteit en verzilting van het water. Daarnaast verandert ons klimaat door meer neerslag en meer kans op extreme neerslag. Door meer neerslag en extreme neerslag stijgt de rivierafvoer en neemt de kans op overstromingen toe. Ons klimaat verandert ook door de zeespiegelstijging. De zeespiegelstijging vraagt om voortdurende bewaking en maatregelen ter bescherming van de kust. Door de zeespiegelstijging kan daarnaast meer zout water het land binnen dringen wat van invloed kan zijn op bijvoorbeeld de landbouw en waterkwaliteit (KNMI, 2015).

De afgelopen tijd zijn de effecten van klimaatverandering regelmatig in het nieuws geweest. Verschillende plekken in Nederland hebben te maken gehad met overlast.

In verschillende delen van de Provincie Zuid-Holland is sprake geweest van noodweer, met flinke regen- en onweersbuien, waardoor op verschillende plekken sprake was van wateroverlast, zoals onder tunnels en station Hollands Spoor. Door extreme neerslag stijgt het waterpeil in sloten en rivieren. Waterschappen laten op zulke momenten hun gemalen op volle toeren draaien om het overtollige water weg te pompen en de extreme hoeveelheid neerslag op te vangen (RTL-nieuws, 2016). Daarnaast is er ook sprake van temperatuurstijging. De zeven warmste jaren dateren uit de 21^e eeuw. Volgens NASA was 2014 wereldwijd het warmste jaar ooit gemeten. Ook in Nederland was dit het warmste jaar ooit gemeten (NU.nl, 2014).

4.2 Beleidscontext

Klimaat voor Ruimte was een onderzoeksprogramma naar de kansen van klimaatverandering voor de Nederlandse samenleving door aanpassingen in het ruimtegebruik. Het doel was om de Nederlandse overheid en het bedrijfsleven operationele kennis aan te bieden over de relatie tussen klimaatverandering, klimaatvariabiliteit en ruimtegebruik. Ook had Klimaat voor Ruimte een maatschappelijk doel, namelijk het bevorderen van klimaatverantwoord ruimtegebruik, ofwel het op een vernieuwde wijze invulling geven aan de economische, maatschappelijke en ecologische vragen naar ruimte door multifunctioneel en flexibel gebruik van de natte en droge, boven- en ondergrondse ruimte in Nederland.

Kennis voor Klimaat was ook een onderzoeksprogramma. Het heeft toegepaste kennis ontwikkeld om tijdig beslissingen voor de lange termijn af te kunnen stemmen op de gevolgen van klimaatverandering. Het doel was het bevorderen van wetenschappelijk gefundeerde en vanuit de maatschappelijke praktijk gevoede kennis voor klimaat in het kader van het algemeen belang. In de eindrapportage staat benoemd dat de doelstelling is gerealiseerd door het samen met belanghebbenden organisatie en financieren van onderzoek en het stimuleren van processen van kennisdeling en –toepassing (Driessen et al., 2015).

Uit het programma Klimaat voor Ruimte is het nationaal programma Adaptatie Ruimte en Klimaat (ARK) ontstaan. Het doel van dit programma is het klimaatbestendig maken van de ruimtelijke inrichting van Nederland en op lange termijn wordt er gestreefd naar

verankering van adaptatie in bewustzijn, beleid en regelgeving (www.klimaatvooruimte.nl). Concreet wordt er een toetsingskader gecreëerd, nieuwe technische ontwerpen en innovaties ontwikkeld en er wordt gewerkt aan een toekomstgerichte overheid die op alle schaalniveaus samenwerkt en verantwoordelijkheid neemt. De ARK is gerealiseerd van 2008-2015. Na dit programma is in 2016 de Nationale Adaptatie Strategie (NAS) vastgesteld. Deze strategie geeft de ambitie, ontwikkelingsrichting en de wijze waarop Nederland met concrete maatregelen zich aanpast aan de gevolgen van klimaatveranderingen aan (www.ruimtelijkeadaptatie.nl).

4.3 Het Deltaprogramma

Het Deltaprogramma is een nationaal programma, waar Rijksoverheid, provincies, waterschappen en gemeenten samen aan werken. In het Deltaprogramma staan onder andere plannen om Nederland te beschermen tegen overstromingen of een tekort aan zoetwater (Rijksoverheid, n.b.). Het Deltaprogramma is opgesteld, omdat de Deltacommissie onder leiding van oud-minister Veerman, ook wel Commissie Veerman genoemd, advies daarover heeft uitgebracht. Op de website van de Deltacommissie (<http://www.deltacommissie.com/index>) staat beschreven dat de Commissie Veerman in september 2007 is opgericht en drie doelen had:

1. Het eerste doel was om in september 2008 een advies uit te brengen aan het kabinet. Het advies moest dienen als lange termijnvisie hoe Nederland waterveilig is en blijft en hoe Nederland om kan gaan met de gevolgen van klimaatveranderingen tot 2100.
2. Het tweede doel was om het gevoel van urgentie voor het omgaan met de gevolgen van klimaatverandering te vergroten.
3. Het derde doel was dat het toenmalige kabinet Balkenende het advies zou overnemen en maatregelen zou invoeren.

De vraag aan de commissie Veerman was om breder te kijken dan naar waterveiligheid en daarom hebben ze ook gelet op de samenhang met andere beleidsopgaven, zoals wonen en werken, landbouw, natuur, recreatie, landschap, infrastructuur en energie. Er is veel aandacht besteed aan veiligheid en duurzaamheid en naar de kansen voor de Nederlandse samenleving (Deltacommissie, 2008). Voor de uitvoering van het

advies heeft de Deltacommissie het Deltaprogramma opgesteld. Het Deltaprogramma is financieel verankerd in het Deltafonds en politiek-bestuurlijk verankerd in de Deltawet. Ieder jaar wordt er opnieuw een Deltaprogramma opgesteld (Deltacommissie, 2008).

De Deltaprogramma's komen tot stand onder leiding van de regeringscommissaris voor het Deltaprogramma, de deltagcommissaris. De huidige deltagcommissaris is Wim Kuiken en hij stelt de Deltaprogramma's op, actualiseert de Deltaprogramma's, en voert het namelijk het kabinet uit (Deltacommissaris, n.b.). De taken en bevoegdheden van de deltagcommissaris zijn wettelijk verankerd in de Deltawet, die op 1 januari 2012 in werking is gereden (Deltacommissaris, n.b.).

Het Deltafonds is het financiële fundament voor de investeringen uit het Deltaprogramma. Het Deltafonds heeft een budget van €1,2 miljard per jaar tot en met 2028. De Deltacommissaris gaat ervan uit dat het kabinet het Deltafonds na 2028 zal voortzetten. Op deze manier blijven er voldoende financiële middelen om verder te werken aan een veilige delta, aan de realisatie van de doelen en om maatregelen tijdig in werking te stellen (Deltacommissaris, n.b.).

Het Deltaprogramma heeft als doel dat de waterveiligheid en de zoetwatervoorziening in 2050 duurzaam en waterrobuust zijn, zodat Nederland de gevolgen van klimaatveranderingen kan opvangen. Hier wordt op drie terreinen aan gewerkt:

1. Nieuwe normen voor waterveiligheid. De omvang van de gevolgen van overstromingen e.d. bepaalt de hoogte van de norm.
2. Het voorspellen van de beschikbaarheid van zoetwater voor landbouw, industrie en natuur.
3. Het klimaatbestendiger en waterrobuuster ruimtelijk inrichten van Nederland.

Op Prinsjesdag 2014 werd de Bestuursovereenkomst Deltaprogramma ondertekend door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de Unie van Waterschappen (UvW), het Interprovinciaal Overleg (IPO) en het Rijk. Hierdoor is de gezamenlijke verantwoordelijkheid bevestigd en wordt de samenwerking voortgezet (Deltaprogramma, 2014). Op Prinsjesdag in 2015 werd het Deltaprogramma 2016 ondertekend. Hier zijn de partijen een nieuwe fase in gegaan: van beleidsontwikkeling

naar beleidsuitwerking en – uitvoering (hierna: Ministerie I&M & EZ, 2015). In het Deltaprogramma wordt geborgd dat het Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten de deltabeslissingen overnemen in hun beleid en visies (Ministerie I&M & EZ, 2015). In het Deltaprogramma zijn 5 deltabeslissingen opgenomen:

1. Deltabeslissing Waterveiligheid
2. Deltabeslissing Zoetwater
3. Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie
4. Deltabeslissing IJsselmeer gebied
5. Deltabeslissing Rijn-Maasdelta

Deze Deltabeslissingen vragen om intensieve en interbestuurlijke afstemming en samenwerking tussen uitvoeringsprogramma's in het water en ruimtelijk domein (Ministerie I&M & EZ, 2015).

4.3.1 Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie

De Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie is voor dit onderzoek van belang en zal hier nader worden toegelicht. De ambitie van deze Deltabeslissing is dat Nederland in 2050 zo goed mogelijk klimaatbestendig en waterrobuust is ingericht. Om dit te realiseren moeten waterveiligheid en klimaatbestendigheid meegenomen worden bij de planning van ruimtelijke ontwikkelingen, herontwikkelingen en investeringen in beheer en onderhoud. Deze opgave vereist samenwerking van actoren op verschillende niveaus. Het doel is dat vanaf 2020 overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties klimaatbestendig en waterrobuust handelen in samenwerking met actoren op verschillende schaalniveaus vanuit hun eigen rollen, doelstellingen en verantwoordelijkheden (Ministerie I&M & EZ, 2015).

Over de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie heeft de Deltacommissaris 8 besluiten genomen (Ministerie I&M & EZ, 2014):

1. Het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen leggen samen de ambitie vast om in 2050 Nederland zo klimaatbestendig en waterrobuust mogelijk in te richten en bij (her)ontwikkelingen geen extra risico op schade en slachtoffers ontstaat.
2. In 2020 moet het klimaatbestendig en waterrobuust inrichten onderdeel zijn van het beleid en het handelen van de partijen.

3. Iedere partij vult de ambitie in op basis van eigen verantwoordelijkheden en bevoegdheden.
4. De partijen hanteren hiervoor de generieke uitgangspunten uit het Deltaprogramma.
5. De wettelijke verankering van de watertoets blijft bestaan en wordt toegepast.
6. De handreiking ruimtelijke adaptatie en het stimuleringsprogramma ruimtelijke adaptatie moet voor alle partijen beschikbaar zijn ter ondersteuning aan het behalen van de ambitie.
7. Het Rijk zorgt dat de nationale vitale en kwetsbare functies uiterlijk in 2050 beter bestand zijn tegen overstromingen en uiterlijk in 2020 hiervoor beleid en regelgeving over heeft vastgesteld.
8. Vanaf 2017 wordt er regelmatig een evaluatie gehouden over de voortgang van de klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting en de beschikbare instrumenten.

Het Deltaprogramma 2016 formuleert drie stappen die de strategie vormen voor het realiseren van de ambitie:

'Weten, willen, werken'

Drie stappen vormen de strategie voor het realiseren van de ambitie waterrobuust en klimaatbestendig inrichten:

1. 'weten': analyse van waterrobuustheid en klimaatbestendigheid in eigen plangebied;
 2. 'willen': vertaling van deze analyse naar een gedragen ambitie en adaptatiestrategie met concrete doelen;
 3. 'werken': beleidsmatige en juridische doorwerking van deze ambitie in beleidsuitvoering.
-

Figuur 3 'Weten, willen, werken' (bron: Ministerie I&M & EZ, 2015, paragraaf 2.2.3 Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie)

Van de lidstaten van de Europese Unie wordt verwacht dat ze in 2017 een Nationale Adaptatiestrategie (NAS) hebben opgesteld (Ministerie I&M & EZ, 2015). De Staatsecretaris van Infrastructuur en Milieu, Sharon Dijksma, is verantwoordelijk voor het opstellen van klimaatbeleid en coördineert dit door het opstellen van een NAS. Het doel van de NAS is dat Nederland en de Europese Unie nu en in de toekomst

voorbereid zijn en om kunnen gaan met gevolgen van klimaatverandering. Het kabinet wil breed naar de klimaatverandering kijken en dan met alle publieke en private partijen prioriteiten en doelen stellen. De afspraken uit het Deltaprogramma zijn de uitgangspunten van de NAS (Kennisportaal Ruimtelijke Adaptatie, 2016). Op het Kennisportaal Ruimtelijke Adaptatie wordt uitgelegd dat de NAS uit twee delen bestaat, namelijk:

1. De ambitie en strategie richting 2050 waarin de beleidsmatige ambitie van het kabinet voor de lange termijn wordt vastgesteld, opgesteld door het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen.
2. Adaptatieagenda met acties, maatregelen en eventuele strategieën.

Het Deltaprogramma 2016 wordt nationaal opgesteld en eist van overige overheidsinstellingen dat zij het Deltaprogramma meenemen in de ontwikkeling van beleid en visies.

Om de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie te stimuleren heeft het Rijk het Stimuleringsprogramma Ruimtelijke Adaptatie opgesteld. Dit programma ondersteunt overheden, belangengroepen, maatschappelijke organisaties en marktpartijen bij het integreren van water en klimaat in ruimtelijke (her)ontwikkelingen. Het Stimuleringsprogramma stimuleert de transitie door beschikbare kennis verspreiden, kennisontwikkeling in projecten te bevorderen, kennisuitwisseling in projecten te organiseren en een markt voor klimaat adaptieve goederen en diensten te bevorderen (Kennisportaal Ruimtelijke Adaptatie, 2014)

In het concept Deltaprogramma 2017 staat de voortgang van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie en hoe er in de toekomst verder wordt gewerkt, beschreven. Het Deltaprogramma werkt op dit moment aan een Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie om alle activiteiten inzichtelijk te maken. In dit Deltaplan komen alle maatregelen om de deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie te realiseren bij elkaar te staan en dit zal onderdeel zijn van het Deltaprogramma 2018.

Hoofdstuk 5 Onderzoeksbevindingen – en resultaten

Het hoofdstuk “Onderzoeksbevindingen – en resultaten” bevat de analyse van de bevindingen uit de literatuur- en documentanalyse, observaties en interviews. Allereerst zal besproken worden hoe de Provincie Zuid-Holland Ruimtelijke Adaptatie heeft opgenomen in haar beleidsstukken en zullen de actoren van het netwerk worden weergegeven. Daarna wordt per onderdeel van het conceptueel model de bevindingen en relaties besproken.

5.1 Casusbeschrijving

5.1.1 Beleidsdoelen Ruimtelijke Adaptatie van de Provincie Zuid-Holland

De Provincie Zuid-Holland heeft in het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019: *Zuid-Holland: slimmer, schoner en sterker* onder andere een vertaling gemaakt van het Deltaprogramma. De hoofdlijnen die te maken hebben met de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie zijn in het Hoofdlijnenakkoord op de volgende wijze geformuleerd:

- “- De Wateragenda 2010-2015 van waterschappen en provincie heeft de samenwerking sterk verbeterd. ... Dit betreft onder meer de ambities in het kader van het Deltaprogramma en de Visie Ruimte en Mobiliteit voor een meer klimaatbestendige inrichting van de stedelijke en landelijke omgeving.
- Wij willen Zuid-Holland veilig houden tegen overstromingsgevaar vanuit rivieren en de zee, met behoud van de ruimtelijke kwaliteit. Dijkversterking en kustontwikkeling zijn daarom gebaat bij een integrale aanpak.
- Wij willen de kennis en bewustwording over de gevolgen van bodemdaling voor heel Zuid-Holland vergroten. ... Dat doen wij in afstemming en samenwerking met het Rijk, andere provincies, gemeenten, waterschappen, bedrijfsleven en kennisinstellingen” (pp. 9).

In de Strategische Agenda Zuid-Holland 2016 voor het Nationaal Deltaprogramma worden de onderwerpen uit het hoofdlijnenakkoord van de Provincie Zuid-Holland verder uitgewerkt. In de Strategische Agenda wordt per onderwerp uit het Deltaprogramma uitgelegd wat de Deltabeslissing inhoudt, wat de ambitie en rol van de Provincie is en wordt de inzet van de Provincie Zuid-Holland beschreven.

Voor de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie heeft de Gedeputeerde Staten in de Strategische Agenda de doelen en ambities uitgezet en deze zullen hier worden beschreven.

Uiterlijk in 2020 moet de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie in provinciaal beleid geïntegreerd zijn. Een specifiek onderdeel hiervan is beleid voor vitale en kwetsbare functies, zoals energievoorzieningen, ICT, drinkwater en het wegennet. Op provinciaal niveau wordt dit een taak voor de Provincie. De ambitie van de Provincie Zuid-Holland is een duurzaam waterveiligheidsbeleid dat zich inzet voor sterke waterkeringen, aanpassingen in het ruimtegebruik en het anticiperen op het verminderen van de potentiële gevolgen van overstromingen (GS, 2015). De Gedeputeerde Staten (2015) beschrijft de rol van de provincie Zuid-Holland om te agenderen, te stimuleren en het stellen van kaders. De gemeenten zijn eindverantwoordelijk voor een waterrobuuste en klimaatbestendige ruimtelijke inrichting (GS, 2015). Voor (boven) regionale ruimtelijke ontwikkeling ligt de verantwoordelijkheid bij de provincie. Ook wil de Provincie Zuid-Holland noodzakelijke maatregelen voor waterveiligheid en waterrobuustheid koppelen aan andere ruimtelijke ontwikkelingen en investeringen. Daarnaast wil de Provincie Zuid-Holland invulling geven aan het beleid voor vitale en kwetsbare functies in afstemming met het Rijk (GS, 2015).

De ambitie van de Provincie Zuid-Holland is verder uitgewerkt in de Visie Ruimte en Mobiliteit (VRM). De VRM is in 2014 door de Provinciale Staten vastgesteld en het is een perspectief voor de gewenste ontwikkeling van Zuid-Holland als geheel. De VRM geeft houvast voor ruimtelijke plannen en investeringen in de openbare ruimte (PS, 2014). De Provinciale Staten (2014) heeft vier rode draden opgesteld die richting geven aan de gewenste ontwikkelingen en het handelen van de provincie:

1. Beter benutten en opwaarderen van wat er is.
2. Vergroten van de agglomeratiekracht.
3. Verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit.
4. **Bevorderen van de transitie naar een water- en energie-efficiënte samenleving.**

Voor dit onderzoek is de vierde rode draad van belang. Een onderdeel van deze rode draad is waterveiligheid. De Provincie Zuid-Holland wil inzetten op sterke keringen, aanpassingen in het ruimtegebruik en het anticiperen op de potentiële gevolgen van

overstromingen, door te werken met drie samenhangende stappen. De eerste stap is preventie. In deze stap wil de Provincie Zuid-Holland overstromingen voorkomen door gebruik te maken van zee-keringen, duinen, dijken en door ruimte te bieden aan rivieren. De basisveiligheid wordt door de preventiemaatregelen gewaarborgd (PS, 2014). De tweede stap is het beperken van gevolgschade en hersteltijd. In de ruimtelijke inrichting van een gebied moet de Provincie Zuid-Holland zoeken naar mogelijkheden om de gevolgen van een overstroming te beheersen en de Provincie Zuid-Holland moet een waterrobuuste ruimtelijke inrichting stimuleren (PS, 2014). De laatste stap is rampenbeheersing. Evacuaties tijdens dreigende rampen behoren onder de werkzaamheden van de veiligheidsregio's en de Provincie Zuid-Holland moet bij de vormgeving van de infrastructuur rekening houden met evacuaties bij overstromingen en met de bescherming van vitale en kwetsbare functies (PS, 2014).

De GS hebben in de Begroting 2016 Ruimtelijke Adaptatie opgenomen. De Begroting 2016 is een uitwerking van de ambities uit het Hoofdlijnenakkoord in concrete en financiële keuzes (PS, 2016). In het Programma Groen Waterrijk en Schoon is een van de doelstelling het duurzaam beschermen tegen overstromingen en wateroverlast. Met deze doelstelling wil de Provincie Zuid-Holland het volgende bereiken:

- Overstromingen en wateroverlast worden voorkomen met preventieve maatregelen, passend bij de gewenste ruimtelijke en economische ontwikkeling van Zuid-Holland.
- Zuid-Holland is waterrobuust ruimtelijk ingericht, zodat bij overstromingen en wateroverlast de gevolgen zo klein mogelijk zijn.

De doelstellingen zijn opgesteld, omdat deze opgaven de komende decennia groter worden door de effecten van klimaatverandering, bodemdaling en de toenemende druk op de beschikbare ruimte (PS, 2015).

De begroting voor deze doelstelling bedraagt:

Exploitatie (bedragen x € 1.000)	Jaarrekening 2014	Begroting 2015 na VJN	Begroting 2016	Raming 2017	Raming 2018	Raming 2019
1-1 - Duurzaam beschermd tegen overstromingen en wateroverlast						
Lasten	6.808	4.943	4.829	4.900	4.722	4.517
Baten	919	300	492	492	492	300
Totaal saldo van baten en lasten	-5.888	-4.643	-4.336	-4.408	-4.230	-4.217

Onderwerp						
Ontwikkelingsplan Water	7	0	0	0	0	0
Groene ambities		150	0	150	0	0
Programmamanagement Kustontwikkeling		100	100	100	100	100
Zandmotor	21	200	200	200	200	200
Zwakke schakels	1.364	373	0	0	0	0
+ Bijdrage uit reserve	1.392	823	300	450	300	300
Zandmotor	790	0	0	0	0	0
- Storting in reserve	790	0	0	0	0	0
Resultaat	-5.286	-3.820	-4.036	-3.958	-3.930	-3.917

Tabel 2 Begroting Doel 1.1 (Bron: Begroting Provincie Zuid-Holland, 2016).

De Provincie Zuid-Holland heeft, zoals hierboven uitgebreid beschreven, Ruimtelijke Adaptatie in verschillende beleidsstukken opgenomen. De Provincie Zuid-Holland wil haar doelen in samenwerking en afstemming met verschillende actoren in de provincie Zuid-Holland bereiken. Deze actoren worden later in dit hoofdstuk (paragraaf 5.2) beschreven.

De Provincie Zuid-Holland werkt daarnaast samen met Stichting Climate Adaptation Services (CAS). Stichting CAS is opgericht uit het onderzoeksprogramma Kennis voor Klimaat (2008-2014) en bouwt voort op de kennis die in dat programma is opgedaan. De Provincie Zuid-Holland en Stichting CAS werken samen aan een klimaateffectatlas voor provinciaal grondgebied. In een klimaateffectatlas wordt in beeld gebracht wat klimaatverandering betekent voor specifieke situaties en beleidsterreinen. De atlas wordt een ondersteunende tool voor gemeenten en waterschappen. Aan het eind van het project wordt een interactieve Atlas opgeleverd. De atlas kan online worden gebruikt. Op dit moment is Stichting CAS bezig met het opstellen van de klimaateffectatlas voor de provincie Zuid-Holland. Daarnaast voert de Provincie Zuid-Holland een Monitor uit naar Ruimtelijke Adaptatie in de Provincie Zuid-Holland in samenwerking met Deltares en de Erasmus Universiteit.

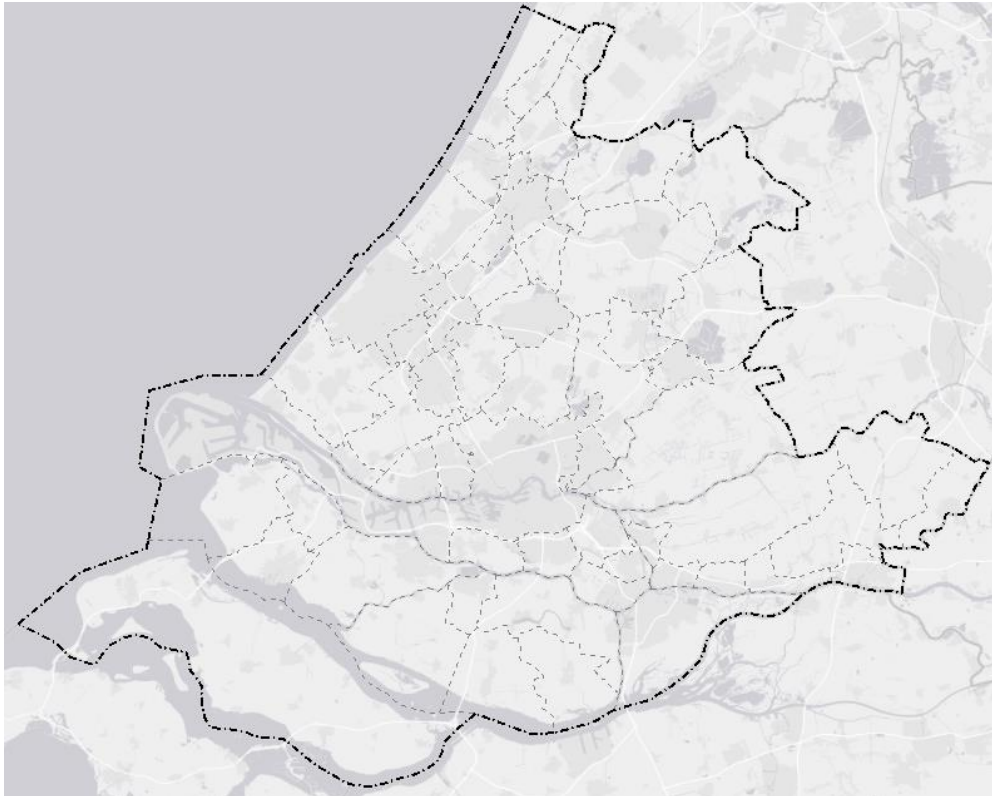
5.1.2 Actoren in het netwerk

De Provincie Zuid-Holland werkt in een netwerk aan de beslissingen uit het Deltaprogramma. Deze partijen uit het netwerk werken autonoom aan ruimtelijke adaptatie en in samenwerking met andere partijen. In dit hoofdstuk worden

verschillende actoren in het netwerk rond Ruimtelijke Adaptatie in de provincie Zuid-Holland weergegeven.

Gemeenten

De Provincie Zuid-Holland bestaat uit 60 gemeenten die allen met de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie op hun eigen manier aan de slag gaan.

Figuur 4 Gemeenten Provincie Zuid-Holland (bron: Provincie Zuid-Holland).

De maatregelen van Ruimtelijke Adaptatie hebben te maken met fragmentatie van beleid. Gemeentelijke rioleringsplannen, meer groen, verplaatsen van vitale infrastructuur en het opvangen van water op waterpleinen zijn al beleidsvlakken waarin rekening gehouden wordt met de verschillende effecten van klimaatverandering (wateroverlast, overstromingen, hitte(stress) en droogte). In 2015 is een monitor uitgevoerd waardoor duidelijk werd hoe ver de verschillende gemeenten zijn met betrekking tot ruimtelijke adaptatie. Daaruit bleek dat gemeenten werken aan de thema's uit de DBRA (Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie), maar in mindere mate dan de provincies en waterschappen. Ook bleek uit de monitor dat hittestress bij gemeenten nog nauwelijks een thema is, mede doordat droogteproblematiek minder zichtbaar is. Er is nog weinig kennisontwikkeling en beleidsontwikkeling op dit gebied.

De knelpunten die gemeenten ervaren zijn vooral het gebrek aan structureel budget, capaciteit en politieke aandacht (<https://vng.nl/4-klimaatbestendig>).

In dit onderzoek zijn verschillende beleidsmedewerkers van 11 gemeenten geïnterviewd, zie bijlage 1. Aan deze beleidsmedewerkers is onder andere gevraagd hoe zij op dit moment werken aan Ruimtelijke Adaptatie, met wie zij samenwerking rondom dit thema en waardoor die samenwerking is ontstaan. Vanaf hoofdstuk 5.2 wordt dit toegelicht en wordt ingegaan op welke factoren van invloed zijn op de manier waarop de gemeenten werken aan ruimtelijke adaptatie.

Waterschappen

De Provincie Zuid-Holland moet samenwerken met de vijf waterschappen in de provincie om de ambitie van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie te behalen. De vijf waterschappen in de provincie Zuid-Holland zijn:

1. Hoogheemraadschap van Rijnland
2. Hoogheemraadschap van Delfland
3. Hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard
4. Waterschap Hollandse Delta
5. Waterschap Rivierenland

In dit onderzoek zijn vier waterschappen geïnterviewd uit de Provincie Zuid-Holland. Zij gaan allen op een andere manier om met ruimtelijke adaptatie. Vanaf hoofdstuk 5.2 wordt toegelicht hoe zij omgaan met Ruimtelijke Adaptatie en door welke factoren dat wordt beïnvloed.

Veiligheidsregio's

De veiligheidsregio's binnen de Provincie Zuid-Holland zijn ook een belangrijke actor bij de uitvoering van de Deltabeslissingen, vooral tijdens de laatste stap: rampenbeheersing. De vier veiligheidsregio's binnen de Provincie Zuid-Holland zijn:

1. Veiligheidsregio Hollands Midden
2. Veiligheidsregio Haaglanden
3. Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond
4. Veiligheidsregio Zuid-Holland-Zuid

Voor dit onderzoek is veiligheidsregio Zuid-Holland Zuid geïnterviewd, aangezien zij in een samenwerkingsverband met onder andere de Provincie Zuid-Holland zitten over het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT), namelijk het MIRT-onderzoek Meerlaagse Waterveiligheid. Vanaf het volgende hoofdstuk wordt toegelicht hoe zij werken aan Ruimtelijke Adaptatie en welke factoren daarop van invloed zijn.

5.2 Empirische bevindingen en analyse

In deze paragraaf worden de relaties tussen de verschillende variabelen uit het conceptueel model geanalyseerd. Allereerst wordt aandacht besteed aan de multi-level governance omtrent Ruimtelijke Adaptatie in de provincie Zuid-Holland. Per variabele uit het conceptueel model wordt weergegeven hoe deze variabele van invloed is op de mate van doelbereiking.

Na de multi-level governance worden twee samenwerkingsverbanden in de provincie Zuid-Holland geanalyseerd aan de hand van de variabelen uit het conceptueel model.

5.2.1 Multi-level governance

Om de beleidsdoelen van de Provincie Zuid-Holland te bereiken zal de Provincie Zuid-Holland met verschillende partijen moeten samenwerken. Het vormgeven van Ruimtelijke Adaptatie in de dagelijkse governance van de Provincie Zuid-Holland is een bestuurskundige opgave, waarbij rekening gehouden moet worden met bestaande institutionele systemen, verantwoordelijkheden, taken en bevoegdheden.

Multi-level governance kent een verticale en horizontale dimensie. De verticale dimensie verwijst naar de verbindingen tussen hogere en lagere niveaus van het openbaar bestuur. De Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie werkt vanuit een 'hogere' laag van bestuur; het Ministerie van I&M en EZ, door naar 'lagere' lagen van bestuur, zoals de provincies, gemeenten en waterschappen. De horizontale dimensie verwijst naar de samenwerkingsverbanden tussen verschillende partijen.

De Provincie Zuid-Holland wil haar doelen omtrent Ruimtelijke Adaptatie behalen in samenwerking en in afstemming met andere partijen in het netwerk. De multi-level governance in de Provincie Zuid-Holland omtrent Ruimtelijke Adaptatie wordt gekenmerkt door gedeeltelijk een hechte samenwerking en door grotendeels autonoom beleid van gemeenten en waterschappen. Er is een duidelijke taakverdeling tussen de verschillende partijen en iedere partij vervult zijn eigen rol en verantwoordelijkheden. Ruimtelijke Adaptatie omvat wateroverlast, overstromingen,

hitte, droogte en vitale en kwetsbare functies. De strikte scheiding en uitvoering van taken, rollen en verantwoordelijkheden is te zien bij wateroverlast en overstromingen, maar nu nog in een mindere mate bij hitte, droogte en vitale en kwetsbare functies. In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe deze specifieke vorm van multi-level governance in de provincie Zuid-Holland zich uit. Daarnaast wordt beschreven hoe dit van invloed is op het einddoel van de Provincie Zuid-Holland omtrent Ruimtelijke Adaptatie.

Politieke betrokkenheid

In het bestuurlijk platform van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie zit de gedeputeerde 'ruimte', Adri Blom – Lemstra, van de Provincie Zuid-Holland. Het bestuurlijk platform is samengesteld uit vertegenwoordigers van het Ministerie van I&M, IPO, VNG en UvW. De functie van het platform is het coördineren en sturen van de implementatie van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie en de uitvoering van het stimuleringsprogramma (Deltabeslissing, 2016). Meerdere respondenten erkennen de meerwaarde van de aanwezigheid van een gedeputeerde van de Provincie Zuid-Holland in dit bestuurlijk platform.

“De provincie Zuid-Holland heeft er natuurlijk voor gezorgd dat er een gedeputeerde in het bestuurlijk platform kwam. De betrokkenheid van de bestuurder bij het programma, dat geeft wel wat aan en schept hoop.”

De betrokkenheid en ambities van bestuurders van gemeenten en waterschappen verschilt per organisatie.

Bij de waterschappen in de provincie Zuid-Holland staat Ruimtelijke Adaptatie op de agenda op verschillende niveaus. Bij het hoogheemraadschap van Delfland is het een belangrijk thema:

“De bestuurlijke ambitie is hoog op dit onderwerp. Klimaat adaptatie en waterbewustzijn staan op nummer 1 en 2 in het collegeprogramma.”

Bij Hollandse Delta zijn ze op een ander punt:

“We zijn op dit moment bezig met een apart strategisch programma voor ruimtelijke adaptatie. Dat plan moet binnenkort bij onze bestuurders komen.”

Uit participatieve observatie en uit de interviews met de partijen die in het beheersgebied van Waterschap Hollandse Delta liggen, blijkt ook dat Waterschap

Hollandse Delta niet ver is met een plan over Ruimtelijke Adaptatie. De respondenten geven aan dat zij weinig drive zien bij Waterschap Hollandse Delta en dat zij vooral bezig zijn met de kerntaken van het waterschap.

Bij gemeenten is daar ook een verschil in te zien, bijvoorbeeld bij de gemeente Rotterdam:

“De politieke urgentie is een nadeel, die is nog niet aangewakkerd. Maar het is een kwestie van framen, dus bij ons is de politiek niet zo belangrijk. Wanneer wij het verhaal vertellen over klimaatadaptatie vindt onze wethouder dat niet interessant, maar wanneer wij het over het betrekken van burgers en een goede leefomgeving hebben, wordt hij wel enthousiast.”

De gemeente Hellevoetsluis:

“Ik merk dat ruimtelijke adaptatie nog een relatief onbekend thema is bij onze bestuurders. ...We hebben nog geen duidelijk voorbeeld hoe klimaatveranderingen onze gemeenten raken.”

Gemeenten waar het ruimtelijke adaptatie wel onder de aandacht van de bestuurders is, zijn onder andere de gemeenten Vlaardingen, Den Haag en Schiedam.

“De bestuurders zijn erg betrokken bij ruimtelijke adaptatie, ook vanuit duurzaamheid. We hebben een klimaatop georganiseerd als gemeente Vlaardingen en de bestuurders zijn daar goed bij betrokken geweest.”
Gemeente Vlaardingen

De huidige gedeputeerde Adri Blom – Lemstra was eerder bestuurder bij het Hoogheemraadschap van Delfland. De respondenten van het Hoogheemraadschap van Delfland geven aan dat zij Ruimtelijke Adaptatie, in de tijd van haar aanstelling bij het Hoogheemraadschap, ook al een belangrijk onderwerp vond.

De gemeenten en waterschappen geven aan dat politieke betrokkenheid doorwerkt in het opstellen van ambities en doelen omtrent Ruimtelijke Adaptatie. Uit de participatieve observaties blijkt daarnaast ook dat politieke betrokkenheid zich uit in de aanwezigheid van medewerkers en bestuurders bij bijeenkomsten omtrent Ruimtelijke Adaptatie. In de literatuur wordt politieke betrokkenheid gezien als een belangrijke

factor voor effectieve coproductie. Onder het kopje *procesdoel* wordt uitgelegd wat de invloed is van politieke betrokkenheid op de aard van het netwerk.

Uit de interviews en participatieve observaties blijkt dat de bestuurders van gemeenten in veel gevallen Ruimtelijke Adaptatie een belangrijk thema vinden. Wanneer bestuurders dit niet vinden en de ambtelijke medewerkers wel aan Ruimtelijke Adaptatie willen werken, framen zij het vanuit burgerparticipatie of duurzaamheid. De beleidsmedewerkers van deze gemeenten krijgen dan ruimte om te werken aan Ruimtelijke Adaptatie. Wanneer de bestuurders van een gemeente, zoals in Hellevoetsluis, de urgentie om te werken aan Ruimtelijke Adaptatie nog niet zien, blijft het bij een klein aantal medewerkers van de organisatie die het belangrijk vindt. Deze medewerkers krijgen weinig tijd om aan Ruimtelijke Adaptatie te werken en voeren weinig tot geen maatregelen uit. Hieruit blijkt dat een laag niveau van politieke betrokkenheid een negatief effect heeft op de coproductie van beleid omtrent Ruimtelijke Adaptatie.

Het missen van budget wat is vastgesteld om Ruimtelijke Adaptatie mee te nemen in de werkzaamheden van gemeenten en waterschappen is een probleem waar alle respondenten mee zitten. Er wordt wel budget beschikbaar gesteld voor samenwerkingen, zoals een platform of samenwerkingsverbanden.

“We hebben geen budget op dit moment. Als er een platform is, doen wij graag mee en dan stellen we daar ook budget voor beschikbaar. Dat vinden we dan geen probleem.”
Gemeente Zoetermeer

Daarnaast heeft het Stimuleringsprogramma voor de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie een klein budget:

“We hebben 800.000 euro per jaar als stimuleringsprogramma, maar daar kunnen we niet echt dingen mee ontwikkelen.”
Ministerie I&M

Er zijn verschillen in hoe en waarom bestuurders van verschillende gemeenten en waterschappen Ruimtelijke Adaptatie mee nemen. Sommige bestuurders van gemeenten vinden Ruimtelijke Adaptatie geen belangrijk thema. Dat kan zijn, omdat het een locatie specifiek probleem is en in hun beheersgebied nog weinig effecten van klimaatverandering optreden. Daarnaast kan het ook liggen aan wat de bestuurders

vanuit hun eigen portefeuille belangrijk vinden, zoals duurzaamheid, klimaat of participatie van burgers.

De respondenten geven aan weinig tot geen budget te krijgen voor Ruimtelijke Adaptatie, waardoor het moeilijk wordt om maatregelen uit te voeren. Uit de interviews blijkt dat partijen financiële steun krijgen wanneer zij zich aan sluiten bij een samenwerkingsverband, wat bijdraagt aan de coproductie van beleid, aangezien in deze samenwerkingsverbanden informatie, kennis en ervaringen worden gedeeld. Het delen van kennis, informatie en ervaringen is regelmatig een van de doelen van de samenwerkingsverbanden. Daarnaast blijkt dat de partijen verder weinig tot geen financiële middelen hebben, waardoor de uitvoering van maatregelen en projecten nauwelijks tot stand komt. Deze minimale financiële ondersteuning heeft een negatief effect op de coproductie van beleid, aangezien zij zich niet aansluiten bij samenwerkingsverbanden en weinig tot geen maatregelen nemen omtrent Ruimtelijke Adaptatie.

Uit de interviews blijkt dat de gemeenten die Ruimtelijke Adaptatie framen als burgerparticipatie of duurzaamheid het budget van die opgaven kunnen gebruiken. Deze gemeenten koppelen Ruimtelijke Adaptatie aan andere opgaven van de gemeenten waardoor geld beschikbaar komt en zij projecten kunnen uitvoeren.

Netwerkmanagementstrategieën

Op dit moment heeft de Provincie Zuid-Holland Ruimtelijke Adaptatie opgenomen in verschillende beleidsstukken, waaronder de VRM en in hun begroting. In deze beleidsstukken staan geen verordeningen of financiële regelingen om te zorgen dat gemeenten en waterschappen aan de slag gaan met Ruimtelijke Adaptatie.

De Provincie Zuid-Holland kan via het Interbestuurlijk Toezicht (IBT), toezicht houden op gemeenten. Dit is een van de kerntaken van provincies en het doel is de bevordering van de (fysieke) veiligheid van burgers. Dit doen zij op de grond van de Wet Revitalisering Generiek Toezicht. Zij houden toezicht op de gebieden; financiën, ruimtelijke ordening, huisvesting, verblijfsgerechtigden, omgevingsrecht, externe veiligheid en archief – en informatiebeheer (GS, november 2012).

De Provincie Zuid-Holland heeft het toezicht als volgt geformuleerd: 'Vertrouwen op en ruimte geven aan zelfsturing van gemeenten'.

Dit betekent dat gemeenten worden gestimuleerd om hun eigen zaken op orde te hebben, aangezien zij dan weinig te maken hebben met de Provincie als toezichthouder. Om uit te gaan van dit vertrouwen en zelfsturing is het van belang dat gemeenten aan twee randvoorwaarden voldoen, namelijk (1) er is sprake van een professionele horizontale verantwoording tussen het college van burgemeester en wethouders (college van B&W) en de gemeenteraad en (2) om deze horizontale verantwoording goed te laten functioneren is de informatie over de gemeentelijke taakbehandling op orde. In bestuursovereenkomsten zijn de afspraken tussen provincies en gemeenten vastgelegd. De Provincie Zuid-Holland heeft er voor gekozen om met alle gemeenten in 2013 een bestuursovereenkomst IBT af te sluiten. Deze bestuursovereenkomst regelt de procesmatige en inhoudelijke afspraken rondom het toezicht op de geselecteerde wettelijke domeinen (Zweistra & den Eerzamen, 2014). In deze bestuursovereenkomst is het instrument Staat van de Gemeente (SvdG) geïntroduceerd als middel om de toezichtinformatie te bundelen. De gemeenten zorgen dat hun informatie rondom de belangrijkste gebieden op orde is, en de Provincie Zuid-Holland bundelt deze informatie in de SvdG. Daarnaast benadrukt de bestuursovereenkomst de manier waarop de Provincie het interbestuurlijke toezicht inricht, namelijk sober, proportioneel en risicogericht. De Provincie Zuid-Holland benoemt de voordelen van de bestuursovereenkomst:

- Duidelijkheid en transparantie over hoe het toezicht door de provincie wordt uitgevoerd;
- Geen onnodige bemoeienis als de zaken op orde zijn;
- Geen onnodige of aanvullende administratieve/toezicht lasten.

De provincie heeft 2 instrumenten waarmee zij kunnen ingrijpen bij gemeenten, namelijk (1) het voordragen van besluiten voor schorsing en vernietiging wegens strijd met het recht of het algemeen belang en (2) indeplaatsstelling bij taakverwaarlozing (GS, november 2012).

- (1) Schorsing en vernietiging houdt in dat besluiten worden geschorst en vernietigd wanneer zij in strijd zijn met het recht of het algemeen belang. Om een strijd met het algemeen belang aan te tonen, is een motivatieplicht opgenomen. Aangegeven moet worden wat de aard van het algemene belang is en waarom

het algemene belang uitstijgt boven de belangen die de gemeente en Provincie wil dienen.

(2) Indeplaatsstelling bij taakverwaarlozing houdt in dat de Provincie datgene gaat doen wat de nalatige gemeente had behoren te doen. Door de Gedeputeerde Staten is vastgesteld dat indeplaatsstelling niet altijd kan worden toegepast. Hiervoor is een interventieladder opgesteld. De stappen van de ladder zijn (1) signaleren, (2) informatie opvragen en beoordelen, (3) actief toezicht, (4) vooraankondiging van juridische interventie, (5) besluit tot indeplaatsstelling met laatste termijn en (6) sanctie en indeplaatsstelling. De Provincie bepaalt, op basis van omstandigheden, het tempo van de stappen en of het gerechtvaardigd is om stappen over te slaan (GS, november 2012).

Onder het interbestuurlijke toezicht valt ook het beleidsgerichte toezicht. Daarin kijkt de Provincie of gemeenten hun uitvoering regelen conform provinciaal belang (GS, november 2012). Het interbestuurlijke toezicht is de huidige institutie waarmee de Provincie Zuid-Holland toezicht kan houden op gemeenten, kan controleren wat zij doen en kan ingrijpen waar nodig.

Uit de participatieve observaties blijkt dat op het gebied van Ruimtelijke Adaptatie de Provincie Zuid-Holland de gemeenten erop vertrouwt dat zij hun taken en rollen uitvoeren en Ruimtelijke Adaptatie op hun manier meenemen in hun werkzaamheden. Zij houden geen direct toezicht en er is geen sprake van een harde hand van bovenaf die hen controleert en stuurt.

Samenvattend kan de netwerkmanagementstrategie als volgt gekarakteriseerd worden; de Provincie Zuid-Holland handhaaft in het netwerk rondom Ruimtelijke Adaptatie de strikt gescheiden taken, rollen en verantwoordelijkheden. De Provincie Zuid-Holland geeft gemeenten de ruimte om zelf te werken aan Ruimtelijke Adaptatie. Daarnaast vertrouwt de Provincie Zuid-Holland dat de gemeenten en waterschappen de beleidsstukken van de Provincie Zuid-Holland, zoals de VRM, laten doorwerken in hun eigen beleid.

Deze klassieke strategie leidt ertoe dat partijen in het netwerk hun rol, taken en verantwoordelijkheden uitvoeren en zelf samenwerkingsverbanden opstarten omtrent Ruimtelijke Adaptatie.

Samenwerkingsverbanden ontstaan rondom tussen partijen die te maken hebben met eenzelfde problematiek, zoals bodemdaling in de gemeente Gouda.

“Wij zitten in regionale initiatieven, zoals in Gouda over bodemdaling in de binnenstad. Gouda heeft ons gevraagd. Wij hebben in de binnenstad totaal geen netwerk liggen als Rijkswaterstaat, dus wij doen mee vanuit leefomgeving en bodemdaling”
Rijkswaterstaat.

De samenwerkingsverbanden ontstaan daarnaast met omliggende gemeenten met dezelfde problematiek.

“We hebben met 6 gemeenten, die allemaal aangesloten zijn bij dezelfde zuivering van Delfland, samen een 3Di model gemaakt voor de afvalwaterketen”.
Gemeente Schiedam

Het Hoogheemraadschap van Delfland vervult hier hun rol en werkt vanuit hun eigen ‘water’ verantwoordelijkheden. Vanuit hun rol en verantwoordelijkheden ontstaan samenwerkingsverbanden. Gemeenten en waterschappen voeren hun eigen taken en verantwoordelijkheden uit en starten gezamenlijk samenwerkingsverbanden. De Provincie Zuid-Holland heeft hier geen sturende rol van bovenaf ingezet en zij vertrouwen en geven ruimte aan de zelfsturing van gemeenten en waterschappen. Door ruimte te geven aan de zelfsturing ontstaan er samenwerkingsverbanden tussen gemeenten en waterschappen en dit draagt bij aan de coproductie van beleid, aangezien de samenwerking tot stand komt.

Respondenten geven aan dat de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie in hun organisatie niet integraal wordt meegenomen, vanwege de naam ‘Deltabeslissing’. Het wordt vaak gezien als een water-thema. Doordat het nog vaak gezien wordt als water-thema blijft de aard van het netwerk erg gesloten voor andere beleidsterreinen. De verschillende respondenten geven aan dat zij zien dat Ruimtelijke Adaptatie een integrale opgave is, die niet losstaat van andere beleidsthema’s.

“Dit is echt een apart thema, die ondergeschikt is aan andere thema’s. Het is een ruimtelijke thema en dat staat nooit op zichzelf. Nu was het idee om ruimte mee te liften met de wateropgave, maar dat is toch te beperkt, want dan kom je in het waterbeheer en dan sneeuwt het eigenlijk onder en dan mis je de integrale aanpak.”
Ministerie I&M

Daarnaast geven een aantal gemeenten aan dat er kloven bestaan tussen de afdelingen en beleidsterreinen waardoor het moeilijk wordt om Ruimtelijke Adaptatie integraal aan te pakken. Uit de participatieve observaties blijkt dat bij het merendeel van de gemeenten maar een aantal medewerkers met Ruimtelijke Adaptatie bezig zijn. Het is nog geen vast onderdeel van de werkzaamheden van de organisatie. Ruimtelijke Adaptatie wordt vaak niet meegenomen bij de uitvoering van projecten, omdat er maar weinig medewerkers weet van hebben. Uit participatieve observatie blijkt dit ook bij de Provincie Zuid-Holland zo te zijn. Daar wordt het ook gezien als een thema dat bij 'water' en 'ruimtelijke ordening' hoort. Andere afdelingen hebben geen kennis van het onderwerp Ruimtelijke Adaptatie en bij projecten denken zij er niet aan om dit vraagstuk mee te nemen.

Bij de gemeente Dordrecht is er een kloof tussen stadsbeheer en stadsontwikkeling. Binnen de gemeente Dordrecht is een team bezig met Ruimtelijke Adaptatie, maar de medewerkers van Stadsbeheer werken niet mee aan hun doelen. Het missen van coördinatie tussen de besluitvorming, samenwerking en uitvoering leidt ertoe dat Ruimtelijke Adaptatie binnen de gemeente Dordrecht niet optimaal wordt uitgevoerd.

“We hebben dus wel analyses, maar die zijn allemaal door mijn team opgesteld, dus vanuit stadsontwikkeling en niet gedeeld door stadsbeheer en waterschap. ... Door de bezuinigingen hebben de collega's het bij beheer heel druk, omdat alles eigenlijk gedaan moet worden met beheeruitgaven, dus er wordt een enorm beroep gedaan als zij een project draaien.”
Gemeente Dordrecht

De gemeente Rotterdam en de gemeente Vlaardingen gaven beide een manier aan waarop zij deze kloven hebben proberen te verkleinen. Bij de gemeente Vlaardingen hebben ze een afdeling 'Openbare Ruimte' een aantal jaar geleden opgericht, waardoor verschillende afdelingen gekoppeld zijn en waardoor integraal gewerkt wordt aan Ruimtelijke Adaptatie. De respondent van de gemeente Vlaardingen geeft aan:

“Ikzelf ben onderdeel van sectie ‘beheer openbare ruimte’ en wij beheren de hele openbare ruimte. Een aantal jaar geleden is die sectie ontstaan en sindsdien werken we dus met een aantal disciplines samen. Dat is niet alleen water en riolering, maar ook groen, wegen en verharding, civiele kunstwerken en de afstemming is daardoor wel beter geworden. Op die manier pakken we het integraal aan, als we een project gaan starten zitten we met de verschillende disciplines om tafel en kunnen we al aan het begin van het proces klimaat adaptatie meenemen en dat doen we ook.”

De gemeente Rotterdam probeert het onderwerp Ruimtelijke Adaptatie op een andere manier te framen, via burgerparticipatie. Dat houdt in dat wanneer inwoners van de gemeente Rotterdam met een initiatief komen rondom Ruimtelijke Adaptatie, de medewerkers van de gemeente Rotterdam mee doen, en de bestuurder het belangrijk vindt, aangezien het een burgerparticipatieproject is.

De netwerkmanagementstrategie die de Provincie Zuid-Holland hanteert, het handhaven van de strikte rol- en taakverdeling, leidt ertoe dat de Provincie Zuid-Holland haar doelen omtrent Ruimtelijke Adaptatie niet in samenwerking en afstemming met andere partijen behaald. Uit de participatieve observaties en de interviews blijkt dat gemeenten en waterschappen onderling wel samenwerkingsverbanden opstellen en de doelen van deze samenwerkingsverbanden behalen. Dit wordt verder uitgelegd in hoofdstuk 5.2.2.

Aan de respondenten is gevraagd wat zij verwachten van de Provincie Zuid-Holland met betrekking tot de coproductie van beleid voor Ruimtelijke Adaptatie. De Provincie Zuid-Holland heeft als rol voor zichzelf: agenderen, stimuleren en het stellen van kaders (GS, 2015). Uit de reacties van de respondenten komen twee rollen naar voren.

De eerste rol is de faciliterende rol. De faciliterende rol houdt in dat een andere partij met het initiatief komt. De Provincie Zuid-Holland ziet belang bij dit initiatief en probeert dit mogelijk te maken (Rob, 2012). De tweede rol is de stimulerende rol. De stimulerende rol houdt in dat de Provincie Zuid-Holland wil dat een bepaald beleid wordt gerealiseerd, maar dit aan andere partijen overlaat. De Provincie Zuid-Holland zoekt naar mogelijkheden en interventies om andere partijen in beweging te krijgen (Rob, 2012).

De respondenten hebben verschillende taken bij deze rollen benoemd als verwachtingen van de Provincie Zuid-Holland.

Een van de taken is het opstellen van een duidelijke visie en ambitie door de Provincie Zuid-Holland. De respondenten geven aan dat Ruimtelijke Adaptatie benoemd is in de VRM, maar dat er verder weinig leidraad gegeven wordt door de Provincie Zuid-Holland.

Daarnaast verwachten respondenten dat de Provincie Zuid-Holland meer naar buiten treedt, rondvraagt wat de andere partijen nodig hebben en zich aansluit bij bestaande samenwerkingsverbanden. De respondenten geven aan dit te willen, aangezien zij weinig contact hebben met de Provincie Zuid-Holland, vaak niet weten bij wie ze moeten zijn en wat de Provincie te bieden heeft.

Ook geven respondenten aan dat er bij verschillende partijen veel kennis en informatie over dit thema is, maar dat dit versnipperd is over de gehele provincie. De Provincie Zuid-Holland kan de rol op zich nemen om de kennis en informatie over Ruimtelijke Adaptatie te verzamelen op een plek, zodat niet alle partijen zelf moeten gaan onderzoeken, maar gebruik kunnen maken van elkaars kennis en informatie.

De respondenten geven ook aan dat er voor bestaande projecten op het gebied van Ruimtelijke Adaptatie weinig belangstelling is, behalve binnen hun eigen organisatie. Zij vragen om een 'podium' voor bestaande projecten, zodat anderen geïnspireerd worden en het belang zien van de projecten.

Als laatste is het budget om aan Ruimtelijke Adaptatie te werken voor alle respondenten een knelpunt. Van de Provincie Zuid-Holland vragen zij dan ook een financiële bijdrage bij projecten of onderzoeken die een regio-overstijgende rol hebben.

De verwachtingen met betrekking tot het stimuleren van projecten met betrekking tot Ruimtelijke Adaptatie en het opstellen van een visie en ambitie die kan dienen als leidraad, komen overeen met de kaderstellende en stimulerende rol die de Provincie Zuid-Holland voor zichzelf heeft opgesteld. De multi-level governance omtrent Ruimtelijke Adaptatie kenmerkt zich door een strikte scheiding van taken,

verantwoordelijkheden en rollen, en het vertrouwen dat de verschillende partijen in elkaar hebben om die rollen, taken en verantwoordelijkheden uit te voeren. De respondenten hebben bepaalde verwachtingen aangegeven die zij missen in de coproductie van beleid omtrent Ruimtelijke Adaptatie. De afwezigheid van het vervullen van deze taken door de Provincie Zuid-Holland heeft volgens de respondenten een negatieve invloed op de coproductie van beleid omtrent Ruimtelijke Adaptatie, omdat er nog maar weinig samenwerking en afstemming ontstaat tussen de Provincie Zuid-Holland en gemeenten.

Relatie tussen actoren

De respondenten geven aan samen te werken vanwege de voordelen die zij zien met betrekking tot het uitwisselen van kennis, informatie en ervaringen. De meeste respondenten geven aan weinig capaciteit te hebben op dit thema, waardoor zij de specialistische kennis niet in huis hebben en gaan sparren met anderen gemeenten, en partijen.

“Financiële middelen zijn voor ons niet de drijfveer om te participeren in samenwerkingsverbanden. Het is met name het kennis delen en het werken aan een probleem dat grensoverschrijdend is.”
Gemeente Vlaardingen

Uit de interviews blijkt dat de samenwerkingsverbanden die aanwezig zijn in de Provincie Zuid-Holland gericht zijn op uitwisselen van middelen, zoals kennis, informatie en ervaringen. Deze samenwerkingsverbanden worden geanalyseerd in paragraaf 5.2.2.

Het uitvoeren van projecten vindt per gemeente plaats, in plaats van in samenwerking en afstemming. De respondenten geven aan dat zij geen voordeel zien om maatregelen samen met andere gemeenten aan te pakken, aangezien de problematiek van Ruimtelijke Adaptatie locatie specifiek optreedt. De verschillen in toekomstige voordelen hebben invloed op de coproductie van beleid, aangezien de afstemming en samenwerking alleen ontstaan rondom de voordelen van kennisuitwisseling en niet rondom de uitvoering van maatregelen.

De middelen die de partijen in de Provincie Zuid-Holland beschikbaar stellen zijn kennis, ervaringen en informatie. Financiële middelen worden nauwelijks beschikbaar gesteld. Ook vanuit de Provincie Zuid-Holland blijkt dat de gemeenten en

waterschappen weinig financiële middelen krijgen. Het effect van de lage mate van het beschikbaar stellen van middelen leidt ertoe dat gemeenten weinig concrete projecten kunnen uitvoeren. Een aantal van de waterschappen in de Provincie Zuid-Holland probeert dit op te lossen. Zoals eerder benoemd is het Hoogheemraadschap van Delfland een samenwerkingsverband begonnen met betrekking tot een 3Di model van de riolering. De verschillende partijen stellen geld, informatie en ervaring beschikbaar en wisselen deze uit. Hieruit blijkt dat de lage mate van beschikbaar stellen van middelen leidt tot het starten van samenwerkingen vanuit de eigen rol en verantwoordelijkheden van partijen in het netwerk.

Uit participatieve observaties blijkt dat de Provincie Zuid-Holland veel contact heeft met de medewerkers van de waterschappen rondom dit thema. Deze contacten zijn in eerdere samenwerkingen opgebouwd, zij weten elkaar te vinden en wat ze aan elkaar hebben. Tijdens bijeenkomsten bij de Provincie Zuid-Holland over het onderwerp Ruimtelijke Adaptatie waren die medewerkers dan ook aanwezig en werden zij om input gevraagd. Ook uit de interviews blijkt dit. Met vier van de vijf waterschappen zijn interviews gevoerd met de medewerkers waar Ruimtelijke Adaptatie onderdeel is van hun werkzaamheden. Dit laat zien dat de Provincie Zuid-Holland weet wie zij moeten aanspreken bij de waterschappen als het gaat om Ruimtelijke Adaptatie.

Uit de interviews en participatieve observaties blijkt dat dit met de gemeenten in de Provincie Zuid-Holland veelal niet zo is. Een groot deel van de gemeenten gaf in de interviews aan dat zij niet weten wie zij moeten bereiken binnen de Provincie Zuid-Holland als het gaat over Ruimtelijke Adaptatie. De weinig intensieve relaties tussen de gemeenten en de Provincie Zuid-Holland is van invloed op de werkzaamheden en uitvoering van maatregelen rondom Ruimtelijke Adaptatie. De werkzaamheden en uitvoering van maatregelen gebeurt niet in samenwerking maar per individuele organisatie, mede doordat ze niet weten wat ze aan elkaar hebben en wie zij moeten bereiken.

De bestuurders van de verschillende partijen zitten wel bij elkaar aan verschillende overleggen en komen elkaar tegen tijdens verschillende bijeenkomsten, zoals de bestuurlijke watertafel en gebiedsconferenties. Uit de participatieve observatie blijkt dat verschillende bestuurders van gemeenten en waterschappen aanwezig zijn tijdens deze bijeenkomsten en dat er samenwerkingsverbanden uit ontstaan, zoals de City

Deal Klimaatadaptatie en Community of Practice. Deze samenwerkingsverbanden worden in paragraaf 5.2.2 geanalyseerd.

De strategie die de Provincie Zuid-Holland kiest, waar de strikte verdeling van taken, rollen en verantwoordelijkheden centraal staat, heeft ook invloed op de relaties tussen de partijen. De Provincie Zuid-Holland gaat met het Interbestuurlijk Toezicht uit van vertrouwen op en ruimte geven aan de zelfsturing van gemeenten. Hieruit blijkt dat de relatie tussen gemeenten en provincie uitgaat van vertrouwen en een strikte taakverdeling. Dit leidt ertoe dat gemeenten zelf maatregelen met betrekking tot Ruimtelijke Adaptatie uitvoeren. De mate van vertrouwen tussen de Provincie en gemeenten heeft invloed op de coproductie van beleid omtrent Ruimtelijke Adaptatie, aangezien gemeenten autonoom acties gaan ondernemen met betrekking tot Ruimtelijke Adaptatie.

Procesdoel

De aard van de multi-level governance in de Provincie Zuid-Holland omtrent Ruimtelijke Adaptatie bestaat uit een strikte taak – en rolverdeling. Het Rijk heeft het Deltaprogramma 2016 opgesteld en die werkt door bij provincies, gemeenten en waterschappen. Op deze manier wordt de multi-level governance top-down bestuurd. Daarnaast zijn in de doelen van de Provincie Zuid-Holland hun eigen taken en rollen vastgelegd en wordt benoemd dat de gemeenten eindverantwoordelijk zijn voor een waterrobuuste en klimaatbestendige inrichting. Doordat de Gedeputeerde Staten dit hebben vastgelegd in het Hoofdlijnenakkoord, hebben gemeenten veel autonomie gekregen om te werken aan Ruimtelijke Adaptatie. Door de verantwoordelijkheid bij de gemeenten te leggen, werken zij zelfstandig en sluiten zij zich aan bij samenwerkingsverbanden. Uit de participatieve observatie en de interviews blijkt dat de gemeenten samenwerkingsverbanden aangaan. Daarnaast gaan de gemeenten en waterschappen zelf samenwerkingsverbanden aan met nieuwe actoren in het netwerk, zoals onderzoeksbureaus of marktpartijen. De respondenten gaven ook aan dat Ruimtelijke Adaptatie nog niet gezien wordt als integrale opgave. Medewerkers van andere beleidsterreinen dan ‘water’ of ‘ruimtelijke ordening’ worden niet toegelaten tot de samenwerkingsverbanden.

Deze aard van het netwerk heeft invloed op de coproductie van Ruimtelijke Adaptatie, aangezien gemeenten hierdoor autonoom werken aan Ruimtelijke Adaptatie en zelf

samenwerkingsverbanden opzetten. Daarnaast heeft het een negatieve invloed op de coproductie, omdat de Provincie Zuid-Holland het beleid wil uitvoeren in samenwerking en afstemming met andere partijen. Dit gebeurt in mindere mate, aangezien de gemeenten weten dat zij eindverantwoordelijk zijn en iedereen zijn eigen rollen en taken uitvoert. Ook is er geen dwang van hogere hand die de gemeenten controleert en stuurt. De gemeenten krijgen veel ruimte om op hun eigen manier Ruimtelijke Adaptatie mee te nemen in hun werkzaamheden. Hieronder wordt toegelicht in welke mate het einddoel van de Provincie Zuid-Holland omtrent Ruimtelijke Adaptatie is behaald en wat de invloed is van de verschillende factoren.

Einddoel

Het doel van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie is dat vanaf 2020 overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties klimaatbestendig en waterrobuust handelen, in samenwerking met actoren op verschillende schaalniveaus vanuit hun eigen rollen, doelstellingen en verantwoordelijkheden (Ministerie I&M & EZ, 2015). De Provincie Zuid-Holland heeft in het Hoofdlijnenakkoord een vertaling gemaakt van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie. De ambities van de Provincie Zuid-Holland zijn:

- “- De Wateragenda 2010-2015 van waterschappen en provincie heeft de samenwerking sterk verbeterd. ... Dit betreft onder meer de ambities in het kader van het Deltaprogramma en de Visie Ruimte en Mobiliteit voor een meer klimaatbestendige inrichting van de stedelijke en landelijke omgeving.
- Wij willen Zuid-Holland veilig houden tegen overstromingsgevaar vanuit rivieren en de zee, met behoud van de ruimtelijke kwaliteit. Dijkversterking en kustontwikkeling zijn daarom gebaat bij een integrale aanpak.
- Wij willen de kennis en bewustwording over de gevolgen van bodemdaling voor heel Zuid-Holland vergroten. ... Dat doen wij in afstemming en samenwerking met het Rijk, andere provincies, gemeenten, waterschappen, bedrijfsleven en kennisinstellingen” (pp. 9).

De Provincie Zuid-Holland wil dit bereiken door beleid naar vitale en kwetsbare functies, zoals energievoorzieningen, ICT, drinkwater en het wegennet, te ontwikkelen, een duurzaam waterveiligheidsbeleid te ontwikkelen en te anticiperen op het verminderen van de potentiële gevolgen van overstromingen. De rol voor de Provincie Zuid-Holland volgens de Gedeputeerde Staten is het agenderen, stimuleren en stellen

van kaders. De Gedeputeerde Staten stellen dat de gemeenten eindverantwoordelijk zijn voor een waterrobuuste en klimaatbestendige inrichting (GS, 2015).

De mate van doelbereiking volgens de respondenten wordt hieronder toegelicht.

Het doel om ambities op te stellen in de VRM voor een meer klimaatbestendige inrichting van de stedelijke en landelijke omgeving is behaald. De Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie is meegenomen in verschillende beleidsstukken van de Provincie Zuid-Holland, onder andere in de VRM. De VRM is een structuurvisie die de hoofdlijnen van het ruimtelijk beleid bevat. De mate van doelbereiking voor het tweede en derde doel van de Provincie Zuid-Holland zijn nog onbekend.

De mate van politieke betrokkenheid heeft invloed op de mate van doelbereiking aangezien de gedeputeerde van de Provincie Zuid-Holland ambities heeft op het gebied van Ruimtelijke Adaptatie en deze ambities vertaalt naar doelen in beleid. De medewerkers van de Provincie Zuid-Holland krijgen hierdoor de ruimte om aan Ruimtelijke Adaptatie te werken en voeren onder andere onderzoeken uit en sluiten zich aan bij samenwerkingsverbanden. Ook andere respondenten geven aan dat de politieke betrokkenheid van een wethouder op deze manier invloed heeft op de coproductie van beleid omtrent Ruimtelijke Adaptatie.

Medewerkers van verschillende gemeenten en waterschappen geven aan dat hun wethouder of bestuurder Ruimtelijke Adaptatie weinig aandacht geeft waardoor zij weinig tijd en ruimte krijgen om aan Ruimtelijke Adaptatie te werken. Hieruit blijkt dat een laag niveau van politieke betrokkenheid een negatief effect heeft op de coproductie van beleid omtrent Ruimtelijke Adaptatie.

De mate van politieke betrokkenheid uit zich niet in financiële middelen. Dit is van invloed op de coproductie en doelbereiking van beleid omtrent Ruimtelijke Adaptatie. Meerdere respondenten hebben aangegeven dat door de afwezigheid van financiële middelen, het treffen van maatregelen en het uitvoeren van een project lastig is. Wanneer partijen tot uitvoering van een project met betrekking tot Ruimtelijke Adaptatie komen, vindt dit merendeels binnen de eigen gemeentegrenzen plaats.

Wanneer de maatregelen worden geframed als burgerparticipatie of duurzaamheid, blijven de bestuurders in meerdere gevallen betrokken. Bij intergemeentelijke samenwerkingen is de politieke betrokkenheid bij het treffen van maatregelen

onbekend. Uit participatieve observaties blijkt dat waterschappen de afwezigheid van intergemeentelijke samenwerkingen proberen te veranderen. De respondenten van waterschappen geven aan dat zij projecten willen uitvoeren met verschillende organisaties samen. De respondenten van waterschappen zijn ontevreden over de afwezigheid van intergemeentelijke samenwerking. Hieruit blijkt dat de Ruimtelijke Adaptatie niet in samenwerking en afstemming met andere partijen wordt opgepakt, maar gemeenten werken grotendeels autonoom aan het onderwerp. Het doel van de Provincie Zuid-Holland om hun ambities te bereiken in samenwerking en in afstemming met andere partijen van verschillende schaalniveaus vanuit hun eigen rollen, doelstellingen en verantwoordelijkheden, is in mindere mate behaald. Respondenten hebben aangegeven weinig tot niet samen te werken met de Provincie Zuid-Holland, en dat zij niet weten welke medewerker van de Provincie Zuid-Holland zij moeten benaderen.

Bij de netwerkmanagementstrategie van de Provincie Zuid-Holland staat vertrouwen centraal. De Provincie Zuid-Holland vertrouwt gemeenten en waterschappen en geeft ruimte voor zelfsturing. De partijen werken hierdoor autonoom aan maatregelen omtrent Ruimtelijke Adaptatie, vanuit hun eigen doelstellingen, rollen en verantwoordelijkheden. De partijen krijgen de ruimte om op hun eigen manier te werken aan Ruimtelijke Adaptatie en samen te werken wanneer zij voordelen zien van de samenwerking. Dit heeft invloed op de coproductie van beleid en mate van doelbereiking omtrent Ruimtelijke Adaptatie, aangezien de gemeenten en waterschappen autonoom werken aan Ruimtelijke Adaptatie en zelf samenwerkingsverbanden opzetten wanneer zij toekomstige voordelen zien. Er bestaan een aantal samenwerkingsverbanden in de provincie Zuid-Holland met betrekking tot Ruimtelijke Adaptatie. Deze samenwerkingsverbanden zijn gericht op het uitwisselen van middelen zoals kennis, ervaringen en informatie. De respondenten geven aan tevreden te zijn met de samenwerkingsverbanden die gericht zijn op kennisuitwisseling. Enkele respondenten geven aan nu verder te willen met het gezamenlijk opstarten van projecten omtrent Ruimtelijke Adaptatie en dat de uitwisseling van kennis een goede start was, maar nu een stap verder willen.

Deze bovenstaande factoren die van invloed zijn op de mate van doelbereiking worden nogmaals uitgebreid besproken in hoofdstuk 6 “conclusie”. In hoofdstuk 6 worden ook de relaties tussen de factoren meegenomen uit onderstaande paragraaf. In

onderstaande paragraaf worden de samenwerkingsverbanden, die gericht zijn op kennisuitwisseling geanalyseerd.

5.2.2 Samenwerkingsverbanden met betrekking tot uitwisselen van kennis

In de provincie Zuid-Holland zijn op het gebied van uitwisselen van kennis, informatie en ervaring twee samenwerkingsverbanden te benoemen.

- De City Deal Klimaatadaptatie
- De Community of Practice Klimaatadaptatie Zuidelijke Randstad (CoP).

City Deal Klimaatadaptatie

De City Deal Klimaatadaptatie is een samenwerkingsverband tussen de Rijksoverheid, gemeenten (Den Haag, Dordrecht, Rotterdam en Zwolle), waterschappen (waterschap Drents Overijsselse Delta, Hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard en het Hoogheemraadschap van Delfland) en private organisaties (Ecoshape, Heijmans, BPD, Stichting Kennisland, TAUW, Netherlands Water Partnership en Rotterdam Centre for Resilient Delta Cities). Het doel van de City Deal is om de komende vier jaar nauw samen te werken om zowel op nationaal en internationaal niveau de aanpak voor klimaatbestendig inrichten van de stedelijke omgeving te versterken. De partners gaan gezamenlijk zoeken naar innovatieve en praktijkgerichte oplossingen.

Politieke betrokkenheid

Sinds 2014 werken gemeenten, het rijk en andere overheden, organisaties en bedrijven aan de Agenda Stad. Een onderdeel daarvan is adaptatie aan klimaatverandering. Binnen de Agenda Stad is door vijf steden, namelijk Zwolle, Dordrecht, Rotterdam, Den Haag en Gouda gewerkt aan het opstellen van de City Deal Klimaatadaptatie.

De wethouders, hoogheemraden en bestuurders van de partners hebben op 8 maart 2016 de City Deal Klimaatadaptatie ondertekend in Zwolle. In de City Deal is de ambitie uitgesproken om te excelleren in het klimaatbestendig realiseren en beheren van stedelijk gebied, door op nationaal en internationaal niveau samen te werken (City Deal Klimaatadaptatie, 2016). Om de ambitie en het doel te bereiken is de City Deal gesplitst in 2 fasen, namelijk (1) Opstellen werkplan 2016-2017, versterking netwerk

en (2) Uitvoering werkplan 2016-2017 en opstellen routekaart 2017-2020. Ook de Rijksoverheid is een van de partners van de City Deal.

Respondent Ministerie I&M

“Ik heb ervoor gezorgd dat het ministerie van I&M ook tekent. Ik zit daar namens het Rijk in, als Rijksvertegenwoordiger.”

Maar politieke steun is lastig rondom dit thema, aangezien er weinig concrete projecten zijn waar te zien is dat aan Ruimtelijke Adaptatie gewerkt wordt. De respondent van het Ministerie van I&M gaf ook aan:

“Een enthousiaste wethouder of gedeputeerde die graag een icoon project wilt hebben, dat heb je nodig. Daar moeten we er meer van hebben. Dat is natuurlijk lastig, omdat je minder echt kan zien. Een weg die we op moeten is om iconen te creëren in een proces of product zodat dat inspirerend werkt.”

Ook de gemeente Den Haag geeft aan dat de bestuurders, nu zij aangesloten zijn, resultaten naar buiten willen brengen:

“De City Deal geeft ook extra activiteiten bij de bestuurders, en dan willen ze natuurlijk wel leuke dingen kunnen vertellen over de City Deal.”

Door deze City Deal te ondertekenen zijn de bestuurders akkoord gegaan met de financiële bijdrage. De partners zijn overeengekomen dat zij gezamenlijk 40.000,00 euro begroten in de eerste fase van het project en dat zij zich inspannen om circa 400.000,00 in te zetten voor de uitvoering van de tweede fase (City Deal Klimaatadaptatie 2016). De verschillende partijen zijn hierin in overeenstemming over gekomen en zijn akkoord gegaan met deze financiële bijdrage door de City Deal te ondertekenen. In de voorfase van de City Deal hebben verschillende partijen verschillende verwachtingen zoals van de Rijksoverheid, volgens de respondent van het Ministerie van I&M:

“Bij de City Deal kwam ik als Rijksvertegenwoordiger en dan denken andere partijen meteen dat je een pot met geld meeneemt, maar wij zijn ook gewoon partner. Die rol is voor iedereen lastig.”

De betrokkenheid en ambitie van de bestuurders van de partijen van Agenda Stad heeft ertoe geleid dat de City Deal is opgesteld. Zij hebben ook de begroting van de City Deal vastgesteld en de bestuurders van de aangesloten partijen hebben de

financiële bijdrage geaccepteerd. Hierdoor kan de City Deal een platform worden waar de betrokken partijen kennis, informatie en ervaringen delen.

Het niveau van politieke betrokkenheid heeft ertoe geleid dat de City Deal is ondertekend. De politieke betrokkenheid heeft er toe geleid dat de aard van de City Deal formeel is. Het is formeel opgesteld en wordt top-down bestuurd. Ook is de politieke betrokkenheid van invloed op de coproductie van beleid omtrent Ruimtelijke Adaptatie, aangezien er een samenwerkingsverband ontstaat waarin middelen kunnen worden uitgewisseld en interorganisatorische projecten kunnen ontstaan. De verschillende respondenten geven aan dat de bestuurders enthousiast blijven over de City Deal. Het voortbestaan van de aandacht bij de bestuurders leidt wellicht tot een succesvolle City Deal. Dit is op dit moment nog onduidelijk, omdat de City Deal recentelijk gestart is.

Netwerkmanagementstrategieën

Binnen de Agenda Stad is door vijf steden namelijk Zwolle, Dordrecht, Rotterdam, Den Haag en Gouda gewerkt aan het opstellen van de City Deal Klimaatadaptatie.

Deze partijen hebben deze City Deal geïnitieerd en zijn op zoek gegaan naar andere partijen in het netwerk die zich willen aansluiten. Dit kernteam van de City Deal coördineert daarnaast ook de samenwerking en besluitvorming tussen de partijen. Het kernteam van de City Deal komt minimaal 4 keer per jaar bijeen. In deze bijeenkomst van het kernteam worden projecten of initiatieven vastgesteld waaraan de partijen gaan werken. In deze bijeenkomsten wordt aandacht besteed aan de inhoud waar het netwerk zich op richt. Het ministerie van I&M geeft aan:

“Ik vind de City Deal erg leuk, dat is namelijk naast het stimuleringsprogramma. En dat is eigenlijk op eigen initiatief gebeurd van de steden en waterschappen en die komen zelf met dingen. De ondersteuning vanuit ons wordt meer vraag gestuurd. We zien steeds meer dat iedereen het onderwerp oppakt en onder de aandacht is van verschillende partijen.”

De Provincie Zuid-Holland is op dit moment niet aangesloten bij de City Deal Klimaatadaptatie. Verschillende respondenten geven aan dat Ruimtelijke Adaptatie grotendeels een gemeentelijk vraagstuk is aangezien de effecten van klimaatverandering erg locatie-specifiek optreden. Respondenten geven vaak aan dat zij het lastig vinden om een specifieke rol voor de Provincie Zuid-Holland te geven.

Voor een rol bij de City Deal is dat hetzelfde. De inhoud en werkwijze van de City Deal is nog niet volledig vastgesteld, waardoor respondenten dit lastig vinden om te definiëren.

“De rol van de Provincie in deze netwerken vind ik een lastige. Ik denk het wel, maar dan een ander schaalniveau dan de klimaatstraat. Wij gaan nu juist naar een schaalniveau kijken wat erg lokaal is. En dan vind ik het lastig om te zeggen waar de Provincie ons in zou kunnen ondersteunen.”

Hoogheemraadschap Delfland

De netwerkmanagementstrategieën die door het kernteam worden ingezet zijn ‘het managen van het proces’, ‘het managen van de inhoud’ en ‘het managen van instituties’. Het kernteam heeft verschillende acties ondernomen.

Het kernteam is op zoek gegaan naar andere partijen die zich konden aansluiten bij de City Deal en zij hebben de besluitvorming omtrent toetreding en samenwerking gecoördineerd. Ook heeft het kernteam de projecten en initiatieven vastgesteld waaraan gewerkt gaat worden door de aangesloten partijen. Daarnaast heeft het kernteam ervoor gezorgd dat de City Deal werkelijkheid wordt. De City Deal kan gezien worden als nieuwe institutie waar samenwerking op het gebied van Ruimtelijke Adaptatie kan plaatsvinden.

Het inzetten van de verschillende netwerkmanagementstrategieën heeft invloed op de aard van het netwerk, omdat het kernteam de besluiten neemt en de CityDeal top-down bestuurd. Door op zoek te gaan naar nieuwe partijen die zich willen aansluiten, hebben zij het netwerk opengesteld voor nieuwe partijen.

Het inzetten van de verschillende netwerkmanagementstrategieën heeft invloed op de coproductie van beleid, aangezien er verschillende partijen zijn aangesloten die bereid zijn tot samenwerking en het uitwisselen van middelen omtrent Ruimtelijke Adaptatie.

Relatie tussen actoren

Met de ondertekening van de City Deal Klimaatadaptatie zijn de partners akkoord gegaan met het beschikbaar stellen van hun middelen en medewerkers. Daarnaast hebben zij inzicht in elkaar middelen en medewerkers aangezien zij weten hoeveel iedere partij financieel bijdraagt en wie zij voordragen voor de projectteams e.d. (City Deal Klimaatadaptatie, 2016).

Ook hebben zij inzicht in elkaars verantwoordelijkheden. Rondom elk specifiek inhoudelijk traject, casus of initiatief worden door de betrokken partners projectteams en bestuurlijke duo's geformeerd die de kwaliteit en voortgang bewaken (City Deal Klimaatadaptatie, 2016).

Het aantal gemeenten dat is aangesloten is 5, waarvan 4 gemeenten uit de provincie Zuid-Holland. Andere gemeenten zijn niet aangesloten. Ook zijn er 2 van de 5 waterschappen uit de provincie Zuid-Holland aangesloten.

De voordelen die het ministerie van I&M ziet, zijn:

“Je merkt dat steden behoefte hebben aan het delen van ervaringen. Door de City Deal kunnen steden verder ontwikkelen, maar ook met waterschappen, kennisinstellingen en marktpartijen. Een groot voordeel is die verbreding en profilering van Ruimtelijke Adaptatie, zodat andere partijen worden geïnspireerd.”

Het Hoogheemraadschap van Delfland is ook aangesloten bij de City Deal en ziet als voordelen:

“Wat de bedoeling is van de City Deal is om langs de lijn van een aantal thema's, met name competentieontwikkeling en het uitwisselen van kennis en ervaring, meer te laten plaatsvinden.

Respondenten van organisaties die niet zijn aangesloten geven aan dat zij niet aangesloten zijn aangezien zij geen voordelen van de samenwerking zien of geen tijd en geld hebben om hierbij aangesloten te zijn.

Een van de aangesloten partijen, de gemeente Rotterdam ziet de meerwaarde van de City Deal Klimaatadaptatie op dit moment niet. De respondent van de gemeente Rotterdam zegt namelijk:

“Ik vind de City Deal een beetje diffuse, want wat is het nou. Het is een beetje een sigaar uit eigen doos en ik heb daar niet zoveel mee. Ik denk niet dat het ons heel veel oplevert.”

Ook de respondent van de gemeente Den Haag is nog niet zeker wat voor werkzaamheden de City Deal gaat toevoegen:

“De City Deal ben ik niet bij betrokken, tot nu toe, maar dat kan ook nog nieuwe activiteiten geven.”

Zowel de niet aangesloten partijen, als de aangesloten partijen vinden het op dit moment lastig aan te geven wat de City Deal hen op gaat leveren en welke werkzaamheden zij erbij krijgen.

Doordat de verschillende partijen weinig voordelen zien in de samenwerking in de vorm van een CityDeal blijft het karakter van de CityDeal gesloten. Er sluiten zich weinig nieuwe actoren aan waardoor dezelfde organisaties de projecten gaan uitvoeren en geen nieuwe kennis, informatie of ervaringen wordt toegevoegd.

Het niveau van de relatie tussen de actoren is van invloed op de coproductie van beleid omtrent Ruimtelijke Adaptatie, omdat bepaalde partijen hierdoor wel of juist niet zijn aangesloten bij de City Deal. En dit werkt door in het behalen van het einddoel van de City Deal, omdat er cruciale partijen missen in het netwerk.

Procesdoel

De City Deal heeft een open in- en uittreding. Dit is vastgesteld in de City Deal Klimaatadaptatie. De deal biedt namelijk ruimte aan anderen om aan te haken. De criteria hiervoor zijn het onderschrijven van de doelstellingen en de bereidheid om mee te investeren met mensen en middelen (City Deal Klimaatadaptatie, 2016). De in – en uittreding van partners vindt plaats met de vaststelling van een jaarprogramma. De open toetreding tot de City Deal is geen onvoorwaardelijke toetreding, aangezien de partijen aan voorwaarden moeten voldoen. Het kernteam coördineert daarnaast de toetreding van nieuwe partijen.

De City Deal Klimaatadaptatie is bedoeld als een langjarige praktijkleeromgeving voor klimaatbestendig inrichten. De partners kunnen van elkaar leren, profiteren van elkaars netwerken en kunnen gezamenlijk optrekken. De City Deal wordt niet van bovenaf bestuurd, maar zoals eerdergenoemd, vaardigt iedere partij een medewerker af in het kernteam. Zij stellen gezamenlijk projecten, initiatieven en casus vast waaraan zij gaan werken (City Deal Klimaatadaptatie, 2016).

De verschillende partijen vaardigen allen een medewerker af in het kernteam. Dit is formeel geregeld in de City Deal Klimaatadaptatie die zij allen ondertekent hebben. Dit kernteam komt 4 keer per jaar bijeen, rapporteert dit aan alle partijen en voert de evaluatie uit. Daarnaast is de City Deal Klimaatadaptatie openbaar gemaakt door publicatie in de Staatscourant (City Deal Klimaatadaptatie, 2016).

Einddoel

De City Deal Klimaatadaptatie heeft als doel gedefinieerd:

“Met deze City Deal spreken Partijen en Partners uit dat zij langjarig een belangrijke praktijk leeromgeving willen zijn voor klimaatbestendig inrichten. En niet alleen voor de klimaatprofessionals, maar ook voor de andere professionals en partijen die een rol spelen bij klimaatadaptatie.

Via de City Deal kunnen de Partijen en Partners van elkaar leren op strategisch en projectniveau. De steden, Waterschappen en het Rijk kunnen profiteren van elkaars (inter)nationale netwerken, gezamenlijk optrekken richting Europese fondsen en gezamenlijk continuïteit bieden waardoor ook kennisinstellingen en bedrijfsleven langjarig betrokken kunnen worden om klimaatbestendig inrichten de normaalste zaak van de wereld te maken. Dit draagt bij aan verbetering van onze internationale positie.

De deal biedt ook ruimte aan anderen om aan te haken, om daarmee gezamenlijk te werken aan het realiseren van de eerste mondiale grootschalige klimaatbestendige verstedelijkte Delta die fungeert als hoogwaardige klimaatbestendige vestigingsplaats met een krachtig internationaal opererend bedrijfsleven.”

Bron: City Deal Klimaatadaptatie, 2016

De City Deal Klimaatadaptatie is een samenwerkingsverband tussen meerdere actoren in het netwerk. Deze actoren zijn afhankelijk van elkaars (financiële) middelen. Voor het behalen van het doel en de ambitie van de City Deal zijn de verschillende actoren wederzijds afhankelijk. Zij willen hun aanpak voor klimaatbestendig realiseren en het beheren van het stedelijk gebied versterken en hierin excelleren door op nationaal en internationaal niveau samen te werken en de gezamenlijke slagkracht te vergroten. Zij willen dit behalen door elkaars sterke eigenschappen te benutten in wisselende publiek – private combinaties die investeren in innovatie.

De actoren hebben dit doel en ambitie ondertekend en willen dit bereiken door gezamenlijk op te treden (City Deal Klimaatadaptatie, 2016).

Op dit moment wordt er nog gezocht naar de manier waarop de City Deal Klimaatadaptatie vorm krijgt en hoe zij dit gaan organiseren. Een van de partners geeft aan:

“Er wordt nu gezocht naar de invulling van de City Deal. Iedereen vindt dat we iets moeten gaan doen, maar wat?”
Gemeente Rotterdam

Aangezien nog gezocht wordt naar een invulling van de City Deal Klimaatadaptatie is het einddoel niet gerealiseerd. Het is een langdurige relatie die de partijen zijn aangegaan en deze relatie moet nog vorm krijgen door middel van projecten waar zij op strategisch en projectniveau van elkaar kunnen leren.

Community of Practice Klimaatadaptatie

Een tweede samenwerkingsverband is de Community of Practice Klimaatadaptatie Zuiderlijke Randstad (CoP). Het doel van de CoP is het uitwisselen van lokale ervaringen en oplossingen, het gezamenlijk ontwikkelen van nieuwe kennis en het samenwerken op regionale schaal in bovengemeentelijke vraagstukken (Brouwer, 2015). Bij de CoP zijn gemeenten, het Hoogheemraadschap van Delfland en de Provincie Zuid-Holland aangesloten. De dagelijkse inhoudelijke en organisatorische voorbereiding worden verzorgd door MBDSO (Michiel Brouwer Duurzame Stedelijke Ontwikkeling). De organisatie van de CoP is in handen van de kerngroep 'watertafeloverleg' van de gemeenten Den Haag, Midden-Delfland, Delft en Schiedam en het Hoogheemraadschap van Delfland. De CoP is in het afgelopen anderhalf jaar vier keer bij elkaar gekomen om te praten over adaptatiestrategieën, de interne organisatie en ontwerpgegevens.

Politieke betrokkenheid

De CoP is ontstaan vanuit de bestuurlijke watertafel Klimaatadaptatie. Deze watertafel bestaat uit verschillende wethouders en hoogheemraden. De wethouder van Delft en Den Haag en het hoogheemraadschap van Delfland zijn tot de CoP gekomen voor oorspronkelijk de Zuidwestelijke Randstad. De wethouders en bestuurders zijn aanwezig in deze bestuurlijke watertafel.

“De CoP Klimaatadaptatie is eigenlijk ontstaan vanuit de bestuurlijke watertafel. Bestuurders uit de regio kmen twee keer in het jaar volgens mij bij elkaar en daar is de uitgentie om kennis te delen ontstaan en is uitgesproken om de CoP op te starten.”
Gemeente Vlaardingen.

“De CoP werkt heel goed om ruimtelijke adaptatie op de agenda te laten staan, omdat er bestuurders in de CoP zitten.”
Gemeente Den Haag.

De CoP is anderhalf jaar geleden gestart. De aanwezigen bij de bijeenkomst van de CoP zijn ambtelijke medewerkers van de verschillende partijen. Voor de bestuurders en wethouders is het nog lastig om successen of projecten naar buiten te brengen aangezien het kort geleden gestart is. De wethouders van Delft en Den Haag en het hoogheemraadschap van Delfland waren het eens dat een samenwerkingsverband moest ontstaan tussen de ambtenaren rondom dit thema. De medewerkers die de CoP zijn opgestart konden het doel en de werkwijze zelf bepalen.

Ieder lid van de CoP legt een financiële bijdrage in om de CoP te kunnen organiseren en bijwonen. Doordat de bestuurders en hoogheemraden een financiële bijdrage inleggen kunnen hun ambtelijke medewerkers deelnemen aan de CoP.

De politieke betrokkenheid is van invloed op de mate van doelbereiking aangezien het samenwerkingsverband is gerealiseerd en de medewerkers hun ervaringen, doelen en kennis kunnen uitwisselen tijdens de bijeenkomsten. De invloed van de politieke betrokkenheid op het procesdoel wordt toegelicht onder het onderdeel *procesdoel* van deze paragraaf.

Netwerkmanagementstrategieën

De organisatie van de CoP is in handen van de kerngroep 'watertafeloverleg' van de gemeenten Den Haag, Delft, Midden-Delfland, Schiedam en het Hoogheemraadschap van Delfland. Het Hoogheemraadschap van Delfland coördineert het kernteam. Het kernteam van de CoP heeft de MBDSO ingehuurd om de dagelijkse, inhoudelijke en organisatorische voorbereidingen op zich te nemen. De MBDSO organiseert en faciliteert de bijeenkomsten. De MBDSO zorgt dat iedereen in het netwerk op de hoogte is van de bijeenkomst, dat een relevant onderwerp tijdens de bijeenkomst aan bod komt, voor sprekers/presentaties tijdens de bijeenkomsten, voor de middelen tijdens de bijeenkomst en faciliteert de ruimte waarin de bijeenkomst plaats vindt. Tijdens de bijeenkomsten coördineert de MBDSO de samenwerking en het uitwisselen van informatie en ervaringen. De MBDSO regisseert de bijeenkomsten in samenspraak met de leden van de CoP. Daarnaast stimuleert de MBDSO, en stimuleren de leden elkaar om samen te gaan werken en problemen gezamenlijk op te pakken.

Het managen van het netwerk qua proces is uitbesteed aan de MBSDO. Het hoofdonderwerp van de bijeenkomsten wordt in overleg vastgesteld. Na de vaststelling

gaat het kernteam en de MBDSO samen de bijeenkomst verder organiseren. Uit participatieve observatie blijkt dat de MBDSO ook de inhoud vaststelt tijdens de bijeenkomsten van de CoP. De MBDSO probeert een gezamenlijk denkkader te faciliteren en zorgt ervoor dat de aanwezige partijen nadenken over verschillende oplossingen en manieren waarop de partijen elkaar kunnen helpen.

“Delfland speelt een grote rol in het kernteam, die de CoP trekt en organiseert.”
Gemeente Vlaardingen.

De deelname aan de bijeenkomsten van de CoP is vrijblijvend. Uit participatieve observatie blijkt dat de Provincie Zuid-Holland niet bij elke bijeenkomst aanwezig is. Het besluit om aanwezig te zijn bij een bijeenkomst hangt af van de hoeveelheid tijd van de medewerkers van de Provincie Zuid-Holland en van het onderwerp dat bij de bijeenkomst wordt behandeld.

De verwachtingen van de andere respondenten over de rol van de Provincie Zuid-Holland is vooral de rol als facilitator en stimulator. Daarnaast verwachten respondenten dat de Provincie Zuid-Holland aanwezig is bij de bijeenkomst, omdat zij hun informatie, kennis en ervaringen willen delen met de Provincie Zuid-Holland en willen zien wie er binnen de Provincie Zuid-Holland met dit onderwerp bezig is. De aanwezigen willen zien dat de Provincie Zuid-Holland Ruimtelijke Adaptatie als een serieus onderwerp meeneemt en er actief mee aan de slag is. Daarnaast willen zij dat de Provincie Zuid-Holland regio-overstijgende kennis en kunde zelf verzamelt, daarin investeert en dit deelt met de andere partijen. De Provincie Zuid-Holland is volgens de respondenten de makelaar van kennis en kunde en kan het meerdere partijen met elkaar verbinden.

De netwerkmanagementstrategieën worden ingezet door de MBDSO. Het ‘watertafeloverleg’ heeft de MBDSO hiervoor aangesteld. De MBDSO zet de volgende strategieën in: ‘het managen van de inhoud’, ‘het managen van het proces’ en ‘het managen van de instituties’. Het inzetten van deze netwerkmanagementstrategieën is van invloed op de mate van doelbereiking. Het kernteam heeft de MBDSO aangesteld om de inhoud van de bijeenkomsten te faciliteren, meerdere partijen aan te trekken en toe te laten en om de bijeenkomsten te coördineren en de regels in het netwerk vast

te stellen. Dit heeft van invloed op de mate van doelbereiking, aangezien de MBDSO bepaald op welke onderwerpen en manier er informatie, kennis, ervaringen en oplossingen worden gedeeld. De relatie met het *procesdoel* wordt laten in deze paragraaf toegelicht.

Relatie tussen actoren

Tussen de verschillende leden van de CoP bestaat een drive om samen te werken. Zij willen allen informatie en ervaringen delen, aangezien klimaatadaptatie een thema is waar zij veel van elkaar kunnen leren. Door op deze manier samen te werken, verwachten zij dat zij voordeel halen voor hun eigen organisatie. De doelen van de verschillende organisaties raken elkaar. Op bepaalde punten zijn ze anders, aangezien er veel verschillende organisaties aanwezig zijn bij de CoP, zoals gemeenten, waterschappen, maatschappelijke organisaties, advies – en ontwerpbureaus.

Door intensief in gesprek te gaan tijdens de bijeenkomsten, vertellen verschillende leden over de middelen die zij krijgen vanuit hun organisatie om te werken aan dit thema. Ook is er tijdens de eerste bijeenkomst gesproken over de verschillende verantwoordelijkheden en de aanwezige gevolgen van klimaatverandering in de verschillende beheersgebieden van de verschillende organisaties. Uit participatieve observatie en uit de interviews blijkt dat de betrokken partijen de samenwerking tijdens de bijeenkomsten prettig vinden en dat zij eerlijk kunnen zijn over knelpunten die zij ervaren wanneer zij werken aan Ruimtelijke Adaptatie.

De aangesloten organisaties zien alleen maar voordelen van de CoP, bijvoorbeeld de gemeente Zoetermeer:

“Ik ben erg blij met de CoP. Er wordt veel kennis uitgewisseld en het is een belangrijk netwerk in de regio. Het inspireert mij en hierdoor kan ik het als ambtenaar beter vertellen in Zoetermeer aan leidinggevende en bestuurders. Ik zie nu geen knelpunten. Het is ook redelijk vrijblijvend en het verplicht niet tot veel.”

De voordelen die de aangesloten organisaties zien, zijn van invloed op de mate van doelbereiking aangezien de organisaties aanwezig zullen blijven bij de bijeenkomsten van het netwerk, hierdoor zal het netwerk blijven bestaan en zullen zij ervaringen en kennis blijven delen. Ook de mate van vertrouwen tussen de verschillende partijen heeft invloed op de mate van doelbereiking. De partijen hebben het gevoel dat zij eerlijk

kunnen zijn over hun middelen, knelpunten, informatie en oplossingen. De mate van vertrouwen draagt dus bij aan het uitwisselen van informatie en kennis. Dit is een van de doelen van de CoP.

Procesdoel

De MBDSO voert de netwerkmanagementstrategieën uit. Dat houdt in dat de MBDSO de inhoud definitief bepaalt, de samenwerking coördineert en de regels in het netwerk vaststelt. De MBDSO is aangesteld door het kernteam 'watertafeloverleg'. Dit houdt in dat de CoP gedeeltelijk top-down bestuurd wordt. De aangesloten partijen mogen inhoudelijke onderwerpen aandragen, maar de MBDSO maakt de definitieve keuze en stelt de inhoud vast.

Om aan te sluiten bij de CoP is alleen nodig dat contact wordt opgenomen met de MBDSO. Iedereen die zich daar heeft ingeschreven, wordt op de hoogte gebracht van de bijeenkomsten en presentaties. Er is sprake van een open in – en uitreding. Er is geen sprake van een verplichte aanwezigheid bij de bijeenkomsten. De aanwezigheid is vrijblijvend. Door de open in- en uitreding en de vrijblijvendheid van de bijeenkomsten is dit een flexibel netwerk waar veel verschillende deelnemers zijn, zoals adviesbureaus, diverse gemeenten en waterschappen.

Het netwerk is formeel vastgelegd door de bestuurlijke watertafel Klimaatadaptatie en de CoP heeft een looptijd gekregen van twee jaar. Deze twee jaar zijn bijna ten einde en zullen ook geëvalueerd worden. De bestuurlijke watertafel kan dan, op advies van de leden van de CoP, besluiten om de CoP door te zetten of niet.

Einddoel

De Community of Practice heeft als doel geformuleerd:

“Doel is om van elkaar te leren. Wat doe jij? Hoe doe je dat? Met wie doe je dat? – Praktische vragen, ervaring en oplossingen delen, dat doen we in de COP. Daarvoor komen we vier keer per jaar samen, maar kunnen we elkaar ook altijd tussendoor vinden.

Maar we doen meer dan dat: Soms zijn er vragen waar je in de Community geen antwoord op vindt. Of, waar het antwoord over de gemeentegrens heen lift. Ons doel is die opgaven te benoemen. En dan vervolgens te zoeken naar de oplossing.”

Bron: www.klimaatadaptatie.nl

Tijdens de bijeenkomsten van de CoP staan praktische vragen centraal, zoals adaptatiestrategieën, stresstesten, klimaatbewustzijn in de organisatie en ontwerpvragestukken. Door middel van participatieve observatie is duidelijk geworden dat de partijen hun kennis en ervaringen delen tijdens de bijeenkomsten. Het doel om kennis en ervaringen te delen is behaald. Door middel van de participatieve observatie bleek ook dat de betrokken partijen opgaven benoemen die over grenzen van de organisatie heen gaan, zoals bodemdaling, financiering, integraal oppakken van klimaat adaptatie en grootschalige uitvoeringsprojecten. Het doel op die opgaven te benoemen is ook behaald. Tijdens de bijeenkomsten blijven ze hiermee doorgaan, aangezien er verschillende opgaven bij verschillende praktische vragen liggen.

“De CoP is pas net opgestart en zit voornamelijk nog in de plan en kennis fase en nog niet zozeer in de uitvoering.

Meerdere partijen hebben aangegeven tijdens de bijeenkomsten graag door te gaan met de CoP, omdat zij erg tevreden zijn met wat de CoP heeft bereikt. Vooral het leren kennen van andere medewerkers van andere organisaties en het uitwisselen van knelpunten en opgaven zien zij als voordeel. De bestuurlijke watertafel gaat de CoP evalueren en besluiten of de CoP blijft voortbestaan.

5.3 Synthese van de analyse

In deze paragraaf wordt een synthese gegeven van de drie ‘geneste’ cases in dit onderzoek. De analyse van de multi-level governance, de CityDeal en de CoP worden in de vorm van een tabel naast elkaar gezet om overeenkomsten en verschillen duidelijk zichtbaar te maken.

	Multilevel governance	CityDeal	CoP
Politieke betrokkenheid	Er bestaat een groot verschil in ambities en doelen van de onderzochte organisatie m.b.t. klimaatadaptatie. Bij de Provincie Zuid-Holland ziet de	Politieke betrokkenheid in Agenda Stad. Hier is de samenwerking ondertekent door de bestuurders van de betrokken partijen. De betrokken partijen	De CoP is opgestart door de bestuurlijke watertafel. De betrokken partijen leveren een financiële bijdrage.

	gedeputeerde meerwaarde in klimaatadaptatie. Dit schept hoopt voor de provincie.	leveren een financiële bijdrage.	
- Relatie procesdoel	Het ministerie stelt het Deltaprogramma ieder jaar op en de lagere overheden moeten op hun eigen manier invulling geven aan de ambities uit het Deltaprogramma. Hieruit blijkt dat het netwerk top-down bestuurd wordt, want het ministerie bepaalt de ambities en doelen in het Deltaprogramma. De Provincie Zuid-Holland heeft een vertaling gemaakt van het Deltaprogramma en zij geven aan dat gemeenten eindverantwoordelijk zijn voor een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting. De aard van het netwerk is dat lagere overheden autonomie hebben om op hun eigen manier te werken aan klimaatadaptatie.	De CityDeal is formeel opgezet en bij het ondertekenen van de CityDeal is door de bestuurders afgesproken dat er een (gedeeltelijk) open toetreding van nieuwe partijen is. Gedeeltelijk open aangezien zij aan een aantal voorwaarden moeten voldoen. Daarnaast zijn de betrokken partijen gelijkwaardig doordat zij allen een medewerker afvaardigen voor in het kernteam.	De CoP is formeel vastgelegd door de bestuurlijke watertafel. De CoP wordt top-down bestuurd door deze bestuurlijke watertafel. Daarnaast is er een (gedeeltelijk) open toetreding van partijen. De partijen moeten aan voorwaarden voldoen, waaronder de financiële bijdrage.
- Relatie einddoel	Laag niveau van politieke betrokkenheid heeft een negatief effect op coproductie. Weinig medewerkers krijgen tijd en geld om aan klimaatadaptatie te werken	Het einddoel van de CityDeal is onduidelijk, omdat het recent is opgericht. De projecten die worden goedgekeurd door de betrokken partijen zijn vooral gericht op het uitwisselen van informatie en kennis.	De bestuurlijke watertafel en de betrokken partijen geven genoeg middelen, zoals tijd en geld, om de CoP te organiseren. De coproductie komt tot stand in de vorm van uitwisselen van kennis, ervaringen en informatie, nog niet in maatregelen of

			projecten m.b.t klimaatadaptatie.
Netwerk management-strategie	In de multi-level governance omtrent klimaatadaptatie bestaat een strikt scheiding van rollen, taken en verantwoordelijkheden. De Provincie, gemeenten en waterschappen nemen hun eigen rollen, taken en verantwoordelijkheden.	Het kernteam van de CityDeal voert alle drie de netwerkmanagement-strategieën uit. Het kernteam is op zoek gegaan naar nieuwe partijen, hebben projecten en initiatieven gefaciliteerd en zij hebben de CityDeal formeel vastgelegd en geïntroduceerd als nieuwe institutie.	De organisatie van de bijeenkomsten van de CoP zijn uitbesteed aan de MBDSO. De MBDSO voert alle drie de managementstrategieën uit.
- Relatie procesdoel	Deze netwerkmanagement-strategie leidt nog niet tot het ontwikkelen van het thema klimaatadaptatie tot een integraal thema. Het blijft een 'water'- en 'ruimtelijke ontwikkeling' thema. Hierdoor is de aard van het netwerk gesloten.	Het kernteam coördineert de gehele samenwerking en besluitvorming. Dit heeft invloed op de aard van het netwerk aangezien zij bepalen welke partijen toetreden en welke projecten worden gestart. De aard van het netwerk moet een langdurige praktijkleeromgeving worden.	De aard van het netwerk wordt beïnvloed door de uitbesteding aan de MBDSO. De CoP wordt hierdoor (gedeeltelijk) top-down bestuurd. De betrokken partijen krijgen wel inspraak, maar de MBDSO bepaalt de inhoud van de bijeenkomsten.
- Relatie einddoel	Deze netwerkmanagement-strategie leidt tot het ontstaan van autonome samenwerkingsverbanden.	Doordat de netwerkmanagement-strategieën zijn uitgevoerd door het kernteam hebben partijen zich aangesloten. Deze partijen zijn bereid tot samenwerking en het uitwisselen van middelen. Aangezien de CityDeal recent is gestart, is het op dit moment niet mogelijk om te zeggen of het einddoel behaald is.	De uitvoering van de netwerkmanagement-strategieën is uitbesteed aan de MBDSO. Dit is van invloed op het einddoel van de CoP, omdat de MBDSO bepaalt over welke onderwerpen informatie, kennis en ervaringen worden uitgewisseld en welke partijen participeren in deze uitwisseling van deze middelen.
-			

Relatie tussen actoren	De respondenten geven aan weinig voordeel te zien van het gezamenlijk uitvoeren van maatregelen en projecten. De beschikbare middelen van de respondenten zijn kennis, informatie en ervaringen.	Aangezien de CityDeal recent gestart is, is het voor de betrokken partijen moeilijk om te zien welke voordelen het gaat brengen en welke middelen zij uit gaan wisselen.	De partijen die zich hebben aangesloten bij de CoP zien voordelen in de toekomst. Ook zijn de partijen tijdens de bijeenkomsten eerlijk over hun eigen middelen, informatie en ervaringen.
- Relatie procesdoel	Doordat de respondenten weinig voordeel zien van een samenwerking, bestaan er maar weinig samenwerkingsverbanden tussen partijen. De aard van het netwerk is hierdoor gesloten en de partijen werken niet snel samen met andere partijen.	Door deze onzekerheid zijn een aantal partijen uit de provincie Zuid-Holland niet toegetreden tot de CityDeal. Zij kunnen zich in de toekomst aansluiten en de aard van het netwerk blijft (gedeeltelijk) open.	Het zien van voordelen en het vertrouwen in de kennis en middelen van andere partijen heeft geleid tot een groei in aantal leden. De aard van het netwerk blijft (gedeeltelijk) open. De relatie tussen de actoren is niet van invloed geweest op de aard van het netwerk.
- Relatie einddoel	Doordat de respondenten weinig voordeel zien, ontstaat er weinig coproductie tussen partijen. De partijen ondernemen zelf acties door het vertrouwen en de autonomie die zij krijgen.	De onzekerheid over de voordelen en de beschikbare middelen leidt ertoe dat de opgestarte projecten zich richten op het uitwisselen van informatie, kennis en ervaringen. Het gezamenlijk uitvoeren van projecten en maatregelen is (nog) niet opgestart.	Het einddoel van de CoP was het uitwisselen van kennis, ervaringen en informatie. Tijdens de bijeenkomsten van CoP draait het om het uitwisselen van middelen. Het einddoel van de CoP wordt behaald doordat de partijen de voordelen hiervan inzien en doordat zij eerlijk zijn over hun beschikbare middelen, kennis en ervaringen.

Hoofdstuk 6 Conclusies

Dit hoofdstuk bevat de beantwoording van de deelvragen van het onderzoek naar de governance van Ruimtelijke Adaptatie bij de Provincie Zuid-Holland. De antwoorden op de deelvragen wordt gevolgd door de centrale vraagstelling waarop een alomvattend antwoord gegeven wordt. De centrale vraag in dit onderzoek is

“Wat is de invloed van de relatie tussen de actoren, netwerkmanagementstrategieën en politieke betrokkenheid op de mate van doelbereiking van het Ruimtelijke Adaptatie beleid in de provincie Zuid-Holland?”

Om antwoord te geven op de centrale onderzoeksvraag zijn 19 interviews uitgevoerd bij gemeenten, waterschappen, Rijkswaterstaat, Ministerie I&M en een veiligheidsregio in de provincie Zuid-Holland. Daarnaast zijn er bij verschillende bijeenkomsten over Ruimtelijke Adaptatie in de provincie Zuid-Holland participatieve observaties uitgevoerd. Na de dataverzameling zijn de bevindingen geanalyseerd. Aan de hand van de analyse zijn onderstaande antwoorden tot stand gekomen.

Ruimtelijke Adaptatie is een van de Deltabeslissingen uit het Deltaprogramma 2016. Deze Deltabeslissing houdt in dat in 2050 Nederland zo goed mogelijk klimaatbestendig en waterrobuust is ingericht. Deze opgave vereist samenwerking van actoren op verschillende niveaus en het doel is dat vanaf 2020 overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties klimaatbestendig en waterrobuust handelen. Om dit te realiseren heeft de Provincie Zuid-Holland de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie meegenomen in verschillende beleidsstukken en vertaalt in diverse provinciale beleidsdoelen.

6.1 Deelvragen

De deelvragen die gesteld zijn in dit onderzoek zijn:

1. Hoe verloopt beleidsvorming en – implementatie in een netwerksamenleving?
2. Op welke manier beïnvloedt de relatie tussen verschillende partijen de procesuitkomsten?

3. Wat is de invloed van politieke betrokkenheid op procesuitkomsten?
4. Welke netwerkmanagementstrategieën zijn er, en wat is hun invloed op procesuitkomsten?
5. Hoe wordt Ruimtelijke Adaptatie bij de Provincie Zuid-Holland meegenomen in beleidsstukken en hoe implementeren zij dit beleid?
6. Welke actoren zitten er in het netwerk omtrent Ruimtelijke Adaptatie in de provincie Zuid-Holland?
7. Wat is de invloed van de procesuitkomsten op de coproductie van Ruimtelijke Adaptatie in de Provincie Zuid-Holland?
8. Wat zijn de verwachtingen en behoeften van de betrokken actoren voor de rollen en taken die de Provincie Zuid-Holland kan uitvoeren rondom het thema Ruimtelijke Adaptatie?
9. Welke verbeterpunten zijn te benoemen voor de Provincie Zuid-Holland?

In de volgende paragrafen worden deze deelvragen per stuk beantwoord. Na de beantwoording van de deelvragen, zal een antwoord gegeven worden op de centrale vraag en zullen de discussie punten van dit onderzoek worden benoemd.

6.1.1 Beleidsvorming en – implementatie in een netwerksamenleving

In deze paragraaf wordt de eerste deelvraag beantwoord. De eerste deelvraag is:

1. Hoe verloopt beleidsvorming en – implementatie in een netwerksamenleving?

In het theoretisch kader van dit onderzoek (hoofdstuk 2) zijn verschillende theorieën over de netwerksamenleving en governance benoemd. Een netwerksamenleving is een samenleving die open en gedecentraliseerd, dynamisch door grensoverschrijdende activiteiten, vrij en onafhankelijk en digitaal is (Castells, 2010; Albrechts & Mandelbaum, 2005; Koppenjan & Klijn, 2004).

Aangezien de samenleving een netwerksamenleving is, moeten overheidsinstellingen en andere organisaties anders omgaan met problemen. Deze nieuwe manier van werken, wordt governance genoemd. Governance erkent de bijdrage van meerdere wederzijds afhankelijke actoren aan het beleidsproces en de meerdere processen die doordringen in de beleidsontwikkelingen (Osborne, 2006). Zo'n netwerk van wederzijds afhankelijke actoren wordt gevormd rondom een probleem of onderwerp, een beleidsnetwerk. Een beleidsnetwerk wordt gedefinieerd als “meerdere relatief

stabiele, non-hiërarchische en onafhankelijke relaties, die meerdere partijen met een gedeeld belang bij een bepaald beleid aan elkaar verbinden. Die partijen wisselen middelen uit om deze gedeelde belangen te behartigen en zij werken samen aan een gezamenlijk doel” (Gerrits, 2012; Torfing et al., 2012; Sørensen & Torfing, 2009).

In een netwerksamenleving kan coproductie als bestuursstijl helpen om problemen aan te pakken. Coproductie wordt gedefinieerd door Tops (1999) als:

“Wederzijds afhankelijke partijen in een netwerk op grond van een proces van wederzijdse beeldvorming (dat gestalte krijgt door middel van overleg, ruil en onderhandeling) komen tot een gemeenschappelijke definitie van het probleem en daarop voortbouwende aanpakken, waardoor gezamenlijke beleidspraktijk ontstaan (p:169-170)”.

Succesvolle coproductie wordt beïnvloed door een aantal factoren. Deze factoren worden in de volgende paragraaf uitgebreid beschreven. Ook zijn deze factoren in het netwerk rondom Ruimtelijke Adaptatie in de Provincie Zuid-Holland onderzocht.

De effectiviteit van een netwerk kan op verschillende manieren worden getoetst. Turrini et al (2010) geeft aan dat er gekeken kan worden naar het behalen van het netwerkdoel. Als het netwerkdoel bereikt is, is het netwerk effectief. Het doel van het netwerk kan tussentijds veranderen. Turrini et al (2010) maakt wel duidelijk dat het moeilijk is om te meten, aangezien de verschillende betrokken partijen ook hun eigen organisatiedoelen hebben.

6.1.2 Factoren die van invloed zijn op de multi-level governance

In deze paragraaf worden deelvragen 2, 3 en 4 beantwoord. Zij gaan allen over de factoren die de procesuitkomsten beïnvloeden.

2. Op welke manier beïnvloed de relatie tussen verschillende partijen de procesuitkomsten?
3. Wat is de invloed van politieke betrokkenheid op procesuitkomsten?
4. Welke netwerkmanagementstrategieën zijn er, en wat is hun invloed op procesuitkomsten?

In de literatuur wordt benoemd dat een beleidsnetwerk en coproductie door een aantal factoren wordt beïnvloed, namelijk de relatie tussen de betrokken actoren, de aanwezigheid van politieke betrokkenheid en netwerkmanagement.

Relatie tussen verschillende partijen

De relatie tussen de betrokken partijen kan worden verdeeld in drie elementen. Het eerste element is het bestaan van vertrouwen over toekomstige voordelen en goede intenties in de samenwerking tussen de actoren. Het tweede element is het wederzijds voordeel wat partijen halen uit de samenwerking. Dat betekent dat er sprake is van een win-win situatie voor beide partijen en/of dat er sprake is van doelvervloechting tussen de doelen van beide partijen. Het laatste element is het beschikbaar stellen van de middelen aan de andere partijen. Dat betekent dat de partijen inzicht in elkaars middelen, verantwoordelijkheden en/of competenties hebben en dat zij die inzetten en uitwisselen tijdens de samenwerking (Klijn, et al., 2010).

Uit dit onderzoek blijkt dat de multi-level governance omtrent Ruimtelijke Adaptatie in de provincie Zuid-Holland gebaseerd is op strikte scheiding van taken, rollen en verantwoordelijkheden. De coproductie in de provincie Zuid-Holland vindt dus plaats via deze strikte scheiding van taken, op basis van vertrouwen en met ruimte voor zelfsturing.

De Provincie Zuid-Holland heeft een bestuurlijk arrangement waarmee zij toezicht houden op de gemeenten, namelijk het Interbestuurlijk Toezicht. Het Interbestuurlijk Toezicht gaat uit van vertrouwen op en ruimte geven aan zelfsturing van gemeenten. De Provincie Zuid-Holland vertrouwt de gemeenten erop dat zij zich aan hun eigen doelen en taken houden. Op het gebied van ruimtelijke adaptatie heeft de provincie Zuid-Holland de eindverantwoordelijkheid voor een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting bij de gemeenten gelegd.

Uit dit onderzoek blijkt dat partijen geen voordeel zien van toekomstige samenwerkingsverbanden en dat zij de samenwerking niet snel opzoeken met andere partijen. Ook hebben de partijen kennis over welke middelen zij zelf beschikken, maar dit wisselen zij niet uit met andere partijen. Doordat de partijen geen voordeel zien in samenwerkingsverbanden en het uitwisselen van middelen ontstaan er weinig samenwerkingsverbanden in de provincie Zuid-Holland, maar werken de partijen

autonomoos aan ruimtelijke adaptatie. De aard van het netwerk blijft dus gesloten, aangezien partijen elkaar niet opzoeken om samen te werken.

Een uitzondering hierop is de CoP. De CoP is opgericht door de bestuurlijke watertafel. De ambtelijke medewerkers in de CoP zien erg veel voordelen van dit samenwerkingsverband. De voordelen die zij zien is het uitwisselen van kennis, informatie en ervaringen. Tijdens de bijeenkomsten worden dan ook eerlijk middelen zoals kennis, ervaringen en informatie, gedeeld met de andere partijen. De aard van dit netwerk is (gedeeltelijk) open. Deze open in- en uittreding leidt tot de aansluiting van meerdere partijen bij de CoP waardoor meer middelen kunnen worden uitgewisseld en coproductie tot stand kan komen.

Politieke betrokkenheid

Volgende de literatuur is de betrokkenheid van een verantwoordelijke minister, gedeputeerde of wethouder een belangrijke succesfactor voor het ontstaan van coproductie in een netwerk. Dit kan zich uiten in politieke steun, het overtuigen van sceptici, het naar buiten brengen van successen en het zorgen voor financiële middelen (Bekkers, 2012).

Uit de empirie blijkt dat de netwerken rondom Ruimtelijke Adaptatie zijn ontstaan doordat bestuurders het onderwerp belangrijk vonden en vonden dat hun ambtelijke medewerkers er mee aan de slag moesten. Zij hebben een overeenkomst ondertekend waardoor de netwerken zijn gestart. Bij beide samenwerkingsverbanden (City Deal en CoP) zitten de bestuurders in een bestuurlijk overleg. Bij de City Deal is dit de Agenda Stad en bij de CoP is dit de bestuurlijke watertafel. Hier zitten bestuurders van verschillende gemeenten en waterschappen om tafel. Zij hebben samen besloten dat een samenwerkingsverband moest worden gerealiseerd om ervaringen, kennis en informatie te delen en van elkaar te leren. De betrokkenheid van de bestuurders heeft geleid tot de aanwezigheid van de ambtelijke medewerkers in de netwerken. Zij kregen de ruimte om daaraan deel te nemen van hun bestuurders. De bestuurders hebben zich na het ondertekenen teruggetrokken uit de dagelijkse werkzaamheden van de netwerken. Deze werkzaamheden worden overgelaten aan de daadwerkelijke deelnemers van de bijeenkomsten van de netwerken. Doordat de bestuurders zich na het ondertekenen terugtrokken, kunnen de netwerken bottom-up bestuurd worden door de betrokken partijen. De bestuurders hebben in beide netwerken nog wel een

grote rol. Bij de City Deal keuren de bestuurders projecten goed, die aangesloten partijen willen starten. Bij de CoP gaan de bestuurders de bijeenkomsten en het proces evalueren om een besluit te nemen over het voortbestaan van het netwerk.

Door akkoord te gaan met het ondertekenen van de overeenkomsten voor toetreding van de netwerken, zijn de bestuurders ook akkoord gegaan met de financiële bijdrage. Deze financiële bijdrage wordt gebruikt om de bijeenkomsten van de netwerken te organiseren.

De betrokken partijen geven aan dat financiële middelen niet tot nauwelijks aanwezig zijn in hun eigen organisatie. De partijen krijgen geen extra geld om projecten uit te voeren, maar worden gevraagd om Ruimtelijke Adaptatie mee te koppelen met bestaande projecten. Ruimtelijke Adaptatie is een onderwerp dat integraal moet worden aangepakt, omdat het over grenzen van beleidsterreinen gaat. Veel organisaties ervaren hier moeilijkheden mee, omdat Ruimtelijke Adaptatie gezien wordt als 'water' of als 'ruimte' thema.

Netwerkmanagementstrategieën

Het inzetten van netwerkmanagementstrategieën heeft tot doel om de posities van partijen in het netwerk te veranderen, om de relaties tussen partijen te veranderen en/of om de spelregels in een netwerk te veranderen (Bekkers, 2012). Daarnaast heeft het als doel om duidelijk te krijgen hoe de kennis, informatie en perspectieven over de verschillende partijen verspreid zijn, hoe deze actoren bij elkaar gebracht kunnen worden en hoe er een gedeelde begripsvorming en oplossingsrichting kunnen ontstaan (Koppenjan & Klijn, 2004). De uiteindelijke uitkomst van het inzetten van deze strategieën uit zich in optimale uitkomsten voor de in het netwerk betrokken partijen doordat er strategische afstemming over de behartiging van een bepaald belang kan plaatsvinden (Koppenjan & Klijn, 2004; Sørensen & Torfing, 2009).

In de literatuur wordt een onderscheid gemaakt tussen drie netwerkmanagementstrategieën, namelijk

1. Het managen van de inhoud. Dit houdt in dat de interventies gericht zijn op het sturen van het netwerk door het managen van gezamenlijke beeldvorming, reflectie over eigen kaders heen en de ontwikkeling van oplossingen.
2. Het managen van het proces. Dit houdt in dat de interventies gericht zijn op het sturen van het netwerk door het faciliteren van interacties waardoor de

betrokken partijen elkaar beter leren kennen en het coördineren van de strategieën en oplossingen van de betrokken partijen.

3. Het managen van de instituties. Dit houdt in dat de interventies gericht zijn op het sturen van het netwerk door het ontwikkelen van nieuwe instituties en/of het veranderen van bestaan instituties.

Volgens de literatuur heeft het gebruik van meerdere netwerkmanagementstrategieën een positieve invloed op de uitkomsten van het proces. Daarnaast zegt de literatuur dat zonder het inzetten van deze strategieën het erg moeilijk is om belangrijke resultaten te halen in een netwerk met complexe interacties tussen actoren (Klijn et al., 2010).

Uit de empirie blijkt dat de structuur van de netwerken rondom Ruimtelijke Adaptatie flexibel is. Het managen van het netwerk gebeurt niet door een partij, maar door meerdere partijen en ook niet door altijd dezelfde partijen. De netwerken hebben geen vaste netwerkmanager, maar dit wisselt per organisatie en per netwerk. Deze flexibele netwerkstructuur vraagt om flexibel netwerkmanagement.

Uit het onderzoek blijkt dat alle netwerkmanagementstrategieën worden toegepast. Allereerst wordt er een klassieke benadering van besturen van een netwerk gebruikt. Dat blijkt uit de strikte taak – en rolverdeling. De Provincie Zuid-Holland voert haar eigen taken uit en zal zich niet onnodig mengen in taken en rollen van andere partijen in het netwerk. De Provincie Zuid-Holland vertrouwt erop dat de andere partijen hun eigen taken, rollen en verantwoordelijkheden waarmaken.

Bij de multi-level governance van Ruimtelijke Adaptatie blijkt 'het managen van de inhoud' gebeurt door meerdere bestuurlijke initiatieven, aangezien de netwerken ontstaan rondom een bepaald thema of problematiek. Daarnaast worden tijdens de bijeenkomsten van samenwerkingsverbanden zoals de City Deal en de CoP, het onderwerp van de bijeenkomst en de verschillende oplossingen gemanaged door een of meerdere aangesloten partijen. 'Het managen van de instituties' in het netwerk is aanwezig, aangezien het mogelijk is gemaakt dat de verschillende samenwerkingsverbanden kunnen ontstaan. De samenwerkingsverbanden kunnen gezien worden als een institutie. Intern bij partijen worden de instituties niet gemanaged. De respondenten hebben aangegeven dat Ruimtelijke Adaptatie niet

integraal wordt meegenomen en dat er kloven bestaan tussen afdelingen van organisaties.

Zoals blijkt uit de manier waarop de samenwerkingsverbanden zijn ontstaan en uit het gegeven dat ruimtelijke adaptatie niet integraal wordt opgepakt, blijft de aard van het netwerk gesloten. De samenwerkingsverbanden ontstaan rondom een bepaald thema of onderwerp waar medewerkers van beleidsterreinen 'water' en 'ruimtelijke ordening' mee te maken hebben. En intern bij organisaties wordt ruimtelijke adaptatie ook gezien als onderdeel van die terreinen. De geslotenheid van het netwerk leidt tot weinig coproductie op het gebied van ruimtelijke adaptatie, aangezien het een thema is die over beleidsterreinen heen gaat.

6.1.3 Doelbereiking bij de Provincie Zuid-Holland

In deze paragraaf wordt deelvraag 5 beantwoord.

5. Hoe wordt Ruimtelijke Adaptatie bij de Provincie Zuid-Holland meegenomen in beleidsstukken en hoe implementeren zij dit beleid?

Deze deelvraag gaat over de beleidsstukken waarin Ruimtelijke Adaptatie is meegenomen en over op welke manier dit wordt uitgevoerd en geïmplementeerd.

Zoals in hoofdstuk 4.2.1 beschreven, is het Deltaprogramma door de Rijksoverheid vastgesteld. Dit is een nationaal programma, waar Rijksoverheid, provincies, waterschappen en gemeenten gezamenlijk aan moeten werken. Een van de Deltabeslissingen in dit Deltaprogramma is de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie. De ambitie van deze deltabeslissing is dat Nederland in 2050 zo goed mogelijk klimaatbestendig en waterrobuust is ingericht. Het doel is dat vanaf 2020 overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties klimaatbestendig en waterrobuust handelen in samenwerking met andere partijen op verschillende schaalniveaus vanuit hun eigen rollen, doelstellingen en verantwoordelijkheden. Deze opgave vereist samenwerking van actoren op verschillende niveaus (Ministerie I&M & EZ, 2015).

De Provincie Zuid-Holland heeft in het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 een vertaling gemaakt van het Deltaprogramma. In de Strategische Agenda Zuid-Holland 2016 worden de onderwerpen uit het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 verder uitgewerkt. De

Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie wordt hier ook uitgebreid uitgewerkt. De Gedeputeerde Staten heeft de rol van de Provincie Zuid-Holland op dit onderwerp beschreven als het agenderen, stimuleren en het stellen van kaders (GS, 2015).

De ambitie van de Provincie Zuid-Holland is verder uitgewerkt in de Visie Ruimte en Mobiliteit. De VRM geeft houvast voor ruimtelijke plannen en investeringen in de openbare ruimte (PS, 2014). Ruimtelijke adaptatie is in de VRM opgenomen onder de noemer: Bevorderen van de transitie naar een water- en energie-efficiënte samenleving. Ook heeft de Gedeputeerde Staten Ruimtelijke Adaptatie opgenomen in de begroting van 2016. De begroting bestaat uit verschillende programma's, waaronder het programma Groen, Waterrijk en Schoon. Dit programma heeft als doelstelling om Zuid-Holland duurzaam te beschermen tegen overstromingen en wateroverlast.

Het doel van de Provincie Zuid-Holland is om klimaatbestendig en waterrobuust handelen in 2020 in provinciaal beleid te hebben geïntegreerd, met de ambitie om dit te realiseren met een integrale aanpak zodat de ruimtelijke kwaliteit gewaarborgd wordt en met de ambitie om dit te realiseren in afstemming en samenwerking met het Rijk, andere provincies, gemeenten, waterschappen, bedrijfsleven en kennisinstellingen. Een agenderende, stimulerende en kader stellende rol is volgende de Gedeputeerde Staten passend bij dit doel.

Uit bovenstaande beleidsstukken blijkt dat de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie wordt meegenomen door Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten. Zij zien het belang in van deze beslissing en nemen het mee in hun Hoofdlijnenakkoord en in hun doelen voor de komende periode. De politieke betrokkenheid van de Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten is van invloed geweest op de coproductie van het beleid omtrent Ruimtelijke Adaptatie. De ambities van de gedeputeerde zijn vertaald naar beleidsdoelen. Die beleidsdoelen houden onder andere in dat de Provincie Zuid-Holland de gemeenten eindverantwoordelijk acht voor een waterrobuuste en klimaatbestendige inrichting.

Het integraal aanpakken van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie is niet behaald, aangezien dat de deltabeslissing wordt geframed vanuit 'water'. Hierdoor is het lastig om het onderwerp integraal aan te pakken. De Provincie Zuid-Holland neemt besluiten, maakt beleid en voert beleid uit in een multi-level governance omgeving. Multi-level

governance houdt in dat besluitvorming, beleidsvorming en beleidsuitvoering plaatsvindt in een complexe en dynamische omgeving met meerdere partijen, die allen hun eigen taken en doelen hebben. De multi-level governance in de Provincie Zuid-Holland omtrent Ruimtelijke Adaptatie wordt gekenmerkt door deze scheiding van taken, rollen en doelstellingen. De Provincie Zuid-Holland vertrouwt de partijen en geeft hen de ruimte voor zelfsturing. Hierdoor werken gemeenten en waterschappen grotendeels autonoom aan Ruimtelijke Adaptatie en sturing van hogere hand is niet aanwezig. Waterschappen werken in verschillende samenwerkingsverbanden nauw samen met de Provincie Zuid-Holland. Deze samenwerkingsverbanden zijn in het verleden ontstaan en de contacten bestaan nog tussen de medewerkers van de waterschappen en de Provincie Zuid-Holland.

Een nadeel van deze manier van sturen is dat de gemeenten in het netwerk niet weten bij wie zij van de Provincie Zuid-Holland moeten zijn met betrekking tot Ruimtelijke Adaptatie en dat zij niet weten waar zij de Provincie Zuid-Holland voor nodig hebben en welke voordelen zij uit de samenwerking gaan halen.

6.1.4 Betrokken actoren

Deelvraag 6 wordt in deze paragraaf beantwoord.

6. Welke actoren zitten er in het netwerk omtrent Ruimtelijke Adaptatie in de provincie Zuid-Holland?

De Provincie Zuid-Holland werkt met verschillende gemeenten, waterschappen en veiligheidsregio's aan ruimtelijke adaptatie in een multi-level governance systeem. Deze multi-level governance is gebaseerd op een strikte rol – en taakverdeling. Dit houdt in dat de partijen werken aan hun eigen taken en verantwoordelijkheden en erop vertrouwen dat andere partijen werken aan hun taken en verantwoordelijkheden.

De Provincie Zuid-Holland bestaat uit 60 gemeenten, 5 waterschappen en 4 veiligheidsregio's. Daarnaast werkt de Provincie Zuid-Holland samen met maatschappelijke organisaties en private organisaties.

Zoals blijkt uit de analyse heeft de Provincie Zuid-Holland vooral veel contacten met de waterschappen in de provincie over het thema Ruimtelijke Adaptatie. Tijdens de participatieve observaties en interviews werd duidelijk dat zij elkaar makkelijk weten te

vinden door eerdere samenwerkingen. Met gemeenten heeft de Provincie Zuid-Holland minder contact met de beleidsmedewerkers over dit onderwerp. De beleidsmedewerkers van verschillende gemeenten gaven aan dat zij niet weten bij wie van de Provincie Zuid-Holland zij moeten zijn bij dit onderwerp aangezien de medewerkers van de Provincie zich niet laten zien in netwerken.

6.1.5 Doelbereiking in de netwerken

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op deelvraag 7. Het antwoord van deze deelvraag gaat over de invloed van de aard van het netwerk op de samenwerking in het netwerk.

7. Wat is de invloed van de procesuitkomsten op de coproductie van Ruimtelijke Adaptatie in de Provincie Zuid-Holland?

Governance netwerken kunnen verschillend van aard zijn in onder andere de manier van sturing (top-down of bottom-up), een open of gesloten in – en uittreding en ontstaan op een informele of formele manier.

De multi-level governance omtrent ruimtelijke adaptatie heeft een gesloten karakter. Bij de verschillende partijen zijn weinig medewerkers betrokken bij dit onderwerp en wordt het niet integraal opgepakt. Ruimtelijke adaptatie wordt gezien als een onderwerp wat hoort bij de beleidsterreinen van ‘water’ en/of ‘ruimtelijke ordening’. Andere medewerkers en externe partijen zijn niet op de hoogte van de problematiek en de kansen die het hen biedt, waardoor het gesloten karakter blijft bestaan.

De netwerken rondom ruimtelijke adaptatie hebben een (gedeeltelijk) open – in en uittreding. Dat betekent dat partijen vrij zijn om zich aan te sluiten en deel te nemen aan het netwerk. De toetreding is niet onvoorwaardelijk. De voorwaarden waar de toetredende partijen aan moeten voldoen, zijn onder andere een goedkeuring van een andere partij en een financiële bijdrage. Daarnaast zijn ze formeel gevormd door bijvoorbeeld de wethouders van de bestuurlijke watertafel. De start van het netwerk is dus top-down bestuurd, maar de werkwijze van de netwerken gebeurt in samenspraak met de betrokken (ambtelijke) medewerkers. De aard van de governance netwerken rondom ruimtelijke adaptatie is het uitwisselen van kennis, ervaringen en informatie tussen de aangesloten partijen en het leren van elkaar.

Het einddoel van de netwerken betreft beide het uitwisselen van ervaringen, informatie en kennis en het leren van elkaar in een praktische leeromgeving.

Het doel van de Provincie Zuid-Holland om maatregelen in samenspraak met andere partijen uit het netwerk uit te voeren is niet behaald door het gesloten karakter van de multi-level governance. De multi-level governance is gebaseerd op autonomie voor gemeenten en waterschappen en dat ieder hun eigen rol en verantwoordelijkheden op zich neemt. Andere partijen in het netwerk werken dus autonoom en niet in samenwerking aan ruimtelijke adaptatie.

Daarnaast is de Deltabeslissing top-down vastgesteld door het ministerie en lagere overheden moeten de Deltabeslissing op hun eigen manier in hun werkzaamheden passen. Het doel van de Deltabeslissing moet in 2020 behaald zijn. Doordat dit door het ministerie is vastgesteld is, is de aard van het netwerk formeel en top-down. Voor veel partijen in het netwerk lijkt deze “eind” datum ver weg en de druk om dit doel te behalen wordt nog niet gevoeld.

De netwerken zijn ook top-down vastgesteld door de bestuurlijke watertafel en de Agenda Stad. Na de realisatie van de samenwerkingsverbanden hebben de bestuurders zich teruggetrokken en besturen de ambtelijke medewerkers de samenwerkingsverbanden gezamenlijk en bottom-up. Doordat zij gezamenlijk besturen en alles in samenspraak wordt besloten, komen tijdens de bijeenkomsten onderwerpen of projecten ter sprake waar de betrokken partijen hun kennis, informatie, ervaringen en middelen uitwisselen. De doelen van deze netwerken zijn het uitwisselen van kennis, informatie en ervaringen en worden door deze aard van de netwerken behaald. Ook de (gedeeltelijk) open in- en uittreding van partijen draagt bij aan de coproductie. Doordat partijen zich gemakkelijk kunnen aansluiten, komen bij bepaalde bijeenkomsten met specifieke onderwerpen erg nuttige partijen die weer andere ervaringen, informatie en kennis hebben. Hierdoor wordt tijdens iedere bijeenkomst het maximale gehaald aan de uitwisseling van de middelen van de betrokken partijen.

In de governance netwerken rondom Ruimtelijke Adaptatie zijn de partijen nu in de fase waarin de partijen kennis, informatie en ervaringen uitwisselen. De partijen voeren voornamelijk kleinschalige projecten uit in hun eigen beheersgebied. Gemeenten doen

dit regelmatig in samenwerking met het waterschap. De gemeenten proberen ook de bewoners en ondernemingen te betrekken bij hun projecten. De netwerken in het geheel voeren (nog) geen concrete maatregelen uit. De betrokken partijen zijn nu in het proces van wederzijdse beeldvorming. De betrokken partijen hebben aangegeven wel graag in de toekomst concrete projecten uit te voeren en tot een gemeenschappelijke beleidsdefinitie en maatregelen te komen.

6.1.6 De verwachtingen en behoeften van de betrokken actoren

Deelvraag 8 gaat over de verwachtingen van de betrokken actoren en wordt hier beantwoord. Naar de verwachtingen en behoeften is specifiek gevraagd in de interviews met de respondenten.

8. Wat zijn de verwachtingen en behoeften van de betrokken actoren voor de rollen en taken die de Provincie Zuid-Holland kan uitvoeren rondom het thema Ruimtelijke Adaptatie?

De verwachtingen en behoeften over het netwerkmanagement van de Provincie Zuid-Holland is voor een hands-off sturing. Hands-off sturing is een minder actieve manier van sturing. Sørensen & Torfing (2009) beschrijven het als een netwerk dat van een afstand wordt gestuurd door het zelfregulerende karakter van governance netwerken. De rollen die de actoren verwachten zijn de faciliterende en de stimulerende rol. De faciliterende rol houdt volgens de Rob (2012) in dat een andere partij met het initiatief komt en dat de Provincie daar belang bij ziet om dat initiatief mogelijk te maken. De stimulerende rol houdt volgens de Rob (2012) in dat de Provincie een bepaald beleid wil realiseren, maar dit aan andere partijen over laat. De Provincie zoekt dan naar mogelijkheden en interventies om andere partijen in beweging te krijgen.

De actoren verwachten van de Provincie Zuid-Holland dat zij deze stimulerende en faciliterende rol innemen en daarbij een duidelijke visie en ambitie innemen over Ruimtelijke Adaptatie. Zij vinden dat de Provincie Zuid-Holland hen weinig leidraad geeft rondom dit thema. Zoals eerder aangegeven weten de betrokken actoren, vooral de gemeenten, de Provincie Zuid-Holland niet goed te vinden. Zij hebben aangegeven dat zij niet weten bij wie zij moeten zijn wanneer het gaat over dit onderwerp en dat dat mede komt doordat de medewerkers van de Provincie Zuid-Holland niet aanwezig

zijn bij bijeenkomsten van bestaande netwerkverbanden. Zij verwachten dat de Provincie Zuid-Holland zich meer gaat laten zien in die bestaande netwerken.

Daarnaast verwachten de actoren ook ondersteuning in het verbinden van kennis en informatie over dit thema. De betrokken actoren geven aan dat er veel kennis, informatie en ervaring verspreid is in de provincie Zuid-Holland onder de verschillende partijen. De betrokken actoren hebben behoefte aan een vaste plek waar deze kennis, informatie en ervaringen worden verzameld. Zij zien dit als een rol voor de Provincie Zuid-Holland aangezien zij vinden dat de Provincie Zuid-Holland het regio-overstijgende belang dient. Een behoefte van vooral de partijen waar ze al veel projecten hebben gedaan rondom het thema Ruimtelijke Adaptatie, is een podium voor bestaande projecten. Zij willen een podium, zodat andere partijen daar inspiratie uit kunnen halen en het belang zien van de projecten.

Als laatste punt waar de betrokken actoren behoefte aan hebben is financiële ondersteuning vanuit de Provincie Zuid-Holland. De betrokken partijen gaven aan dat er geen tot weinig budget beschikbaar wordt gesteld voor dit onderwerp. Zij gaven dan ook aan dat doelstellingen en projecten lastig te realiseren zijn. Zij hebben behoefte aan een financiële bijdrage vanuit de Provincie Zuid-Holland bij projecten of onderzoeken die een regio-overstijgende functie hebben.

Deelvraag 9 is een deelvraag over verbetervoorstellen voor de Provincie Zuid-Holland. Deze deelvraag wordt beantwoord in Hoofdstuk 7 Aanbevelingen.

6.2 Centrale vraagstelling

De centrale vraagstelling in dit onderzoek was:

“Wat is de invloed van de relatie tussen de actoren, netwerkmanagementstrategieën en politieke betrokkenheid op de mate van doelbereiking van de maatregelen rondom het beleid Ruimtelijke Adaptatie?”

Ten eerste heeft de netwerkmanagementstrategie van de Provincie Zuid-Holland invloed op de mate van doelbereiking. De netwerkmanagementstrategie wordt gekenmerkt door een scheiding van taken, rollen en verantwoordelijkheden. De Provincie Zuid-Holland vertrouwt erop dat gemeenten en waterschappen hun eigen

verantwoordelijkheden nemen en taken en rollen op zich nemen. Door deze netwerkmanagementstrategie werken partijen autonoom aan Ruimtelijke Adaptatie en starten zij zelf samenwerkingsverbanden op. Ook is er geen hand van hogerop die de partijen controleert of direct stuurt. Dit is van invloed op de aard van het netwerk, omdat het hierdoor een gesloten netwerk blijft waarin maar een beperkt aantal medewerkers werkt aan Ruimtelijke Adaptatie. Dit zijn vooral medewerkers van de beleidsterreinen 'water' of 'ruimte'. Intern in organisaties wordt Ruimtelijke Adaptatie niet integraal opgepakt waardoor het niet geregeld wordt meegenomen in projecten.

Dit heeft invloed op de doelbereiking van de Provincie Zuid-Holland aangezien zij hun doelen willen bereiken in samenwerking en afstemming met andere partijen. Dit gebeurt nauwelijks, omdat partijen autonoom aan dit onderwerp werken. Daarnaast is het van invloed aangezien partijen zelf de samenwerkingsverbanden opstarten. Zij starten deze samenwerkingsverbanden op, omdat zij hier de ruimte en het vertrouwen in krijgen. Deze samenwerkingsverbanden zijn opgestart door bestuurders en de dagelijkse organisatie en invulling ligt in handen van de ambtelijke medewerkers. De ambtelijke medewerkers zien dat de samenwerkingsverbanden bestaan uit medewerkers van de beleidsterreinen 'water' en 'ruimtelijke ordening'. Zij proberen meerdere partijen te bereiken en dat is van invloed op de aard van het netwerk. De aard van het netwerk is (gedeeltelijk) open. Hierdoor kunnen deze partijen zich aansluiten bij bijeenkomsten waarover zij kennis, informatie en ervaringen willen uitdelen. Dit is van invloed op de mate van doelbereiking omtrent ruimtelijke adaptatie, omdat de doelen van de netwerken gefocust zijn op de uitwisseling van middelen. In de samenwerkingsverbanden vindt dit plaats doordat relevante partijen zich aansluiten.

Ten tweede is de politieke betrokkenheid van invloed op de mate van doelbereiking. De politieke betrokkenheid uit zich in het opnemen van Ruimtelijke Adaptatie in de doelen en ambities van de organisatie, in aandacht en tijd van de bestuurder en in de aanwezigheid van de bestuurder bij bijeenkomsten over Ruimtelijke Adaptatie. De invloed van politieke steun en ambitie op de mate van doelbereiking is dat de betrokken partijen de ruimte krijgen om netwerken te vormen rond dit onderwerp.

De politieke betrokkenheid uit zich niet in financiële middelen. De betrokken partijen hebben weinig tot geen budget of financiële ondersteuning voor Ruimtelijke Adaptatie. De invloed van het gebrek aan financiële middelen op de mate van doelbereiking is

dat geen concrete projecten opgestart kunnen worden, omdat het budget ontbreekt. De betrokken partijen moeten Ruimtelijke Adaptatie mee proberen te koppelen met andere, lopende projecten.

Ten derde worden de netwerken die worden gevormd omtrent Ruimtelijke Adaptatie gekenmerkt door het uitwisselen van kennis. De verschillende actoren sluiten zich aan aangezien zij voordelen voor de toekomst zien van het uitwisselen van kennis, ervaringen en informatie. Ook zijn er partijen die zich niet aansluiten bij deze netwerken omdat zij die voordelen niet zien of omdat zij geen tijd of middelen kunnen vrijmaken voor deze netwerken. In de bijeenkomsten van deze netwerken komen ambtelijke medewerkers bijeen om kennis uit te wisselen. Tussen deze medewerkers zijn relaties en vertrouwen ontstaan, zij zijn eerlijk over hun middelen en competenties tijdens deze bijeenkomsten en gezamenlijke beeldvorming vindt plaats over problemen en opgaven omtrent Ruimtelijke Adaptatie. De doelen van het netwerk de Community of Practice worden behaald doordat deze actoren in het netwerk deelnemen. Het doel van de Community of Practice is leren van ervaringen en kennis van anderen. De doelen van de Provincie Zuid-Holland worden nauwelijks behaald doordat de actoren bij deze samenwerkingsverbanden zijn aangesloten. De Provincie Zuid-Holland is volgens die partijen moeilijk te bereiken, omdat de Provincie Zuid-Holland niet vaak aanwezig is bij de bijeenkomsten. Hierdoor weten de gemeenten niet bij wie zij van de Provincie Zuid-Holland moeten zijn.

De relatie tussen waterschappen en de Provincie Zuid-Holland is gedeeltelijk aanwezig. Deze relaties zijn in het verleden ontstaan en de contacten zijn nog steeds aanwezig. Deze relaties zijn van invloed op de mate van doelbereiking van de Provincie Zuid-Holland, aangezien zij geregeld de samenwerking en afstemming opzoeken met de waterschappen.

De waterschappen zelf zijn ontevreden over het gebrek aan intergemeentelijke samenwerkingen. De gemeenten werken autonoom aan Ruimtelijke Adaptatie en de samenwerking bestaat uit kennisuitwisseling en nauwelijks uit het uitvoeren van gezamenlijke maatregelen.

Als laatste worden er verschillende netwerkmanagementstrategieën ingezet die van invloed zijn op de mate van doelbereiking. Bij de samenwerkingsverbanden zijn door verschillende actoren de strategieën *het managen van de inhoud* en *het managen van*

het proces ingezet. De netwerkverbanden die bestaan rondom Ruimtelijke Adaptatie worden gepromoot door het inhoudelijke doel, het uitwisselen van kennis, ervaringen en informatie. Daarnaast worden de netwerkverbanden door verschillende partijen gecoördineerd en wordt de samenwerking gefaciliteerd. Deze netwerkmanagementstrategieën worden niet uitgevoerd door een partij, maar dit wisselt. Het inzetten van netwerkmanagementstrategieën heeft invloed op de mate van doelbereiking van de maatregelen rondom Ruimtelijke Adaptatie. Het inzetten van deze netwerkmanagementstrategieën geeft de ruimte om verschillende partijen aan elkaar te verbinden en te laten samenwerken. De ruimte, besluitvormingsmomenten en organisatie wordt gefaciliteerd en gecoördineerd. Dit helpt de betrokken partijen om kennis uit te wisselen omtrent Ruimtelijke Adaptatie.

'Het managen van de instituties' is gedeeltelijk aanwezig in de multi-level governance omtrent Ruimtelijke Adaptatie. Er worden namelijk wel externe samenwerkingsverbanden opgezet tussen verschillende partijen, die gezien kunnen worden als nieuwe instituties. *'Het managen van de instituties'* intern bij de organisaties vindt zelden plaats. Dit heeft invloed op de integraliteit van Ruimtelijke Adaptatie. Ruimtelijke Adaptatie wordt vaak gezien als een 'water' of 'ruimtelijke ordening' beleidsthema in plaats van een opgave voor de gehele organisatie. Ruimtelijke Adaptatie is een thema dat over beleidsterreinen heen gaat en niet een beleidsterrein bevat. Dit houdt in dat verschillende disciplines gezamenlijk aan Ruimtelijke Adaptatie werken. De betrokken partijen geven aan dat dit lastig is door de complexiteit van de organisatie, doordat dit een nieuw onderwerp is en doordat dit een nieuwe manier van werken is.

Ook zijn de netwerkmanagementstrategieën op dit moment gericht op het leren van elkaar en nog niet op het verbinden van partijen aan bepaalde programma's of projecten rondom dit thema. De intergemeentelijke uitvoering van maatregelen in het netwerk ontbreekt.

Er zijn verschillende verbanden te zien tussen de factoren en de mate van doelbereiking. Dit komt doordat er verschillende doelen te benoemen zijn omtrent Ruimtelijke Adaptatie en doordat veel partijen deelnemen aan het netwerk omtrent Ruimtelijke Adaptatie in de provincie Zuid-Holland. In het volgende hoofdstuk wordt gereflecteerd op dit onderzoek.

6.3 Discussie

In deze discussie wordt gereflecteerd op de opgedane ervaringen tijdens het uitvoeren van dit onderzoek. Ervaringen zijn opgedaan onder andere tijdens het literatuuronderzoek, de dataverzameling, de onderzoeksmethoden en analysetechnieken. Daarnaast wordt gereflecteerd op bestaande literatuur over de governance van het aanpassen aan klimaatverandering en op de verwachtingen aan het begin van het onderzoek.

De eerste beperking van het onderzoek is het moment van afnemen van de interviews en bijwonen van de bijeenkomsten. Ruimtelijke Adaptatie is een thema dat pas de laatste jaren op de agenda staat. Het is een onderwerp dat nog erg in de ontwikkeling zit en waar nog veel vraagstukken over zijn. De organisaties die hebben deelgenomen aan dit onderzoek waren op het moment van het interview met diverse projecten en werkzaamheden rondom dit thema bezig. Wanneer de interviews op een later moment zouden plaatsvinden of wanneer dit onderzoek herhaald zou worden, kunnen andere antwoorden van de respondenten komen, aangezien zij verder zijn gegaan met de ontwikkeling van kennis, werkzaamheden en projecten rondom dit thema.

Ook de benaderde organisaties zijn een beperking van dit onderzoek. De organisaties die zijn benaderd om deel te nemen aan dit onderzoek zijn allemaal organisaties die al werken aan Ruimtelijke Adaptatie. Zij zitten namelijk in een netwerkverband rondom dit thema. Via die netwerkverbanden zijn de respondenten benaderd. Andere organisaties die nauwelijks bezig zijn met dit onderwerp zijn achterwege gelaten aangezien daar geen medewerkers zijn die weten wat Ruimtelijke Adaptatie inhoudt en/of werken aan projecten rondom dit thema. Om een meer volledig beeld te krijgen van de gehele provincie Zuid-Holland is het wellicht belangrijk om ook in gesprek te gaan met organisaties die nog niet werken aan Ruimtelijke Adaptatie. Door de organisaties te benaderen die Ruimtelijke Adaptatie al meenemen in hun werkzaamheden is de relatie onderzocht tussen de mate van doelbereiking en de factoren; netwerkmanagementstrategieën, de relaties tussen actoren en politieke betrokkenheid. Het was mogelijk om deze relaties te onderzoeken aangezien de organisaties allen op een andere manier werken aan Ruimtelijke Adaptatie door diverse redenen en factoren.

Zoals in de analyse duidelijk wordt, zijn financiële beperkingen duidelijk te zien bij de organisaties. Een belangrijk vraagstuk rondom dit thema zijn de financieringsmogelijkheden. Een vervolgonderzoek naar verdienmodellen en financiering kan bruikbaar zijn om handvatten te bieden aan organisaties. Ook de invloed van het niet beschikbaar stellen van meer middelen op creativiteit of innovatie is niet gemeten in dit onderzoek.

Ook wordt er gereflecteerd op bestaande literatuur. Zoals in *hoofdstuk 1.1* van dit onderzoek is benoemd, krijgt de governance van het aanpassen aan klimaatverandering te maken met vier uitdagingen (van Buuren et al., 2015). In dit onderzoek werden deze uitdagingen verwacht. Hieronder worden de uitdaging nogmaals kort benoemd en wordt er gereflecteerd op de mate waarop deze uitdagingen in de onderzochte cases terug te zien waren. De uitdagingen waar de governance mee te maken krijgt zijn:

- Een multi-actor, multi-level en multi-sector governance context. Ruimtelijke adaptatie gaat over beleidsterreinen heen en krijgt te maken met allerlei soorten terreinen, zoals watermanagement, ruimtelijke ordening, industrie, gezondheid, infrastructuur, etc. Ook zijn allerlei organisaties betrokken, zowel maatschappelijk, als private en publieke organisaties. De samenleving is gefragmenteerd en besluiten worden hierdoor op verschillende plekken genomen. Ook zijn middelen over verschillende partijen verdeeld (van Buuren et al., 2015).

In dit onderzoek bleek geen rekening wordt gehouden met het integrale karakter van Ruimtelijke Adaptatie. De partijen geven aan hier kennis van te hebben, maar de gekozen netwerkmanagementstrategie leidt niet tot een integrale aanpak. De gekozen governance strategie houdt geen rekening met de fragmentatie van het beleidsterrein. Er is nog geen rekening gehouden met die fragmentatie, omdat het een nieuw beleidsterrein is en alle partijen zijn zoekenden hoe zij dit thema het beste vorm kunnen geven.

Daarnaast werken gemeenten autonoom aan Ruimtelijke Adaptatie in hun beheersgebied. De multi-level governance omtrent Ruimtelijke Adaptatie wordt gekenmerkt door deze autonomie van actoren en de strikte scheiding van taken, rollen en verantwoordelijkheden. Verhoest, Peteres, Bouckaert & Verschuere

(2004) geven aan dat autonomie, in de zin van specialisatie, de daaruit voortkomende resultaten (efficiëntie en effectiviteit) van de organisatie alleen positief beïnvloed wanneer er genoeg prikkels aanwezig zijn waardoor de organisatie goed gaat presteren. Ook geven Verhoest et al (2004) aan dat er een trend kan ontstaan dat de aandacht uitgaat naar de primaat van de politiek. In het kader van deze primaat, wordt het bestaan van gedecentraliseerde overheidsinstanties in twijfel getrokken en kan worden gekozen voor een centralisatie van de taken. Bij deze trend is de visie dat door autonomie de publieke verantwoording en politieke controle verloren gaat (Verhoest et al., 2004). Uit de empirie blijkt dat de autonomie van de gemeenten in het netwerk omtrent Ruimtelijke Adaptatie leidt toe het zelfstandig opzetten van samenwerkingsverbanden die gericht zijn op kennisuitwisseling. De Provincie Zuid-Holland heeft daarnaast zelf gekozen voor de netwerkmanagementstrategie die gebaseerd is op vertrouwen en op zelfsturing. De visie dat autonomie leidt tot verlies van verantwoording en controle is in de empirie omtrent Ruimtelijke Adaptatie niet waargenomen. Sinds dat het beleidsveld steeds meer op de agenda komt te staan en doordat de effecten van klimaatverandering steeds meer zichtbaar worden voor het publiek, wordt deze verantwoording en controle steeds duidelijker.

- Daarnaast is Ruimtelijke Adaptatie geen goed gestructureerd beleidsterrein en onzekerheid over rol en verantwoordelijkheden blijft bestaan (van Buuren et al., 2015).

In dit onderzoek blijkt dit het geval. De Provincie Zuid-Holland heeft de gemeenten eindverantwoordelijk gemaakt voor een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting. Een aantal gemeenten pakt dit serieus op en neemt hun verantwoordelijkheid, maar andere gemeenten werken nog niet aan Ruimtelijke Adaptatie. Het beleidsnetwerk omtrent Ruimtelijke Adaptatie is een dynamisch netwerk. Dynamisch, omdat het een beleidsveld is die snel veranderd doordat steeds meer onderzoeken worden uitgevoerd en projecten worden opgezet. Daarnaast is het ook dynamisch, omdat het steeds meer aandacht krijgt van de publieke opinie en in de politiek. Ahuja, Soda & Zaheer (2012) geven aan dat het belangrijk is om rekening te houden met de netwerk dynamiek. Het is belangrijk om daar aandacht voor te hebben, omdat keuzes

en acties van een bepaalde actor nu, in de toekomst invloed kunnen hebben op de netwerkstructuur. Het is dan belangrijk om de impact van deze actor in het netwerk te herkennen. Ook is het belangrijk volgens Ahuja et al (2012) om veranderingen in het netwerk, zoals het aansluiten van nieuwe actoren of een verandering in de doelen, in de gaten te houden om de resultaten te waarborgen. Uit de empirie blijkt dat het relatief nieuwe netwerk omtrent Ruimtelijke Adaptatie in de provincie Zuid-Holland verschillende actoren bij elkaar brengt, zoals gemeenten, waterschappen, maatschappelijke organisaties, burgers en private organisaties zoals advies – en ontwerp bureaus. Ook blijkt uit de empirie dat de structuur van het netwerk op dit moment niet bewust wordt gemanaged. Het netwerk laat iedereen toe, die geïnteresseerd is. Het is belangrijk om te realiseren dat deze toestroom van actoren en acties van actoren dat de structuur van het beleidsnetwerk omtrent Ruimtelijke Adaptatie in de toekomst kan veranderen.

- Volgens Van Buuren et al. (2015) is de governance van klimaatadaptatie erg kennisintensief en onzekerheden over oorzaken, oplossingen en risico's zullen blijven bestaan.

Aangezien het een relatief nieuw beleidsveld is voor veel organisaties, heeft het netwerk ook tijd nodig om op vertrouwen gebaseerde relaties op te bouwen. Ahuja et al (2012) geven aan dat tijd een rol speelt in de relatie tussen netwerkstructuur en de netwerkuitkomsten. Tijd speelt een belangrijke rol, omdat relaties tijd nodig hebben om zich te vormen en te stabiliseren. Ook speelt tijd een belangrijke rol, omdat actoren in het netwerk reflecteren op gebeurtenissen en relaties in het verleden. Actoren handelen op een bepaalde manier, omdat zij hebben geleerd van gebeurtenissen in het verleden en zij kunnen gezamenlijk verder bouwen op kennis en informatie uit het verleden (Ahuja et al., 2012).

In de empirie is te zien dat de actoren op dit moment in samenwerkingsverbanden zitten en kennis en informatie uitwisselen. Deze samenwerkingsverbanden verlopen volgens de actoren prettig, zij zien (meestal) de voordelen van deze samenwerkingsverbanden en zij wisselen middelen, zoals kennis, informatie en ervaringen, uit.

- De laatste uitdaging waar de governance van het aanpassen aan klimaatverandering mee te maken krijgt is dat de consequenties van klimaatverandering pas in de toekomst zichtbaar worden. Hierdoor wordt het nemen van besluiten en uitvoeren maatregelen uitgesteld (van Buuren, et al., 2015).

Het doel om Nederland klimaatbestendig en waterrobuust in te richten in 2020 moet worden gerealiseerd. Voor bestuurders ligt dit erg ver weg en zij zijn meer bezig met thema's waar zij op dit moment iets aan kunnen veranderen. Niet alleen de consequenties van klimaatverandering worden pas in de toekomst duidelijk, maar ook de consequenties van de maatregelen die geïmplementeerd worden. Voor politieke bestuurders is dit vaak minder interessant, aangezien hun werk niet zichtbaar wordt in hun bestuursperiode. De verwachting in dit onderzoek was dat de politieke betrokkenheid invloed zou hebben op het behalen van het einddoel. Dit is duidelijk te zien in de empirie. Politieke betrokkenheid leidt tot tijd en geld voor medewerkers om aandacht te besteden aan Ruimtelijke Adaptatie. Wanneer politieke betrokkenheid ontbreekt, zullen ambtelijke medewerkers andere taken op zich nemen.

Daartegenover is Ruimtelijke Adaptatie een thema wat steeds meer speelt in de publieke opinie, waardoor bestuurders aandacht aan dit thema gaan besteden.

Hierboven zijn de verwachtingen vergeleken met de empirie en is er gereflecteerd op de literatuur. Zoals de literatuur over netwerkmanagement zegt, is het van belang welke typen strategieën ingezet worden. Uit de empirie blijkt dat de Provincie Zuid-Holland met hun strategie geen rekening gehouden hebben met de fragmentatie, onzekerheid en dynamiek van het beleidsterrein Ruimtelijke Adaptatie. In het volgende hoofdstuk worden aanbevelingen gedaan over welke rollen en taken de Provincie Zuid-Holland kan uitvoeren om dit te verbeteren.

Hoofdstuk 7 Aanbevelingen

De laatste deelvraag van dit onderzoek luidt

9. Welke verbeterpunten zijn te benoemen voor de Provincie Zuid-Holland?

Het antwoord op deze deelvraag wordt in dit hoofdstuk gegeven. Er worden vier aanbevelingen gedaan aan de Provincie Zuid-Holland over hoe zij de beleidsvorming en – uitvoering rondom Ruimtelijke Adaptatie kunnen organiseren.

De eerste aanbeveling is het dienen van het belang voor de gehele provincie Zuid-Holland. Ruimtelijke Adaptatie is op dit moment benoemd in bepaalde beleidsstukken van de Provincie Zuid-Holland. De medewerkers van de Provincie Zuid-Holland op het gebied van Ruimtelijke Adaptatie kunnen een visie als leidraad aan de gehele regio aanbieden (de provincie Zuid-Holland). Deze visie kan worden opgesteld door de beleidsafdeling van de afdeling Ruimte, Wonen en Bodem. Zij hebben op dit moment de meeste kennis over dit thema. Een visie is noodzakelijk om gemeenten en waterschappen een leidraad te geven waar zij de komende jaren aan kunnen werken. Ook kan een visie bijdragen aan het nogmaals onder de aandacht brengen van het thema Ruimtelijke Adaptatie bij bestuurders.

De visie biedt de Provincie Zuid-Holland de mogelijkheid om besluiten te nemen omtrent onderzoeken of projecten waaraan zij willen deelnemen en in willen investeren. Deze onderzoeken of projecten moeten een belang dienen voor de gehele provincie Zuid-Holland. De Provincie Zuid-Holland dient namelijk het belang van de gehele provincie en door in te zetten op overkoepelende onderzoeken of projecten profiteert de gehele provincie hiervan.

Dat de gemeenten en waterschappen autonoom aan Ruimtelijke Adaptatie werken hoeft geen knelpunt te zijn. Zij weten namelijk het best wat speelt in hun beheersgebied over de effecten van klimaatverandering en waar de behoeften van bewoners liggen. De Provincie Zuid-Holland kan deze visie wel gebruiken om intergemeentelijke samenwerkingen op te zetten, zodat maatregelen gezamenlijk en op een efficiënte manier worden uitgevoerd.

De tweede aanbeveling is het overtuigen van waterschappen, gemeenten en andere partijen dat de doelstellingen van Ruimtelijke Adaptatie behaald kunnen worden met

weinig financiële middelen. Allereerst is meer onderzoek nodig naar de mogelijkheden van financiële ondersteuning, verdienmodellen/kosten-batenanalyses en innovatieve en creatieve maatregelen voor Ruimtelijke Adaptatie. Dit is van belang aangezien veel partijen niet/nauwelijks aan Ruimtelijke Adaptatie werken en Ruimtelijke Adaptatie niet mee-koppelen met andere projecten. Dit wordt niet gerealiseerd, omdat zij op dit moment geen geld hebben om te werken aan Ruimtelijke Adaptatie. De onderzoeken naar de mogelijkheden kunnen zich richten op het besparen van kosten op lange termijn, risico's en participatie van marktpartijen en/of burgers.

Dit kan ook behaald worden door instituties te ontwikkelen waardoor een integrale aanpak mogelijk wordt. Het managen van de interne instituties ontbrak bij de betrokken partijen en ook de integraliteit van het werken aan Ruimtelijke Adaptatie ontbrak. De Provincie Zuid-Holland kan ervoor kiezen om deze instituties zelf te ontwikkelen of dit over te laten aan andere partijen in het netwerk en zelf een stimulerende en/of faciliterende rol in te nemen. Het ontwikkelen van een nieuwe institutie vergt tijd. Om te beginnen kan de Provincie Zuid-Holland op zoek gaan naar projecten waar Ruimtelijke Adaptatie is mee gekoppeld door verschillende beleidsterreinen. Deze projecten kan de Provincie Zuid-Holland als voorbeeld een 'podium' plek bieden waar wordt aangetoond dat Ruimtelijke Adaptatie mogelijk is in allerlei soorten projecten. Hierdoor komt Ruimtelijke Adaptatie onder de aandacht bij verschillende beleidsterreinen en komen meer mensen er mee in aanraking. Dit draagt bij aan de bewustwording in organisaties.

De derde aanbeveling is het aansluiten bij bestaande netwerken. Op dit moment vinden partijen in de provincie Zuid-Holland dat de Provincie Zuid-Holland onzichtbaar is en zij weten niet wie zij moeten benaderen. Het meer naar buiten treden door de Provincie Zuid-Holland kan ertoe leiden dat andere partijen weten bij wie zij moeten zijn omtrent Ruimtelijke Adaptatie bij de Provincie Zuid-Holland. Zij kunnen dit probleem oplossen door meer aanwezig te zijn bij bijeenkomsten van bestaande netwerken. Het zelf opzetten van een netwerk is niet nodig aangezien er al veel bestaande netwerken bestaan. Een nieuw netwerk opzetten zal waarschijnlijk niet goed gaan, aangezien andere partijen daar geld, middelen en mankracht in moeten stoppen die zij waarschijnlijk niet bezitten. Wanneer de Provincie Zuid-Holland kiest om een nieuw netwerkverband op te zetten, wordt geadviseerd om goed na te denken

over waarom andere partijen zich aansluiten. Uit de conclusies blijkt dat partijen zich niet aansluiten als zij geen voordelen zien van de samenwerking.

Bestaande netwerkverbanden hebben tot doel om kennis, informatie en ervaringen te delen. Het is voor de Provincie Zuid-Holland bruikbaar om te weten wat er allemaal al voor kennis is in de provincie Zuid-Holland. De Provincie Zuid-Holland kan partijen die hen benaderen helpen aan de kennis, informatie en ervaringen van andere partijen. De Provincie Zuid-Holland kan als kennis-makelaar optreden in de bestaande netwerken.

Het zelfregulerende karakter van de netwerken rondom Ruimtelijke Adaptatie kan de Provincie Zuid-Holland ook versterken, zodat de kwaliteit van de resultaten en de tevredenheid van de betrokken actoren op peil blijven. Manieren om dit zelfregulerende karakter te stimuleren is om een beloning uit te dienen (Koppenjan & Klijn, 2004). De Provincie Zuid-Holland kan daar specificaties voor vaststellen voor het resultaat of uitvoering of door een uitdagend gezamenlijk doel op te stellen. Dit kan in combinatie met de visie uit aanbeveling 1.

De laatste aanbeveling is gebruik maken van een nieuwe institutie; de Omgevingswet. Voor het omgaan met de leefomgeving zijn in Nederland de afgelopen jaren ongeveer 40 wetten, 120 algemene maatregelen van bestuur en een paar honderd ministeriële regelingen ontwikkeld (Rooy, 2016). Op 22 maart 2016 heeft de Eerste Kamer het wetsvoorstel Regels over het beschermen en benutten van de fysieke leefomgeving, de Omgevingswet, aangenomen (Eerste Kamer der Staten-Generaal, 2016). De Omgevingswet bundelt de wetgeving en regels voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water en regelt het beheer en ontwikkeling van de leefomgeving (www.omgevingswetsportaal.nl). De Omgevingswet gaat onder andere de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo), Wet ruimtelijke ordening (Wro), Waterwet en Wet milieubeheer vervangen en moet leiden tot minder regels, heldere en snellere procedures en kostenbesparing (www.ipo.nl). De planning is dat de Omgevingswet in 2019 in werking treedt. De Omgevingswet biedt minder en overzichtelijke regels, meer ruimte voor initiatieven en lokaal maatwerk en het geven en vragen van vertrouwen. Met de Omgevingswet wil het kabinet de verschillende plannen voor ruimtelijke ordening, milieu en natuur beter op elkaar afstemmen, duurzame projecten stimuleren en meer ruimte bieden aan gemeenten, provincies en waterschappen om hun omgevingsbeleid af te stemmen op hun eigen behoeften en

doelstellingen (Rijksoverheid.nl). Het is verplicht voor het Rijk, provincies en gemeenten om een Omgevingsvisie op te stellen. De omgevingsvisie is een integrale visie waarin strategische hoofdkeuzen van beleid voor de fysieke leefomgeving voor de lange termijn staan (www.omgevingswetportaal.nl).

Ook de Provincie Zuid-Holland moet een omgevingsvisie hebben waarin verschillende beleidsvlakken worden gebundeld waardoor er meer samenhang en integraliteit in het beleid ontstaat. Dit biedt voor ruimtelijke projecten meer ruimte voor maatwerk, participatie en een betere besluitvorming. Zoals in de Strategische Agenda Deltabeslissing 2016 en de VRM wordt beschreven, wil de Provincie Zuid-Holland de doelstellingen van Ruimtelijke Adaptatie behalen in samenwerking met andere partijen in het netwerk en door het integraal oppakken van dit onderwerp. De omgevingsvisie van de Provincie Zuid-Holland biedt een kans waarin Ruimtelijke Adaptatie integraal kan worden aangepakt binnen de eigen organisatie. In de omgevingsvisie kan de Provincie Zuid-Holland klimaat adaptatie een centrale rol geven en als maatschappelijke opgave opstellen, zodat het een opgave wordt voor alle afdelingen van de Provincie Zuid-Holland.

Samenvattend komen deze aanbevelingen erop neer dat de Provincie Zuid-Holland op het gebied van Ruimtelijke Adaptatie een faciliterende en stimulerende rol in kan nemen om te werken de doelstellingen van Ruimtelijke Adaptatie. De Provincie Zuid-Holland kan de netwerkmanagementstrategieën inzetten op een manier dat zij de andere partijen faciliteren en stimuleren, rekening houdend met de multi-actor, multi-sector en multi-level governance context. Ruimtelijke Adaptatie gaat over de grenzen van beleidsdomeinen, institutionele niveaus, organisatiegrenzen en er is sprake van fragmentatie van middelen. Daarnaast blijven onzekerheden bestaan over de oorzaken, risico's en oplossingen en met langzame besluitvorming aangezien de consequenties van klimaatverandering in de toekomst duidelijk worden.

De taken bij de netwerkmanagementstrategieën die bij de rollen (faciliteren en stimuleren) van de Provincie Zuid-Holland kunnen horen zijn bijvoorbeeld bij *het managen van de inhoud*; het faciliteren van een gezamenlijk denkkader door de verschillende doelen van verschillende partijen in kaart te brengen en de verschillende doelen te reduceren tot een set van haalbare doelen waar de partijen het over eens zijn. De partijen kunnen dan samen aan de slag om deze doelen te bereiken.

De taken bij *het managen van het proces* kunnen zijn; het verbinden van verschillende netwerkverbanden in de provincie Zuid-Holland en het verbinden van verschillende partijen rondom een bepaald project of onderzoek. De taken bij *het managen van de instituties* kunnen zijn; het faciliteren van een initiatief voor een nieuwe overeenkomst of project waaraan partijen samen gaan werken. Ook kan de Provincie Zuid-Holland een 'podium' bieden voor projecten waar Ruimtelijke Adaptatie succesvol is meegenomen in projecten. Hier kunnen andere partijen door geïnspireerd raken.

Literatuurlijst

Ahuja, G, Soda, G. & Zaheer, A. (2012). The Genesis and Dynamics of Organizational Networks. *Organizational Science* 23 (2): 434-448.

Albrechts, L. & Mandelbaum, S.J. (2005). *The Network Society. A New Context for Planning?* London: Routledge, Taylor & Francis Group.

Baarda, B. (2009). *Dit is onderzoek. Handleiding voor kwalitatief en kwantitatief onderzoek.* Groningen: Noordhoff Uitgevers.

Barney, D. (2004). *The Network Society.* Polity Press Ltd.

Bovens, M.A.P., 't Hart, P. & Twist, M.J.W. van. (2012). *Openbaar Bestuur. Beleid, organisatie en politiek.* Deventer: Kluwer.

Brouwer, M. (2015). Community of Practice Klimaatadaptatie Zuidelijke Randstad. Verslag najaar 2015. Delft.

Buuren, A. van, Vliet, M. van & Termeer, C. (2015). The governance of adaptation to climate change and the need for actionable knowledge. In Buuren, A. van, Eshuis, J. & Vliet, M. van. (Red). *Action Research for Climate Change Adaptation.* (pp.1-18). London: Routledge, Taylor & Francis Group.

Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society. Second edition, with a new preface.* Wiley-Blackwell.

City Deal Klimaatadaptatie. (2016, 8 maart). Geraadpleegd via [<http://agendastad.nl/wp-content/uploads/2015/11/Tekst-City-Deal-Klimaatadaptatie.pdf>].

Deltacommissaris. (n.b.). Deltacommissaris Wim Kuijken. Geraadpleegd via [<http://www.deltacommissaris.nl/organisatie/inhoud/deltacommissaris-wim-kuijken>].

Deltacommissie. (2008, september). Samen werken met water. Een land dat leeft, bouwt aan zijn toekomst. Geraadpleegd via [<http://www.deltacommissie.com/index>]

Deltaprogramma. (2014, 16 september). Bestuursovereenkomst Deltaprogramma. Borging deltabeslissingen en voorkeursstrategieën. Den Haag.

Driessen, P.P.J., Vellinga, P., Van Deelen, C.L., Slegers, M.F.W., Döpp, S.P., Heinen, M., De Pater, F., Piek, O. & Van Nieuwaal, K. (2015). Kennis voor Klimaat 2008-2014; verantwoording en resultaten. Stichting Kennis voor Klimaat, Utrecht.

Eerste Kamer der Staten-Generaal. (2016, 22 maart). Omgevingswet. Geraadpleegd via [<https://www.eerstekamer.nl/stenogramdeel/20160322/omgevingswet>].

Ellen, G.J., Leeuwen, C., van, Kuindersma, W., Breman, B. & Lamoen, F. van. (2015). Adaptive Governance in Practice. In Buuren, A. van, Eshuis, J. & Vliet, M. van. (Red). *Action Research for Climate Change Adaptation*. (pp.1-18). London: Routledge, Taylor & Francis Group.

Gedeputeerde Staten. (november 2012). Het interbestuurlijk toezicht van de provincie Zuid-Holland. Toezicht op basis van Vertrouwen. Den Haag.

Gedeputeerde Staten. (2015). Strategische Agenda Zuid-Holland 2016 voor het Nationaal Deltaprogramma. Den Haag.

Gerrits, L. & Marks, P. (2015). How the Complexity Sciences can inform Public Administration: an Assessment. *Public Administration*, Vol. 93, No. 2, pp:539-546.

Hoppe, T., Bueren, E. van & Sanders, M. (2013). Naar een bestuurswetenschappelijke onderzoeksagenda voor klimaatmitigatie in Nederland en Vlaanderen. *Bestuurswetenschappen*, Vol (1). Geraadpleegd via [http://doc.utwente.nl/85573/1/ZZ_2-13_HoppeVanBuerenSanders.pdf].

Huntjes, P., Ottow, B. & Lasage, R. (2015). Participation in climate adaptation in the Lower Vam Co River Basin in Vietnam. In Buuren, A. van, Eshuis, J. & Vliet, M. van. (Red). *Action Research for Climate Change Adaptation*. (pp.1-18). London: Routledge, Taylor & Francis Group.

Jessop, B. (2004). Multi-level governance and multi-level governance. *Multi-level governance*, 49-74. Geraadpleegd via: [<http://bobjessop.org/2014/01/10/multilevel-governance-and-multilevel-metagovernance/>].

Kennisportaal Ruimtelijke Adaptatie. (2014). Stimuleringsprogramma Ruimtelijke Adaptatie. Geraadpleegd via [<http://www.ruimtelijkeadaptatie.nl/nl/page/188>].

Kennisportaal Ruimtelijke Adaptatie. (2016). NAS 2016. Geraadpleegd via: [<http://www.ruimtelijkeadaptatie.nl/nl/op-weg-naar-nas-2016>].

Klijn, E.H., Edelenbos, J. & Steijn, B. (2010). Trust in Governance Networks; its impact and outcomes. *Administration and Society*, Vol 42 (2), pp:193-221.

Klijn, E.H. & Koppenjan, J.F.M. (1997). Beleidsnetwerken als theoretische benadering: een tussenbalans. *Beleidswetenschap*. Vol(11), 2, pp:143-167).

Klijn, E.H., Steijn, B. & Edelenbos, J. (2010) The Impact of Network Management on Outcomes in Governance Networks. *Public Administration*, Vol.88, nr. 4, pp.1063-1082.

Knieling, J. & Filho, W.L. (2013). Climate Change Governance: The Challenge for Politics and Public Administration, Enterprises and Civil Society. In Knieling, J. & Filho, W.L. (Red). *Climate Change Governance*. (pp.1-7). Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

KNMI. (2015). KNMI'14 – klimaatscenario's voor Nederland; Leidraad voor professionals in klimaatadaptatie. De Bilt.

Koppenjan, J.F.M. & Klijn, E.H. (2004). *Managing uncertainties in networks*. London: Routledge, Taylor & Francis Group.

Ministerie van Infrastructuur en Milieu. (2016, maart 8). City Deal voor klimaatbestendige steden. Geraadpleegd via [https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2016/03/08/city-deal-voor-klimaatbestendige-steden].

Ministerie van Infrastructuur en Milieu & Ministerie van Economische Zaken. (2014). *Deltaprogramma 2015 Werk aan de Delta. De beslissingen om Nederland veilig en leefbaar te houden*. Den Haag.

Ministerie van Infrastructuur en Milieu en het Ministerie van Economische Zaken. (2015). *Deltaprogramma 2016. Werk aan de delta. En nu begint het pas echt*. Den Haag

NU.nl. (2014). 2014 is de warmste jaar in drie eeuwen. www.nu.nl

Provan, K. & Kenis, P. (2008). Modes of Network Governance: Structure, Management and Effectiveness. *Journal of Public Administration Theory and Practice*, Vol 18, nr. 2, pp.229-252.

Provinciale Staten. (2014). *Visie Ruimte en Mobiliteit*. Den Haag.

Provinciale Staten. (11 november 2015). *Begroting 2016*. Den Haag.

Raad voor het openbaar bestuur. (2012, december). *Loslaten in vertrouwen. Naar een nieuwe verhouding tussen overheid, markt én samenleving*. Geraadpleegd via [http://www.rob-rfv.nl/documenten/boekje_advies_loslaten_in_vertrouwen_webversie.pdf].

Rijksoverheid. (n.b.). *Deltaprogramma*. Geraadpleegd via [<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/deltaprogramma>].

RTL nieuws (2 juni 2016). *Hoge waterstanden rivieren bedrijven campings en festivals*. www.rtlnieuws.nl

Sanders, M. (2014). *Publiek-Private Samenwerking. Een reparatiestrategie voor falende ordeningsvormen*. Boom Lemma: Bestuurskunde (23) 3, p:69-77.

Sørensen, E. & Torfing, J. (2009). Making Governance Networks Effective and Democratic through Metagovernance. *Public Administration* Vol. 87, No2, pp.234-258.

Thiel, S. van (2010). Operationalisering. *Bestuurskundig onderzoek*, pp:52-62.

Tops, P.W. (1999). Coproductie als bestuursstijl. Ervaringen en vuistregels. *Bestuurswetenschappen*, 3, pp. 201-225

Tops, P.W., Depla, P.F.G. & Manders, P.J.C. (1996). *Verhalen over co-productie. De praktijk van politieke en bestuurlijke vernieuwing in Noordbrabantse gemeenten*. Tilburg

Torfing, J., Peters, B.G., Pierre, J. & Sørensen, E. (2012). *Interactive governance. Advancing the Paradigm*. Oxford University press.

Turrini, A., Cristofoli, D., Frosini, F. & Nasi, G. (2010). Networking literature about determinants of network effectiveness. *Public Administration* Vol.88, No.2, pp.528-550.

Verhoest, K., Peters, B.G., Bouckaert, G. & Verschuere, B. (2004). The Study of Organizational Autonomy: A Conceptual Review. *Public Administration*. (24), pp:101-118.

Vermeulen, F., Wenneker, G., Bom-Lemstra, A. & Vermeulen, B. (2015). *Hoofdlijnenakkoord 2015-2019*. Zuid-Holland: slimmer, schoner en sterker. Den Haag.

Verschuere, B., Brandsen, T. & Pestoff, V. (2012). Co-production: The State of Arts in Research and the Future Agenda. *International Society for Third-Sector Research and The John Hopkins University*. doi: 10.1007/s11266-012-9307-8

Verschuren, P. & Doorewaard, H. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag: Boom Lemma.

Vliet, M. van, Buuren, A. van & Eshuis, J. (2015). *Action Research for the Governance of Adaptation to Climate Change*. London: Routledge advances in climate change research.

Zwieten, M. van & Willems, D. (2004). Waardering van kwalitatief onderzoek. *Huisarts en Wetenschap*. Vol 47 (3), pp:38-43.

Bijlagen

Bijlage 1 Lijst respondenten

Waterschappen		
Rijnland	Beleidsadviseur	9 mei 2016
Schieland en Krimpenerwaard	Procesmanager	11 mei 2016
Delfland	Senior Beleidsadviseur	20 mei 2016
	Senior Beleidsadviseur	
Hollandse Delta	Bestuursadviseur en Strategisch Adviseur	27 juni 2016

Gemeenten		
Zoetermeer	Planjurist	3 mei 2016
	Planoloog	
Den Haag	Beleidsmedewerker Duurzaamheid en Omgevingswet	4 mei 2016
Rotterdam	Wateradviseur	18 mei 2016
Hellevoetsluis	Beleidsmedewerker Water	19 mei 2016
Dordrecht	Programmamanager Water	23 mei 2016
Schiedam	Planoloog	25 mei 2016
	Procesmanager Beheer riolering en stedelijk water	
Westland	Wateradviseur	30 mei 2016
Vlaardingen	Watermanagement	8 juni 2016
Gouda	Beleidsadviseur Openbare Ruimte	9 juni 2016
Rijswijk	Beleidsmedewerker	10 juni 2016
Lansingerland	Watercoördinator	1 juli 2016
	Adviseur Afvalwatermanagement	

Provincie Flevoland	Programmteam Deltaprogramma RA	2 mei 2016
Veiligheidsregio Zuid-Holland Zuid	Trajectleider Europese projecten en waterveiligheid	3 juni 2016
Ministerie I&M	Beleidsadviseur Deltaprogramma	7 juni 2016
Rijkswaterstaat	Adviseur Bodem +	9 juni 2016

Bijlage 2 Vragenlijst

Onderzoek Ruimtelijke Adaptatie - Klimaat & Samenwerking

Wat is uw rol en functie in organisatie x (*gemeenten, waterschap, veiligheidsregio etc.*)?

Wat doet uw organisatie aan Ruimtelijke Adaptatie (hitte, droogte, wateroverlast, overstroming)?

Hoeveel urgentie is er binnen uw organisatie voor Ruimtelijke Adaptatie (financieel, politiek)?

- Is er budget vastgesteld?
- Wat zijn de doelen/ambities van klimaatadaptatie?
- Probeert u de urgentie binnen de gemeente te vergroten? Zo ja, hoe?

Met welke partijen werken jullie samen? En hoe verloopt die samenwerking?

- Hebben jullie inzicht in elkaar middelen, verantwoordelijkheden, ambities e.d.?
- Wat doen jullie op die samenwerking te bevorderen?
- Wie is een leidende partij/organisatie in deze samenwerking en wat voor taken en activiteiten nemen de verschillende organisaties op zich?

Welke moeilijkheden en/of kansen ervaart u bij het werken aan Ruimtelijke Adaptatie en tijdens eventuele samenwerking?

Hoe ziet voor u de ideale samenwerking rondom het onderwerp Ruimtelijke Adaptatie er uit (met de Provincie Zuid-Holland)?

- Wat verwacht je van die samenwerking? Gezamenlijke doelen/voordelen samenwerking?
- Wat is de aard van deze samenwerking? Open/gesloten, formeel/informeel, top-down/bottom-up?

Op welke manieren (taken en activiteiten) kan de Provincie Zuid-Holland jullie helpen bij dit onderwerp?

Welke rollen verwacht u van de Provincie Zuid-Holland (hitte, droogte, wateroverlast, overstroming)? En waarom?

- Loslaten.
De provincie laat een taak los en heeft inhoudelijk en in het proces geen bemoeienis.
- Faciliteren.
Een andere partij komt met het initiatief en de provincie ziet daar belang bij om dat mogelijk te maken en faciliteert dit initiatief.
- Stimuleren.
De provincie wil dat een bepaald beleid wordt gerealiseerd, maar laat dit aan andere partijen over. De provincie zoekt naar mogelijkheden en interventies om andere partijen in beweging te krijgen.
- Regisseren.
De provincie behoudt de regie, maar andere partijen hebben wel een rol tijdens het proces.

- Reguleren.
De provincie reguleert de inhoud en het proces door wet- en regelgeving.

Bijlage 3 Observaties

Activiteit	Aanwezigen	Datum
Werkconferentie IJssel-Vechtdelta	Gemeente Zwolle, Rotterdam, Den Haag, Gouda en Dordrecht, provincies, waterschappen, onderzoeksbureaus.	9 maart 2016
Bestuurlijk platform ruimtelijke adaptatie	Gedeputeerde, bestuurders waterschappen, ministerie I&M.	11 maart 2016
ZHDP Taakteamoverleg	Medewerkers Provincie Zuid-Holland.	21 maart 2016
Gebiedsconferentie Rijnmond-Drechtsteden	Bestuurders organisaties regio Rijnmond-Drechtsteden, medewerkers organisaties regio Rijnmond-Drechtsteden.	18 april 2016
COP	Medewerkers vanuit aangesloten partners Community of Practice Klimaatadaptatie Zuidelijke Randstad.	20 april 2016 & 29 juni 2016
NKWK Conferentie 2016		17 mei 2016

Bijlage 4 Aandachtspunten observaties

- Bestuurders van welke organisaties aanwezig bij bijeenkomst.
- Welke ambities worden uitgesproken en vastgelegd.
- Samenwerkingsverbanden worden versterkt door vervolgafspraken, uitwisselen contacten etc.
- Aard van het netwerk tijdens de bijeenkomst.
 - Top-down/bottom-up
 - Formeel/informeel
 - Open/gesloten

Bijlage 5 Geraadpleegde documenten

Titel document	Organisatie
Deltaprogramma 2016	Rijksoverheid – Ministerie I&M - Ministerie EZ
Hoofdlijnenakkoord 2015-2019	Provincie Zuid-Holland
Begroting 2016	Provincie Zuid-Holland
Strategische Agenda Deltaprogramma 2016	Provincie Zuid-Holland
Visie Ruimte en Mobiliteit	Provincie Zuid-Holland
KNMI'14 Klimaatscenario's voor Nederland	KNMI
Nationale Adaptatie Strategie	Rijksoverheid – Ministerie I&M - Ministerie EZ
Bestuursovereenkomst Deltaprogramma	VNG, UVW, IPO, Rijksoverheid
Concept Deltaprogramma 2017	Rijksoverheid – Ministerie I&M - Ministerie EZ
Bestuursovereenkomst IBT	Provincie Zuid-Holland en gemeenten
Regionale Adaptatie Strategie (RAS)	Stadsregio Haaglanden

Bijlage 6 Codeerschema

Concept	Indicator	Uitingsvorm
1. Coproductie	1.1 Gezamenlijke beleidspraktijk	1.1.1 Gemeenschappelijk beeld van het probleem. 1.1.2 Meerdere actoren in het netwerk. 1.1.3 Samenwerking
2. Aard van het governance netwerk	2.1 Topdown/bottom-up	2.1.1 Besturing netwerk van bovenaf/wethouders/Hoogheemraad/Rijk 2.1.2 Besturing netwerk van onderen/ambtenaren/beleidmedewerkers etc.
	2.2 Open/gesloten	2.2.1 Open aansluiten bij het netwerk 2.2.2 Vrij om uit het netwerk te treden/niet aanwezig te zijn 2.2.3 Gesloten in- en uittreding bij het netwerk
	2.3 Informeel/formeel	2.3.1 Formele vastlegging van het netwerk 2.3.2 Ondertekening van een overeenkomst/convenant etc. 2.3.3 Informele vastlegging van het netwerk
3. Managen van de inhoud	3.1 Faciliteren van een gezamenlijk denkkader	3.1.1 Managen van gezamenlijke beeldvorming van het probleem en oplossingen
	3.2 Promoten van inhoudelijke variëteit in oplossingen	3.2.1 Managen van de ontwikkeling van oplossingen
4. Managen van het proces	4.1 Verbindingen maken tussen actoren	4.1.1 Verbinden van actoren aan netwerken en/of elkaar
	4.2 Coördineren van de samenwerking en besluitvorming	4.2.1 Het managen van de samenwerking en besluitvorming van het netwerk
5. Managen van de instituties	5.1 Aanpassen netwerkgeregels	5.1.1 Vaststellen netwerkgeregels tussen betrokken partijen

	5.2 Faciliteren van institutionele arrangementen	5.2.1 Faciliteren van de samenwerking door overeenkomsten/convenanten e.d. aan te bieden
	5.3 Ontwikkelen van politiek gerelateerde instituties	5.3.1 Het managen van politiek gerelateerde instituties
6. Inzetten rollen	6.1 Loslaten	6.1.1 Taak loslaten 6.1.2 Geen bemoeienis in proces en inhoud
	6.2 Faciliteren	6.2.1 Initiatief komt van andere partij 6.2.2 Faciliteren initiatief
	6.3 Stimuleren	6.3.1 Overlaten behalen doelen aan andere partij 6.3.2 Zoeken naar mogelijkheden/interventies om andere partijen in beweging te krijgen
	6.4 Regisseren	6.4.1 Regie behouden 6.4.2 Andere partijen grote rol in proces
	6.5 Reguleren	6.5.1 Reguleren van de inhoud en proces door wet- en regelgeving 6.5.2 Regels handhaven en sancties bij overtreding
7. Vertrouwen	7.1 Verwachtingen toekomstige voordelen	7.1.1 Aansluiten bij netwerkverband aangezien er in de toekomst voordelen zijn
	7.2 Verwachten van goede intenties van de andere actor	7.2.1 Positieve verwachtingen ten aanzien van de acties en reacties van de andere actoren
8. Wederzijds voordeel van de samenwerking	8.1 Win-win situatie	8.1.1 De actoren behalen beide voordeel uit de samenwerking 8.1.2 De actoren weten dat de anderen voordeel halen uit de samenwerking

	8.2 Doelvervlochtening	8.2.1 De doelen en belangen van verschillende actoren raken elkaar 8.2.2 De actoren willen samen deze doelen en belangen behalen
9. Beschikbaar stellen middelen	9.1 Inzicht in elkaars middelen	9.1.1 Actoren weten welke middelen de andere actoren tot hun beschikking hebben 9.1.2 Actoren zijn eerlijk over welke middelen zij tot hun beschikking hebben
	9.2 Inzicht in elkaar verantwoordelijkheid en	9.2.1 Actoren weten de verantwoordelijkheden, doelen en belangen van de andere actoren 9.2.2 Actoren zijn eerlijk over hun eigen verantwoordelijkheden, doelen en belangen
	9.3 Uitruil van middelen en competenties	9.3.1 Actoren wisselen hun middelen en competenties uit tijdens de samenwerkingsverbanden
10. Politieke steun en ambitie	10.1 Ruimtelijke Adaptatie opgenomen in doelen en ambities	10.1.1 Ruimtelijke Adaptatie vernoemd in beleidsstukken van de organisatie
	10.2 Aandacht en tijd van bestuurder aan Ruimtelijke Adaptatie	10.2.1 Bestuurder besteedt zijn aandacht en tijd aan Ruimtelijke Adaptatie
	10.3 Bestuurder aanwezig in formele/informele settings rondom Ruimtelijke Adaptatie	10.3.1 Bestuurder neemt deel aan formele/informele bijeenkomsten over Ruimtelijke Adaptatie
	10.4 Naar buiten brengen van successen van Ruimtelijke Adaptatie	10.4.1 Bestuurder brengt succesvolle projecten/onderzoeken over Ruimtelijke Adaptatie naar buiten
11. Financiële middelen	11.1 Ruimtelijke Adaptatie	11.1.1 Ruimtelijke Adaptatie vastgesteld in begroting

	opgenomen in begroting	
	11.2 Budget vastgesteld voor Ruimtelijke Adaptatie	11.2.1 Budget aanwezig voor projecten/onderzoeken/aansluiten samenwerkingsverbanden rondom Ruimtelijke Adaptatie 11.2.2 Budget aanwezig om Ruimtelijke Adaptatie mee te koppelen met projecten van andere beleidsvelden

